

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI
PTK-1936

L. p.	Siedziba Oddziału	Wpływy roczne		Wydatki roczne	
		zł	gr	zł	gr
1	Baranowicze	4.338	60	3.517	35
2	Brześć n/Bugiem	793	34	789	60
3	Bydgoszcz	4.751	86	4.456	56
4	Brasław	235	90	266	95
5	Białystok	1.267	77	3.009	94
6	Chełmno	648	04	503	35
7	Chojnice	335	50	—	—
8	Dubno	—	—	—	—
9	Działdowo	104	55	40	35
10	Dawidgródek	221	80	115	65
11	Gniezno	—	—	—	—
12	Gdynia	1.910	34	1.589	20
13	Głębokie	1.401	70	500	65
14	Grodno	604	25	378	65
15	Grudziądz	1.344	66	1.167	25
16	Inowrocław	792	10	760	39
17	Kielce	4.493	31	4.235	55
18	Końskie	765	84	482	20
19	Kraków	2.557	17	2.642	93
20	Kazimierz Dolny	118	95	208	57
21	Kalisz	—	—	—	—
22	Kobryń	—	—	—	—
23	Kościerzyna	491	80	620	05
24	Kutno	98	—	85	05
25	Kostopol	2.104	01	2.044	33
26	Lublin	—	—	—	—
27	Lwów	7.158	33	7.440	05
28	Lida	965	70	724	55
29	Lidzbark	54	00	52	—
30	Łomża	—	—	—	—
31	Łódź	4.928	—	4.695	—
32	Łęczycza	2.832	02	2.809	49
33	Łowicz	751	66	550	65
34	Łuck	3.857	95	4.955	95
35	Miechów	246	45	231	00
36	Mszczonów	—	—	—	—
37	Nowogródek	—	—	—	—
38	Nieśwież	364	00	206	30
39	Nowa-Wieś Śląska	—	—	—	—

Lp.	Siedziba Oddziału	Wpływy roczne		Wydatki roczne	
		zł	gr	zł	gr
40	Ostrowiec Kielecki	3.490	90	3.320	58
41	Ostrów Wielkopolski	553	13	568	65
42	Ostróg n/Horyniem	5	50	41	05
43	Opatów	—	—	—	—
44	Olkusz	—	—	—	—
45	Pionki	1.693	10	1.008	81
46	Pabianice	1.225	00	1.123	11
47	Piotrków Tryb.	785	77	795	77
48	Pińsk	4.119	—	3.907	39
49	Poznań	12.366	91	10.686	63
50	Pszczyna	—	—	—	—
51	Płock	668	90	1.178	03
52	Radom	1.718	46	2.358	14
53	Radzyń Podlaski	—	—	—	—
54	Równe	2.377	34	890	47
55	Suwałki	30.510	86	30.526	57
56	Sandomierz	9.480	62	7.871	58
57	Starachowice	3.181	05	3.383	89
58	Siedlce	229	00	80	25
59	Stonim	446	50	326	50
60	Szamotuły	316	22	297	00
61	Świętochłowice	—	—	—	—
62	Sochaczew	—	—	—	—
63	Skierniewice	23	00	38	77
64	Święciany	43	69	25	40
65	Stołpce	138	35	64	90
66	Tarnów	31	00	82	35
67	Tomaszów Lubelski	25	40	20	80
68	Tomaszów Mazowiecki	1.093	60	1.226	46
69	Toruń	7.562	66	7.573	61
70	Tarnobrzeg	—	—	—	—
71	Tuchola	4	70	—	—
72	Wołkowyż	1.201	75	703	76
73	Warszawa	20.773	24	17.449	90
74	Wilno	2.970	71	1.287	17
75	Włocławek	11.706	97	11.704	45
76	Włodzimierz	—	—	—	—
77	Zamość	1.178	75	666	15
78	Żnin	143	20	144	60
R a z e m		170.602	88	158.432	30

III-2.625

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI POLSKIEGO TOW. KRAJOZNAWCZEGO W 1936 R.

TRZYDZIESTOLECIE P. T. K. Rok sprawozdawczy — jest trzydziestym rokiem działalności Towarzystwa.

Trzydziestą rocznicę jego powstania (3.XII.1906) uczczono uroczystym posiedzeniem jubileuszowym w gościnnej siedzibie zakładu Geograficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w dn. 24 maja 1936 roku. Wobec licznie zgromadzonych członków P. T. K., przedstawicieli władz państwowych, instytucyj oświatowych i kulturalnych, posiedzenie otworzył prof. dr. Jerzy Smoleński, witając jako gospodarz przybyłych gości.

Obejmując przewodnictwo zebrania wśród żywiołowych owacji, prezes honorowy P. T. K., p. Aleksander Janowski wyrazi holdu złożył stolicy naszej kultury — Krakowowi, z którego „wyszło wszystko, co nosi na sobie znamię wielkich czynów” i dał wyraz radości, że podjęta przed trzydziestu laty idea krajoznawcza może rozwijać się w blasku rosnącej wielkości i chwały Rzeczypospolitej.

W szeregu przemówień, które wygłoszono w imieniu Panów Ministrów: W. R. i O. P., Spraw Wojsko-

wych, Polskiej Akademii Umiejętności, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego i wielu innych — dano wyraz uznaniu dla pracy i roli, jaką spełnia Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, a P. Wojewoda Krakowski, plk. Michał Gnoński w słowach pięknych i prostych zwrócił się do zebranej licznie młodzieży z naszych Kół Krajoznawczych, by pielęgnowała i rozwijała ideały krajoznawstwa polskiego. Prof. Uniw. Jagiellońskiego, dr. Roman Dyboski wygłosił z kolei odczyt na temat: „Krajoznawstwo a wychowanie państwowe”, przedrukowanej następnie w czerwcowym N-rze 6 „Ziemi” z r. 1936. Po odczycie viceprezes P. T. K. p. M. Patkowski oznajmił gorąco przyjętą uchwałę Zjazdu Delegatów P. T. K. o nadaniu godności członka honorowego Towarzystwa p. Sewerynowi Udzieli oraz o postanowieniu Zarządu Głównego, przyznającym w roku jubileuszowym P. T. K. dyplomy uznania pp.:

Reginie Danysz-Fleszarowej — za wybitną pracę badawczą na polu krajoznawstwa, Adamowi Chętnikowi — za wybitną krajoznawczą pracę badawczą na Kurpiach, Dymitrowi Georgiewskiemu — za

Na wystawie prac Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej, P. T. K. w „Pałacu pod Baranami” w Krakowie w r. 1936; prezes hon. P. T. K. Al. Janowski, prof. L. Węgrzynowicz i dr. T. Seweryn.

Wzorową pracę organizacyjną i badawczą w Muzeum Poleckim P. T. K. w Pińsku, Ottonowi Hedemannowi — za wybitną pracę badawczą na polu krajoznawstwa w Wileńskim, Józefowi Kłodawskiemu — za wybitną pracę nad rozszerzeniem i pogłębieniem znawstwa regionalnej kultury Kujaw, Aleksandrowi Macieszy — za wybitną pracę badawczą na Mazowszu Płockim, Józefowi Pietraszewskiemu — za wzorową pracę organizacyjną, uwieczoną budowaniem dwóch domów P. T. K. w Sandomierzu, Franciszkowi Rękosiewiczowi — za wzorową pracę organizacyjną, uwieczoną budową Domu Wycieczkowego P. T. K. w Toruniu, Tadeuszowi Sewerynowi — za wybitną pracę na polu krzewienia ruchu krajoznawczego wśród młodzieży, ks. Janowi Wiśniewskiemu — za wybitną pracę na polu krzewienia znawstwa Sandomierskiego i przy organizacji Muzeum P. T. K. w Radomiu oraz Józefowi Żmigrodzkiemu — za pełną zasług pracę krajoznawczą w Nowogródzkim.

W podniosłym nastroju zakończono to uroczyste posiedzenie, następnie udano się na Wawel, gdzie hold złożono prochom Marszałka Józefa Piłsudskiego, a w godzinach popołudniowych wzięto zbiorowo udział w sypaniu kopca na Sewińcu.

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA. Podział czynności w Zarządzie Głównym. Rok sprawozdawczy był rokiem wzmożonej pracy organizacyjnej, skupieniem wysiłków w kierunku uporządkowania i uregulowania spraw, tamujących normalny rozwój Towarzystwa zarówno pod względem organizacyjnym, jak i finansowym. Szereg rzeczy trudnych i kłopotliwych udało się rozwiązać częściowo lub całkowicie pomyślnie, a osiągnięte wyniki w postaci wzrostu liczebności członków (o 31% więcej niż w roku ubiegłym), płatności składek członkowskich, wzmożenia pracy na wszystkich polach z wyjątkiem ruchu wycieczkowego, jakkolwiek ilość wycieczek przyjętych w schroniskach P. T. K. wzrosła o 12.914 osób w porównaniu z rokiem 1935, w zakresie sprawozdawczości, którą w r. b. niemal w stu procentach Oddziały wypełniły, co pozwala sprawozdanie drukowane przedstawić Zjazdowi Delegatów, — to wszystko świadczy, że Towarzystwo nasze rozwija się normalnie mimo zwykłych w warunkach życia stowarzyszeniowego wewnętrznych i zewnętrznych przeszkód i trudności.

Wybrany na Zjeździe Delegatów 23 maja 1936 roku w Ojcowie Zarząd Główny stanowili pp.: prezes Władysław Rączkiewicz, I. wiceprezes Aleksander Patkowski, II. wiceprezes Zygmunt Beczkowicz, III. wiceprezes Jerzy Remer, I. sekretarz — Józef Kołodziejczyk, II. sekretarz — Kazimierz Staszewski, skarbnik — Edmund Mieroszewicz, zastępca skarbnika — dr. Maria Romanowska, przewodniczący Komisji Regulaminowo-Organizacyjnej — dr. Mieczysław Orłowicz, przewodniczący Komisji Muzealnej — dr. Stanisław Lorentz, przewodniczący Komisji Wydawniczej — dr. Julian Krzyżanowski, przewodniczący Komisji Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej —

Leopold Węgrzynowicz i jako członkowie bez przydziału funkcji: Wiktor Ambroziewicz, Józef Błoński, dr. Ludwik Grodzicki, Jan Kilarzki, Franciszek Księżopolski, Mieczysław Radwan.

Zastępcami członków Zarządu Głównego byli pp.: Jan Kloska, dr. Henryk Świdziński, Adam Wisłocki, Alfred Wielopolski i Adam Wolff. Funkcje prezesów Okręgów sprawowali pp.: Białostockiego — Jan Frankowski, Kieleckiego — Witold Eichler, Poleskiego — Piotr Olewiński, Pomorskiego — Kazimierz Kulwiec, Poznańskiego — Stanisław Moskałewski, Warszawskiego stołecznego — Antoni Bogucki, Wołyńskiego — Wacław Gordziakowski.

W ciągu roku zaszły następujące zmiany: ze stanowiska III wiceprezesa i członka prezydium zrezygnował p. Jerzy Remer, z pośród zastępców członków Zarządu Głównego ustąpili pp.: Alfred Wielopolski i Adam Wolff, z prezesów Okręgów zrezygnował p. Jan Frankowski i zarząd Okręgu Białostockiego zawiesił swoje czynności, w drugiej połowie roku prezesem Okręgu Kieleckiego — był p. Mieczysław Radwan, po śmierci ś. p. Stanisława Moskałewskiego (6.IX.36) funkcje prezesa Okręgu Poznańskiego sprawował I. wiceprezes — p. Bolesław Kasprowicz, po rezygnacji prezesa Okręgu stołecznego funkcje te pełnił I. wiceprezes — p. Józef Kołodziejczyk.

Komisję Rewizyjną Zarządu Głównego P. T. K. stanowili pp.: Paweł Mystkowiak, Michał Siwak, Mikołaj Wisznicki.

W okresie między ostatnim Zjazdem Delegatów a obecnym Zarząd Główny w pełnym składzie odbył 5 posiedzeń w dniach 5.VI, 18.X, 6 i 7.III.1936, 11.IV i 22.V.1937. — Prezydium P. T. K. odbyło 12 posiedzeń, parokrotnie z udziałem przewodniczących Komisji Zarządu Głównego.

Do Biura Zarządu Głównego w ciągu roku sprawozdawczego wpłynęło 1617 korespondencji, wysłano 1452. Dyrektorem biura Zarządu Głównego P.T.K. był p. Janusz Miketta.

UCHWAŁY OSTATNIEGO ZJAZDU DELEGATÓW. ŁĄCZNOŚĆ Z TERENEM. Zarząd Główny po ukonstytuowaniu w dn. 5.VI.36 przystąpił do realizacji uchwał Zjazdu Delegatów, odbytego w Ojcowie w dniu 23.V.1936.

Przed wszystkim zajęto się przereklamowaniem — w myśl uwag Zjazdu Delegatów — sprawozdania z działalności P. T. K. za rok 1935, uwzględniając szereg sprawozdań Oddziałów, które nadchodziły po Zjeździe Delegatów. Opracowane sprawozdanie zostało wydrukowane w N-rze 10 — 11 „Ziemi“ z r. 1936, następnie zaś w postaci odbitki ilustrowanej z protokołem Zjazdu Delegatów w Ojcowie w dn. 15.XI.1936 rozesłane zostało do Oddziałów i szeroko rozkolportowane. Sprawozdanie to, ujęte syntetycznie, ma być wzorem dla sprawozdań rocznych Zarządu Głównego i o ile Oddziały nadsyłać będą sprawozdania w czasie właściwym, Zjazd Delegatów będzie mógł je otrzymywać wydrukowane podobnie jak sprawozdania rachunkowe.

Realizując uchwałę o przywrócenie Towarzystwu dawnej nazwy: Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Zarząd Główny zwrócił się do Komisariatu Rządu z odpowiednim pismem. Komisariat Rządu niezależnie od uchwalonej przez Zjazd poprawki do statutu ze swej strony przeprowadził szereg poprawek o charakterze stylistycznym, opierając się na ustawie o stowarzyszeniach. O zamiarze przeprowadzenia tych poprawek, Komisariat Rządu zawiadomił Zarząd Główny. Ponieważ poprawki te w niczym nie zmieniły zasad statutu, Zarząd Główny zastrzeżeń ze swej strony nie zgłosił.

Uchwała, upoważniająca na wniosek Okręgu Poznańskiego do sprzedaży schroniska w Pucku i na wniosek Zarządu Głównego do sprzedaży schroniska w Zakopanem, nie została wykonana. Zarząd Główny uważał bowiem, że sprawy te wymagają bardzo ostrożnego postępowania i takiego, aby majątek Towarzystwa nie doznał uszczuplenia, a likwidacja rzeczy niecelowych była zastąpiona przez inne, odpowiadające potrzebom dzisiejszym ruchu krajoznawczego i turystycznego.

Uchwały Zjazdu Delegatów o przekazaniu Zarządom Okręgowym opracowania szczegółowego programu wprowadzenia zasad racjonalnej decentralizacji w ustroju P. T. K. oraz zbadania przez Zarządy Okręgowe na miejscu przyczyn osłabienia działalności placówek krajoznawczych Zarząd Główny, po za protokołem Zjazdu Delegatów, rozesłał w specjalnym piśmie, wyznaczając termin do nadsyłania sprawozdania z wykonania powyższych uchwał.

Zarządy Okręgowe nie nadesłały jednak żadnej w tych sprawach odpowiedzi, jedynie Zarządy Okręgowe Pomorski i Poznański w listach tej samej treści podniosły kwestię konieczności rewizji statutu; w kierunku decentralistycznym oraz podtrzymywały projekt swego dawnego regulaminu.

Wobec powyższego Zarząd Główny, a zwłaszcza Prezydium we własnym zakresie zbadało i omówiło powyższe zagadnienia, stwierdzając w konkluzji, że: 1. organizacja Okręgów, przewidziana w statucie i regulaminie Okręgów, ujęta jest celowo i nie budzi zastrzeżeń wśród większości Okręgów, że 2. zasada decentralizacji ma uzasadnione racje w postulacie Oddziałów, domagającym się przyznania osobowości prawnej Oddziałom i w tym kierunku rewizję statutu przeprowadzić należy, posuwając się w tym względzie najdalej, jak tego tylko prawo o stowarzyszeniach dozwala, że 3. specjalnego osłabienia działalności komórek P. T. K. na terenie całej Polki nie można zauważyć, czego najlepszym dowodem jest tegoroczne sprawozdanie; sprawa ta może być aktualna jedynie w niektórych ośrodkach lub miejscowościach, co jest jednak zjawiskiem w dzisiejszych warunkach pospolitym we wszystkich organizacjach społecznych.

Przekazany Zarządowi Głównemu wniosek Zjazdu Delegatów w sprawie ulgowej prenumeraty „Ziemi” został szczegółowo przepracowany i warunki specjalne zakomunikowane Oddziałom w okólnikach z 15 listopada i 10 grudnia 1936.

Po za wyżej wymienionymi sprawami Zarząd Główny opracowywał sprawy bieżące, wprowadzając zwyczaj kontrolowania wykonania uchwał posiedzeń poprzednich bądź Prezydium bądź Zarządu Głównego.

Kontakt bezpośredni z Okręgami lub Oddziałami utrzymywał Zarząd Główny w granicach czasu rozporządzanego i środków finansowych. Obok wizytacji, przeprowadzanych przez Zarządy Okręgowe, z ramienia Zarządu Głównego wyjeżdżali pp.: Aleksander Patkowski do Kielc, Zygmunt Beczkowicz do Gniezna, Jerzy Remer do Gniezna, Grodna, Poznań, Tomaszowa Mazowieckiego, Józef Kolodziejczyk do Pińska i Zakopanego, Edmund Mieroszewicz do Nowogrodu Łomżyńskiego, Stanisław Lenartowicz do Gdyni i Lwowa, dyrektor biura P. T. K. — Janusz Miketta do Białegostoku, Grodna, Kazimierza n. Wisłą, Krakowa, Lublina, Łowicza, Pińska, Sandomierza i Siedlec, inspektor muzeów P. T. K. — Wiktor Ber do Białegostoku, Jędrzejowa, Kielc, Krakowa, Łomży, Łowicza, Ostrowca, Pińska, Radomia, Sandomierza, Slonimia i Włocławka.

OGÓLNE SPRAWY ORGANIZACYJNE. Wygłoszony na Zjeździe Delegatów 12. V. 1935 roku i rozesłany następnie Oddziałom referat dra M. Orłowicza p. t. „projekt organizacji terytorialnej P. T. K., dostosowanej do nowego statutu Towarzystwa z 1935 roku”, dotyczący wykonania §§ 34 i 35 statutu w ciągu roku 1935/36 nie został należycie przedyskutowany w Oddziałach, gdyż bardzo słabe wywołał tylko gdzie nie gdzie reakcje. Ponieważ sprawa ta ze stanowiska racjonalnej pracy organizacyjnej jest kwestią bardzo ważną, Zarząd Główny zgodnie z referatem dra M. Orłowicza przydzielił poszczególnym Oddziałom obszary administracyjne, zawiadamiając o tym Oddziały specjalnym okólnikiem. Zastrzeżenia wpłynęły jedynie z Oddziałów w Tomaszowie Mazowieckim i Krakowie, z Okręgów Poleskiego i Pomorskiego, co zostało w myśl zgłaszanych wniosków skorygowane i uwzględnione.

W łączności z tą sprawą, a w drodze przysługującego Zarządowi Głównemu prawa interpretacji statutu, został ustalony charakter statutowo-prawny członków-korespondentów, o czym Oddziały zostały powiadomione okólnikiem z dn. 10.XII.1936 r.

Wobec kończącego się w grudniu 1936 okresu tymczasowego regulaminu ramowego Okręgów P. T. K., uchwalonego przez Zarząd Główny na posiedzeniu w dn. 17.V.1936, rozesłany został okólnik do wszystkich Okręgów do zgłaszania w określonym terminie projektów zmian z tym, że brak odpowiedzi będzie uważany za aprobatę dotychczas tymczasowo obowiązującego. Żaden z Okręgów zastrzeżeń i uwag nie nadesłał, tylko Zarząd Okręgu Pomorskiego w imieniu własnym i Okręgu Poznańskiego podtrzymywał brzmienie dawniej projektowanego regulaminu dla tych dwóch okręgów. Sprawa ta została załatwiona już w roku 1937 — na posiedzeniu odbytym pod przewodnictwem prezesa P. T. K., p. Władysława

Raczkiewiczza w dn. 6 i 7 marca w Toruniu, gdzie Zarząd Główny zapoznał się z całokształtem prac, potrzeb i zamierzeń Okręgu Pomorskiego, mającego pod swą opieką szczególnie ważny teren dla naszego ruchu krajoznawczego. Regulamin przeto uchwalony dla Okręgów 17 maja 1936 stał się obowiązujący, a dla Okręgów Pomorskiego i Poznańskiego zatwierdzony na kwietniowym posiedzeniu prezydium w r. b., na podstawie upoważnienia Zarządu Głównego z dn. 6.III.1937.

DZIAŁALNOŚĆ ZARZĄDÓW OKRĘGOWYCH.

Okreęg Białostocki podjął — wstrzymaną następnie wskutek zawieszenia czynności — akcję, zmierzającą do zorganizowania delegatów we wszystkich punktach ruchu turystycznego na obszarze całego województwa, które następnie przeobrażałyby się bądź w Kola bądź w Oddziały. Przygotował organizację obozu instruktorskiego na lato 1937 dla członków Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej. Zajął się koordynacją pracy Oddziałów w dziedzinie wydawniczej, kształcenia przewodników oraz opracowania najważniejszych szlaków turystycznych na terenie województwa.

Okreęg Kielecki zorganizował dwa zjazdy: w kwietniu w Radomiu i w grudniu — w Kielcach. Tematem i wynikiem prac zjazdowych była koordynacja zamierzeń wydawniczych, wystawowych i muzealnych.

Podczas trwania Wystawy Świętokrzyskiej zorganizowano I ogólny zjazd krajoznawczy w Kielcach z referatami pp.: Aleksandra Patkowskiego i Mieczysława Radwana i współdziałano w organizacji wystawy, a następnie zajęto się przejęciem i wcieleniem wszystkich jej eksponatów do Muzeum Świętokrzyskiego P. T. K. w Kielcach.

Szereg spraw bieżących załatwiono na licznych posiedzeniach prezydium Zarządu, które poza tym występowało w roli reprezentacji miejscowego ruchu krajoznawczego wobec władz państwowych i samorządowych oraz na terenie społecznym.

Okreęg Łódzki zorganizował się na nowo w dniu 15 marca 1936 r. na zebraniu organizacyjnym przy udziale delegatów pięciu Oddziałów na sześć czynnych na terenie województwa.

W roku sprawozdawczym odbyły się 3 zebrania Zarządu Okręgu w dniach 5.V, 17.VII, 20.IX.36.

Okreęg rozwijał ożywioną działalność koordynującą pracę Oddziałów, opracował program pracy krajoznawczej na rok najbliższy i rozesłał go Oddziałom w celu przystosowania do programu przyjętego na Zjeździe Delegatów Okręgu.

Viceprezes Okręgu, p. Jerzy Kamiński przeprowadził wizytację Oddziałów w Tomaszowie Mazowieckim, Piotrkowie, Łęczycy i Kaliszu.

Zarząd Okręgu interweniował w Urzędzie Wojewódzkim w Łodzi i u konserwatora województwa łódzkiego w sprawie uzyskania subwencji na remont zamku w Piotrkowie oraz w Zarządzie m. Tomaszowa Mazowieckiego i w Związku Muzeów

w Polsce w sprawie subsydium na opłatę za lokal Muzeum P. T. K. w Tomaszowie Mazowieckim.

Przeprowadzono wstępne prace przy organizacji Oddziałów w Sieradzu i Wieluniu. W Sieradzu z inicjatywy Zarządu Okręgu starosta miejscowy p. Łapiński przystępuje do tworzenia Sieradzkiego Muzeum Regionalnego.

Wysłano w roku sprawozdawczym z Łodzi do obozu w Podegrodziu na kolonie młodzieżowe P. T. K. trzech chłopców — uczniów gimnazjum im. J. Piłsudskiego.

P. Jerzy Kamiński z ramienia Okręgu wygłosił w Piotrkowie na zaproszenie miejscowego Oddziału odczyt o Wilnie, a w Sieradzu o zabytkach, historii i etnografii Sieradza.

W dniu 26.IV.36 delegat Okręgu, dr. Jan Dylik wziął udział w Zjeździe Opiekunów Kół Krajoznawczych Młodzieży w Warszawie, a 21 maja p. Jerzy Kamiński był obecny na VII-ym Ogólnopolskim Zjeździe Młodzieży P. T. K. w Krakowie.

Przeprowadzono drogą korespondencyjną i ustnych porozumień propagandę w sprawie prenumeraty „Słownika Geograficznego”.

Wzięto udział w organizowaniu wystawy w Liskowie, która odbędzie się w czerwcu b. r.

Zebrano dane ewidencyjne z zakresu prac Oddziałów oraz ich stanu finansowego, liczby członków i dotyczące zaopatrzenia w pomoce niezbędne w pracy krajoznawczej.

Okreęg reprezentowany był przez prezesa d-ra Witolda Eichlera na posiedzeniach Zarządu Głównego w Warszawie 3 razy, a jeden raz (6 i 7.III.37) przez viceprezesa p. Jerzego Kamińskiego.

Wszystkie wydatki Okręgu na korespondencję, wizytacje i zjazdy pokryte były z kasy Oddziału Łódzkiego P. T. K.

Okreęg Poleski na podstawie upoważnienia Zarządu Głównego z 20.IV.36 zorganizował i prowadził Oddział P. T. K. w Pińsku. Według ułożonego planu organizacyjnego Zarząd postawił sobie do wykonania zadania następujące: 1. założenie Oddziałów P. T. K. w większych ośrodkach województwa poleskiego, 2. założenie kół i delegatur w mniejszych ośrodkach lub punktach, mających większe znaczenie dla turystyki krajoznawczej, 3. wciągnięcie do współpracy krajoznawczej jak największej ilości osób z pośród mieszkańców Polesia, 4. koordynowanie działalności wszystkich placówek krajoznawczych na terenie województwa, 5. kierowanie ruchem turystyczno-krajoznawczym na Polesiu oraz 6. roztoczenie opieki nad turystami.

Sprawę organizacji Okręgu — Zarząd poruczył członkowi Zarządu — p. St. Mikietcie.

Na podstawie porozumienia z pp. starostami województwa poleskiego i przy ich pomocy przystąpiono do zakładania delegatur, kół względnie Oddziałów P. T. K.

W dniu 29.V.36 odbyło się zebranie organizacyjne Oddziału P. T. K. w Kobryniu. Oddział ten został zarejestrowany w Urzędzie Powiatowym w Kobryniu i wyraził zgodę na współpracę z Zarządem Okręgu Poleskiego w Pińsku.

Liczące 15 członków Koło P. T. K. w Kosowie Poleskim wyraziło zgodę na współpracę z Zarządem Okręgu Poleskiego.

W Stolinie powołano delegaturę P. T. K. w osobie p. inż. Henryka Heincela.

W Prużanie powierzono 10.VII.1936 organizację Oddziału p. Franciszkowi Lachockiemu, przesyłając mu instrukcję oraz wzór protokołu zebrania organizacyjnego.

W Kamieniu Koszyrskim nawiązano kontakt w sprawach organizacyjnych z p. inż. J. Mikułą, na razie bez poważniejszych rezultatów.

W Drohiczyńskim Poleskim powstał Oddział P. T. K. po za akcją podjętą przez Zarząd Okręgu. Okólnik Zarządu Głównego P. T. K. z dn. 18.X.1936 w sprawie przydziału obszarów administracyjnych pozostawał w sprzeczności z nieznaną zresztą Zarządowi Głównemu akcją organizacyjną, podjętą przez Zarząd Okręgu Poleskiego, co się odbiło na dalszym toku pracy organizacyjnej. Zarząd Okręgu przedstawił obiekty swoje Zarządowi Głównemu w piśmie z dn. 28.XII.36 i po otrzymaniu wyjaśnień, Prezydium Zarządu Głównego z 9.I.1937 przystąpił do dalszej pracy organizacyjnej, a mianowicie: powołał dalsze delegatury: w Łuniniec — delegatem został p. Edward Skorupa, w Dawidgródzku — p. Aleksy Szulgicz, w Lubieszowie — ks. rektor Czesław Naumowicz. Przystąpiono do organizacji delegatur — w Horodyszczu, Telechanach, Hancewiczach i innych punktach.

Wydatki Okręgu wynosiły w roku sprawozdawczym zł. 71 gr. 35.

Okręg Pomorski odbył 6 posiedzeń Zarządu, 3 posiedzenia Komisji Porozumiewawczej Okręgów Pomorskiego i Poznańskiego i zorganizował 2 zjazdy okręgowe: 23.II.36. w Gnieźnie i 25.X.36. w Toruniu, przeprowadził 7 wizytacji Oddziałów. Wzięto udział w dorocznych zgromadzeniach walnych w Bydgoszczy, Chełmnie i Gdyni.

Na posiedzeniach Zarządu i Komisji Porozumiewawczej rozważano sprawy następujące: 1. drogi ożywienia życia towarzyskiego na zebraniach Oddziałów, 2. umieszczenia w miastach pomorskich odpowiednich tablic orientacyjnych dla turystów, 3. udoskonalenie rozkładu pociągów wiążących Szwajcarię Kaszubską z Wybrzeżem Morskim, 4. dezyderaty w zakresie koniecznej nowelizacji statutu P.T.K., 5. możliwości wydawania specjalnego organu krajoznawczego dla dzielnic zachodnich, 6. reorganizację Kół Krajoznawczych Młodzieży, 7. przygotowanie referatu na Zjazd Starostów Pomorskich „o letniskach dworskich na Pomorzu“, 8. przygotowanie przyjęcia przez Pomorze wycieczek szkolnych z całej Polski, 9. współdziałanie z organizacją ruchomej «Pierwszej Pomorskiej Wystawy Turystycznej» i jej zareklamowanie na kresach Wschodnich oraz na Śląsku, 10. przeprowadzenie lustracji zabytków przyrody w prawobrzeżnych powiatach Pomorza (18 wyjazdów), 11. skoordynowanie opieki nad przyrodą Pomorza z Pomorskim Oddziałem Ligi Ochrony Przyrody, 12. opracowanie 5 audycji dla Rozgłośni

Pomorskiej, 13. współdziałania z Toruńską Radą Zrzeszeń Kulturalnych w zakresie zogniskowania prac kulturalnych w miastach pomorskich, 14. skoordynowanie poczynań z Toruńskim Zarządem Miejskim w zakresie obsługi turystów przybywających do Torunia, 15. opracowanie nowej sieci Oddziałów i Kół P. T. K. na Pomorzu (28), 16. uzyskanie ulg dla członków Oddziałów w zakładach handlowych i przemysłowych, 17. memoriał dla p. Wojewody Pomorskiego w sprawie poparcia prac krajoznawczych na Pomorzu przez miejscowe władze administracyjne i kolejowe. Korespondencji otrzymano 31, wysłano 66. Wpływy z opodatkowania się Oddziałów: 305 zł. 75 gr., wydatki: 371 zł. 18 gr.

Okręg Poznański współdziałał w organizacji Zjazdu Okręgów Pomorskiego i Poznańskiego w Gnieźnie w dn. 23.II.1936, urządził wakacyjną kolonię krajoznawczą dla członków w lipcu i sierpniu, dwie wycieczki jarem Dniestru i po Beskidach Wschodnich, wziął udział w Zjeździe Okręgów w dn. 25.X.36. w Toruniu, przeprowadził likwidację nieczynnego Oddziału P. T. K. w Lesznie. Wpływy Okręgu wynosiły 207 zł. 85 gr. i tyleż wydatki.

Okręg Wołyński. W okresie sprawozdawczym odbyto 18 posiedzeń: Zarządu—3 (18.II, 1.V i 1.XII), Prezydium 9, Sekcyj 7.

Przyjęto udział w 7 różnego rodzaju Zjazdach i Zebraniach.

Dla ułatwienia prac Okręgu były powołane następujące sekcje:

- (1) Turystyczno-propagandowa przew. mgr. T. Gumieński;
- (2) Kół Krajozn. Młodzieży Szkolnej przew. dr. A. Jaworzak.
- (3) Ochrony Swojszczyzny przew. Mgr. Z. Rewski.
- (4) Ochrony Przyrody przew. Dr. St. Macko.
- (5) Narciarska przew. Wł. Stieber.

Wzorem roku ubiegłego zorganizowano na szlakach wodnych Wołynia 29 schronisk żeglarskich dla kajaków: 3 na rzece Turii (Kowel, Nesuchoże i Mielce), 4 na Ikwie (Krzemień, Werba, Dubno i Młynów), 10 na Styrze (Beresteczko, Boremel, Targowica, Luck I, Luck II, Rożyszcze, Sokół, Kołki, Czyrtyorsk i Stara Rafalówka), 7 na Horyniu (Aleksandria, Orzew, Dereżno, Janowa Dolina, Stepań. W. Cepcewicze i Dąbrowica), 5 na Stuczy (Bielczarki, Mokwiń, Tynne, Dorotycze i Bereżki). Ogólna frekwencja turystów wodnych w sezonie letnim wyniosła 807 osób w roku ubiegłym 479 osób, a więc daje się zauważyć wzrost frekwencji.

Przyjęto udział w organizacji stoiska turystyczno-krajoznawczego na XII Targach Wołyńskich w Równem, (wrzesień 1936 r.). W dalszym ciągu jest zbierany i gromadzony materiał z działu etnograficznego dla pracy naukowej w tej dziedzinie d-ra A. Jaworzaka i z działu ochrony przyrody (zielniki i zbiory entomologiczne) dla muzeum przyrodniczego, które organizuje prof. dr. Macko. Ponadto są czynione starania w kierunku zorganizowania kilku rezerwatów przyrodniczych na Wołyniu. Ukończono znakowanie szlaków na terenie pobożowskich legionowych koło Kościuchówki, w Krzemieńcu

okolice, w Ostrogu i okolicach i szlaków wodnych na Ikwie w obrębie pow. dubieńskiego.

Sporadycznie umieszczano artykuły propagandowe w prasie, opracowywane przez poszczególnych członków Okręgu. Wydano rozkład jazdy autobusów w woj. wołyńskim o nakładzie 2000 egz. i opracowano dla użytku turystów mapkę szlaków turystycznych w skali 1:1.000.000.

Ułatwiono podróż p. Janowi Bulhakowi po Wołyniu. Podczas swej półtoramiesięcznej podróży w roku ubiegłym i w roku po za przeszłym dokonał 728 zdjęć fotograficznych, które będą przez T-wo wykorzystane dla celów propagandowych. W końcu sierpnia i początkach września odwiedziła Wołyn znana literatka francuska i przyjaciółka Polski p. Róża Bailly. T-wo poczyniło wszelkie kroki w kierunku udostępnienia jej poznania Wołynia, co niewątpliwie dodatnio wpłynie na należyte i właściwe ujęcie przez nią opisu Wołynia w projektowanej do wydania przez nią pracy propagandowej o Polsce. Dla upamiętnienia pobytu p. Bailly na Wołyniu, T-wo ofiarowało jej egzemplarz ilustrowany przewodnika d-ra Orłowicza, oprawny w skórę i album w regionalnej oprawie z fotografiami. Poczyniono kroki w kierunku zebrania dla p. Bailly materiałów na ruchome wystawy o Polsce we Francji, które zamierza organizować i zebrania danych o J. Korzeniowskim (Conradzie), któremu T-wo zamierza ufundować tablicę pamiątkową w Diatkiewiczach, gdzie Conrad spędził znaczną część swego dzieciństwa i dokąd przyjeżdżał również, będąc dorosłym mężczyzną.

Opracowano i przesłano szereg informacji Lidze Pop. Tur., T-wu Rozwoju Ziemi Wschodnich, innym organizacjom i osobom prywatnym.

Prócz restytuowania schronisk żeglarskich, organizowanych przy głównych arteriach komunikacyjnych

wodnych w okresie ubiegłych 2-ech lat, zamierzona jest organizacja sieci prowizorycznych schronisk turystycznych w miejscowościach posiadających godne zwiedzenia obiekty.

Będą poczynione kroki w kierunku należytego zorganizowania działu turystyczno-krajoznawczego na VIII Targach Wołyńskich i postanowiono przyjąć czynny udział w organizowanej przez p. R. Bailly ruchomej wystawie propagandowej o Polsce po Francji. Została już wykonana plastyczna barwna mapa Wołynia, ilustrująca jego walory turystyczne w postaci osobliwości architektoniczno-zabytkowych, etnograficznych i przyrodniczych.

Zamierzone jest wydanie do 20 odmian widokówek propagandowych z fotografii p. J. Bulhaka, popularnej schematycznej mapki turystycznej i reportażu o Wołyniu p. M. Wańkowicza.

STAN ORGANIZACYJNY P. T. K. Oddziały Stan organizacyjny P. T. K. Oddziały i członkowie. W roku sprawozdawczym Zarząd Główny przeprowadził rygorystyczną ewidencję Oddziałów, skreślając z wykazów te, które sprawozdań nie nadesłały i nie odpowiedziały na parokrotne wezwania.

Według sprawozdania ogłoszonego w N-rze 10 — 11 „Ziemi” z r. 1936, P. T. K. posiadało 58 Oddziałów, które sprawozdania z działalności za rok 1935 nadesłały, wykazując 4.997 członków, nadto miało P. T. K. 923 członków-korespondentów (nauczycieli).

W ciągu roku sprawozdawczego przybyły, względnie wznowiły działalność Oddziały następujące: 1. Drohiczyn Poleski (nowy), 2. Kazimierz nad Wisłą (grudzień 1936 — wznowiony), 3. Kobryń (maj

Delegacja Koła Krajoznawczego Młodzieży Szkolnej z Żywca na jubileuszu P. T. K. 24.V.1936 w Krakowie.

1936 — nowy), 4 Łomża (maj 1936 — wznowiony). Z Oddziałów, które w roku ubiegłym sprawozdań nie nadesłały, w roku bieżącym obowiązek organizacyjny wypełniły: Nowogródek i Święciany.

Z pośród Oddziałów czynnych w r. ub nie nadesłały sprawozdań Oddziały: w Lublinie i Równem. Figurujące w rejestrze dwa Oddziały na Śląsku: w Pszczynie i Świętochłowicach wykazują działalność nader nikłą i nie rokującą należytego rozwoju. Zlikwidowany Oddział w Sochaczewie wznowiony prawdopodobnie będzie jako Koło.

Sprawozdawczość, wykazująca czynną pracę Oddziałów P. T. K., osiągnęła za rok 1936 — od szeregu lat nie notowaną sprawność organizacyjną. Do dnia 10.V.1937 nadesłało sprawozdania z działalności 60 Oddziałów, podając liczbę 6566 członków (w 1935 roku 58 Oddziałów liczyło członków 4.997). Przyrost przeto członków w ramach sprawozdań nadesłanych w stosunku do roku ubiegłego wynosi 31%.

Oddziały wyzyskały do pewnego stopnia ważny, a przewidziany przez statut czynnik organizacyjny, jakim jest tworzenie Kół i Delegatur Oddziałów P. T. K.; w tym względzie poważne wyniki wykazuje planowa akcja Okręgu Poleskiego. Jak świadczy podane wyżej sprawozdanie z działalności tegoż Okręgu za rok 1936. Z pośród Oddziałów zorganizowały Kola i Delegatury P. T. K.: Baranowicze — 7 kół: w Horodzieju, Horodyszczach, Klecku, Lachowiczach, Mirze, Moleczadzi i Stołpcach, i 1 delegaturę, Radom — koło w Szydłowcu (15 czł.), Tomaszów Mazowiecki — koło w Opocznie (18 czł.).

Członków-korespondentów (nauczycieli) liczy P.T.K. w roku sprawozdawczym: 957 (w roku 1935 było ich 923).

Ogólna przeto ilość członków P. T. K. wynosi z członkami-korespondentami: 7523.

Według podziału zawodowego, nadesłanego przez 46 Oddziałów P. T. K. grupuje: (1) wolne zawody (inżynierowie, lekarze, adwokaci, sędziowie, handlowcy, rolnicy — większa własność) — w 40%, (2) nauczycielstwo — 12% (w tym 19 profesorów wyższych uczelni), (3) urzędnicy — w 25%, (4) robotnicy i rolnicy — mniejsza własność — 2%, (5) różni 20%, w tym 111 księży i w połowie (10%) rodzina członków.

Oddziałów liczących od 20 do 50 członków było 28, od 50 do 100 członków było 12, od 100 do 200 członków było 13, od 200 do 427 było 6 i powyżej 1000 członków (Warszawa) — 1 Oddział.

Według sprawozdań nadesłanych w województwach poszczególnych czynne były Oddziały następujące: (I) w woj. Białostockim: (1) Białystok (131 czł.), (2) Grodno (91 czł.), (3) Łomża (37 czł.), (4) Suwałki (98 czł.), (5) Wołkowysk (55 czł.). Wszystkie Oddziały na terenie województwa Białostockiego wykazują przyrost niekiedy znaczny (np. Grodno w r. 1935 czł. 20, w 1936 r. czł. 91 i t. d.), (II) w woj. Kieleckim: (1) Kielce (131 czł.), (2) Końskie (37 czł.), (3) Miechów (43 czł.), (4) Ostrowiec (182 czł.), (5) Pionki (194 czł.), (6) Radom (138 czł.), (7) Sandomierz (72 czł.), (8) Sta-

rachowice (152 czł.). Na terenie województwa Kieleckiego Oddziały wykazują przyrost członków, niekiedy znaczny, np. Kielce w r. 1935 czł. 76, w r. 1936 czł. 131, tylko Miechów i Sandomierz utrzymują się mniej więcej w tej samej mierze,

(III) w woj. Krakowskim: (1) Kraków (210 czł.), (2) Tarnów (29 czł.). Obydwa Oddziały w porównaniu z rokiem zeszłym powiększyły ilość członków, Kraków znacznie, gdyż w r. 1935 liczył członków 92, a w r. 1936 posiada czł. 210,

(IV) w woj. Lubelskim: (1) Kazimierz Dolny (22 czł.), (2) Radzyń Podl. (40 czł.), (3) Tomaszów Lub. (20 czł.), (4) Zamość (63 czł.). I tutaj liczba członków się podniosła np. w Zamościu Oddział liczył czł. 36, w roku 1935, w 1936 zaś 63; wznowił działalność Oddział w Kazimierzu Dolnym, natomiast nowy Zarząd Oddziału w Lublinie w ciągu roku 1936 reorganizacji nie przeprowadził i sprawozdania nie nadesłał.

(V) w woj. Lwowskim (1) Lwów posiada w roku 1936 członków 353, gdy w 1935 miał ich 326,

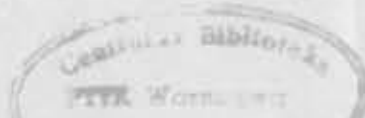
(VI) w woj. Łódzkim (1) Kalisz (74 czł.), (2) Łęczyca (50 czł.), (3) Łódź (373 czł.), (4) Pabianice (38 czł.), (5) Piotrków Tryb. (73 czł.), (6) Tomaszów Maz. (43 czł.). Oddziały na terenie województwa Łódzkiego naogół trzymają się w mierze, z pewnym osłabieniem na terenie Pabianic i Piotrkowa, który w r. 1935 liczył członków 110, obecnie ich ma 73, natomiast znacznie wzrósł Oddział w Łodzi z 236 czł. w r. 1935 do 373 w r. 1936.

(VII) w woj. Nowogródzkim: (1) Baranowicze (427 czł.), (2) Lida (38 czł.), (3) Nowogródek (52 czł.), (4) Słonim (54 czł.). Wszędzie, z wyjątkiem Nowogródka zaznacza się przyrost członków, rekordowe rezultaty osiągnął Oddział w Baranowiczach — z 30 czł. w roku 1935, dochodząc do 427, co jest niewątpliwie następstwem doskonałego wyzyskania akcji organizacyjnej Kół, należących do Oddziału. Jedno z kół w Nieświeżu — w r. b. przekształciła się na Oddział, osiągnąwszy odpowiednią ilość członków.

(VIII) w woj. Poleskim: (1) Drohiczyn Poleski (w stadium organizacyjnym), (2) Brześć n. Bugiem (40 czł.), (3) Kobryń (10 czł. Oddział w stadium organizacyjnym), (4) Pińsk (122 czł.) — z Kolem w Kosowie Poleskim, Delegaturami: w Dawidgródku, Lubieszowie, Łunińcu, Pruzanie i Stolinie. Akcja organizacyjna Oddziału Pińskiego, działającego jednocześnie w roli zarządu Okręgu Poleskiego wpłynęła na wzrost członków. Oddział w Pińsku w r. 1935 liczył członków 41, w 1936 ma ich 122.

(IX) w woj. Pomorskim: (1) Chełmno (101 czł.), (2) Chojnice (37 czł.), (3) Gdynia (231 czł.), (6) Toruń (116 czł.), (7) Tuchola (42 czł.). Wzrosły liczebnie wszystkie Oddziały z wyjątkiem Grudziądza i Torunia, niektóre znacznie np. Chełmno z 65 czł. w r. ub. do 101 w 1936 r., Gdynia miała 137 członków w 1935 r., 231 ma w r. 1936, Kościerzyna poprzednio 20 czł., obecnie 72,

(X) w wojew. Poznańskim: (1) Bydgoszcz (292 czł.), (2) Gniezno (46 czł.), (3) Inowrocław (56 czł.), (4) Ostrów Wlkp. (30 czł.), (5)

Foznań (140 czł.), (6) Szamotyły (31 czł.), (7) Żnin (20 czł.). Z wyjątkiem Żnina wszędzie podniosła się liczba członków, najpoważniej w Bydgoszczy — z 132 czł. w r. 1935 na 292 w 1936, w Inowrocławiu z 17 czł. na 56,

(XI) w wojew. Warszawskim: (1) Łowicz (31 czł.), (2) Płock (60 czł.), (3) Skierniewice (18 czł.), (4) Włocławek (154 czł.). Zlikwidowane zostały Oddziały — w Błoniu i Mszczonowie. Stan organizacyjny na terenie województwa Warszawskiego na ogół utrzymał się w mierze poprzedniego roku sprawozdawczego, z pewnym przyrostem członków w Płocku i we Włocławku w r. 1936.

(XII) M. st. Warszawa liczy w roku sprawozdawczym 1.145 członków, gdy w roku 1935 miało ich 1283.

(XIII) w wojew. Wileńskim: (1) Brasław (22 czł.), (2) Głębokie (43 czł.), (3) Świąciany (19 czł.), (4) Wilno (123 czł.). Oddziały utrzymują się w normie roku ubiegłego, jedynie Wilno z 63 członków w roku 1935 wzrasta do 123 w roku sprawozdawczym.

(XIV) w wojew. Wołyńskim: (1) Dubno (23 czł.), (2) Kostopol (50 czł.), (3) Luck (142 czł.), (4) Ostroń n. Horyniem (7 czł.). Oddział w Równem nie nadesłał sprawozdania. Naogół na obszarze woj. Wołyńskiego zaznaczyło się osłabienie działalności, Luck jedynie nieco podniósł liczebność członków.

Po za województwem Tarnopolskim, gdzie działa Podolskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, organizacja nasza nie ogarniła województw Stanisławowskiego i Śląskiego, gdzie sporadycznie powstają w mniejszych ośrodkach Oddziały P. T. K. większej jednak żywotności i ekspansji organizacyjnej nie wykazują.

P. T. K. posiada 15 członków - korespondentów wśród Polaków za granicą (w Argentynie, Austrii, Belgii, Brazylii, Estonii, Finlandii, Francji, Lotwie, Mandżurii, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Szwajcarii i Węgrzech), powołanych w październiku 1933 roku.

STAN POSIADANIA P. T. K. (I) Domy własne. Stan nieruchomości Towarzystwa w stosunku do roku ubiegłego nie uległ większym zmianom. Ukończono całkowicie i oddano do użytku schronisko nad jeziorem Lednickim, zbudowanego staraniem Oddziału Gnieźnieńskiego, środkami Urzędu Powiatowego, na ukończeniu znajduje się drugie schronisko nad jeziorem Wigierskim, budowane staraniem Oddziału Suwalskiego, zlikwidowano schronisko w domu własnym w Pucku i rozbudowano przystań Sekcji Turystyki Wodnej przy Oddziale Warszawskim.

Stan posiadania nieruchomości P. T. K. wyraża się przeto w liczbie 12 domów własnych, z których 8 zajętych jest pod schroniska, 4 pod muzea i 1 wdzierżawiony (Puck). Nadto Oddział Piotrkowski dzierżawi zamek w Piotrkowie, gdzie mieści się muzeum P. T. K.

Wiele wysiłków Zarządu Głównego w roku sprawozdawczym pochłonęła sprawa zabezpieczenia prawa własności domu P. T. K. we Włocławku, zadłużonego w różnych instytucjach finansowych. Liczne interwencje, delegacje, zabiegi oraz niezwykle przychylnie stanowisko przedstawicieli władz państwowych doprowadziło w rezultacie do skierowania sprawy domu P. T. K. we Włocławku na dobre drogi.

Sprawa likwidacji długów została w znacznym stopniu wyjaśniona i prawo własności P. T. K. utrwalone.

(II). **MUZEJA, BIBLIOTEKI I ZBIORY FOTOGRAFICZNE P. T. K. (A) MUZEJA.** Komisja Muzealna Zarządu Głównego P. T. K. w roku sprawozdawczym zbierała się 6 razy. Łączność Komisji z terenem utrzymywał, realizując program jej działalności — inspektor muzeów P. T. K. p. mgr. Wiktor Ber. — jednak tylko do dn. 30.VI.36. z powodu wyczerpania zasilków, jakie Zarząd Główny za ten cel otrzymywał. Po za sprawami muzealnymi Komisja zajmowała się kwestią zbiorów bibliotecznych i fotograficznych.

Regionalnych muzeów krajoznawczych posiada P.T.K. 23. W roku sprawozdawczym przybyły trzy muzea: w Końskich, Ojcowie i Zamościu; w trzech wypadkach przeprowadzono bądź łączność organizacyjną zbiorów (Ostrowiec i Opatów oraz Starachowice i Wąchock) bądź komasację (Jędrzejów do Kielc), w jednym (w Chojnicach) Muzeum zostało przekazane innemu stowarzyszeniu. Muzea rozmieszczone są na obszarze województw następujących: Białostockiego, Kieleckiego, Lubelskiego, Łódzkiego, Nowogródzkiego, Poleskiego, Pomorskiego, Warszawskiego, Wileńskiego i Wołyńskiego. Największe skupienie muzealnictwa krajoznawczego wykazuje województwo Kieleckie, gdzie jest ich dziewięć.

(a). W woj. Białostockim: (1) Regionalne Muzeum Kurpiowsko-Nadnarwiańskie P. T. K. w Nowogrodzie nad Narwią obejmuje obszar etnograficzny kurpiowski. Opieka naukowo-organizacyjna nad Muzeum spoczywa w rękach p. Adama Chętnika, kustoszką zbiorów jest p. Zofia Chętnikowa.

(b). W woj. Kieleckim: (1) Muzeum Świętokrzyskie P. T. K. im. St. Żeromskiego w Kielcach obejmuje obszar Gór Świętokrzyskich. Kustoszem zbiorów jest p. Sylwester Kowalczewski. Muzeum zostało w roku sprawozdawczym gruntownie zreorganizowane dzięki temu, że całokształt zbiorów, urządzonej pod kierunkiem szeregu fachowców zorganizowanej w marcu w Warszawie, a w maju i czerwcu 1936 w Kielcach — Wystawy Świętokrzyskiej — w ilości około tysiąca eksponatów — został całkowicie wcielony i zainwentaryzowany jako własność Muzeum P. T. K. w Kielcach. Muzeum otrzymało niejako program pracy regionalno-krajoznawczej na swoim terenie.

W ciągu roku ubiegłego przy współudziale fachowców zostały uporządkowane dwa działy: archeologiczny, którym zajął się p. Wiktor Ber, sporządza-

jąc naukowy katalog kartkowy — i geologiczny — już po wcieleniu zbiorów Wystawy Świętokrzyskiej, czym się zajął — geolog Państwowego Instytutu Geologicznego, p. Jan Czarnocki.

(2) Muzeum P. T. K. w Końskich znajduje się w stadium organizacyjnym.

(3) Muzeum P. T. K. w Miechowie obejmuje powiat Miechowski. Kustoszem zbiorów jest p. Julian Piwowski.

(4) Muzeum P. T. K. w Ojcowie objąć ma obszar doliny Prądnika. Kustoszem jest p. Feliks Przyjemski.

(5) Muzeum P. T. K. w Olkuszu obejmuje powiat Olkusi. Kustoszem zbiorów jest p. Kijowska.

(6) Muzeum ziemi Opatowskiej P. T. K. w Ostrowcu nad Kamienną obejmuje i Muzeum P. T. K. w Opatowie. Kustoszem Muzeum w roku sprawozdawczym był p. inż. Mieczysław Radwan. W r. ub. został fachowo opracowany przez p. Wiktora Bera dział archeologiczny, który otrzymał naukowy katalog kartkowy; znajduje się on w druku w tomie XVII „Światowita” za rok 1936-7.

Muzeum dokonało znakomitego odkrycia doskonale zachowanych historycznych i artystycznych dokumentów, dotyczących dziejów dawnego garncarstwa w Łagowie, świętokrzyskiej kasztelanii biskupów kujawskich. Zbiorami tymi, stanowiącymi własność spadkobierców starych rodów garncarzy łagowskich, Muzeum się zaopiekowało, zapewniając im ochronę, konserwację i fachową inwentaryzację.

Muzeum ziemi Opatowskiej obchodziło w roku sprawozdawczym dziesięciolecie swej działalności, o czym pisał p. inż. Mieczysław Radwan w Nrze 2 — 3 „Ziemi” z r. 1936, wydany w związku z tą uroczystością i Wystawą Świętokrzyską, której dział historyczny w kwietniu 1936 gościł na wystawie, zorganizowanej przez Oddział P. T. K. w Ostrowcu.

(7) Muzeum P. T. K. w Radomiu obejmuje okręg radomski. Kustoszem zbiorów jest p. inż. Wiktor Paszkowski.

(8) Muzeum Ziemi Sandomierskiej P. T. K. w Sandomierzu obejmuje powiat sandomierski. W roku sprawozdawczym ukończono wciągnięcie wszystkich zbiorów do inwentarza książkowego. P. W. Ber opracował dział archeologiczny i sporządził naukowy inwentarz kartkowy. Kustoszem zbiorów jest p. Leon Wilkoński.

(9) Muzeum P. T. K. w Starachowicach rozciąga swą działalność i opiekę na zbiory muzealne w Wąchocku, ilustrujące przeszłość dawnego opactwa cysterskiego. Kustoszami zbiorów są: w Starachowicach — p. dyr. Stanisław Hołewiński, w Wąchocku — inż. Stanisław Wysocki.

(c) W woj. Lubelskim: (1) Muzeum P.T.K. w Zamościu znajduje się w stadium organizacyjnym. Kustoszem zbiorów jest p. Michał Pieszko.

(d) W wojew. Łódzkim: (1) Zbiory muzealne w Pabianicach dotyczą pow. łaskiego. Kustoszem zbiorów jest p. Helena Salska.

(2) Muzeum P. T. K. w Piotrkowie obejmuje obszar regionalny sieradzko-łeczycki. Kustoszem zbiorów jest p. Michał Rawita-Witanowski.

(3) Muzeum P. T. K. w Tomaszowie Mazowieckim obejmuje swą działalnością Opoczyńskie. Kustoszem zbiorów jest p. Piotr Dekowski.

(e) W wojew. Nowogródzkim: (1) Muzeum P. T. K. w Słonimie obejmuje obszar pow. Słonimskiego. Kustoszem zbiorów jest p. Józef Stabrowski.

(f) W wojew. Poleskim: (1) Zbiory muzealne P. T. K. w Brześciu n. Bugiem są w stadium organizacyjnym, (2) Muzeum Poleskie P. T. K. w Pińsku obejmuje swą działalnością obszar regionalny poleski. W roku sprawozdawczym Muzeum Poleskie P. T. K. osiągnęło wielkie wyniki swej pracy: pozyskało dzięki pomocy Magistratu doskonały lokal wraz z dużą salą wykładową i urządziło się w nim jako wzorowe muzeum regionalne. Dział archeologiczny Muzeum został opracowany przez p. W. Bera i posiada sporządzony przez niego naukowy katalog kartkowy. Znajduje się on w druku — w tomie XVII „Światowita”. Kustoszem Muzeum Poleskiego jest p. Dymitr Georgiewski.

(g) W wojew. Pomorskim: Oddział P.T.K. w Chojnicach zerwał się swych praw do posiadania zbiorów, przekazując je pod opiekę Towarzystwa Miłośników Chojnic.

(1) Muzeum P. T. K. w Tucholi obejmuje obszar Borów Tucholskich. Kustoszem zbiorów jest p. Jan Szykiewicz.

(h) W wojew. Warszawskim: (1) Muzeum Etnograficzne ziemi Łowickiej P. T. K. w Łowiczu obejmuje obszar regionalny łowicki. Muzeum i Towarzystwo nasze poniosło dotkliwą stratę wobec śmierci członka honor. P.T.K. i twórczyni Muzeum P.T.K. w dn. 5.IV.1936. ś. p. Anieli Chmielińskiej. Muzeum w okresie sprawozdawczym przejęło zbiory etnograficzne po zlikwidowanym Ognisku Książecim Kultury, Sztuki i Przemysłu ludowego w Złakowie Kościelnym w ilości 283 eksponatów. Kustoszką Muzeum jest obecnie p. Helena Dietrichowa.

(2) Muzeum Kujawskie P. T. K. we Włocławku obejmuje swą działalnością obszar Kujaw. Kustoszem jest p. Józef Kłodawski.

(i) W wojew. Wileńskim: (1) Zbiory muzealne P. T. K. w Głębokiem są zaczątkiem muzeum regionalnego. Kustoszem zbiorów jest p. Leonard Piekarski.

(j) W woj. Wołyńskim: (1) Zbiory muzealne P. T. K. w Dubnie są zaczątkiem muzeum regionalnego; opiekuje się nim p. Jerzy Perchorowicz.

Po za wymienionymi istnieją zbiory muzealne przy Oddziale P. T. K. w Szamotułach, pod opieką Zarządu Oddziału.

W dyskutowanych projektach sieci muzeów regionalnych, wysuwane są w charakterze okręgowych — muzea P. T. K.: w Kielcach, Pińsku, Radomiu, Włocławku, jako pomocnicze (regionalne) muzea P. T. K.: w Łowiczu, Nowogrodzie Łomżyńskim, Piotrkowie, Sandomierzu, Słonimie i Tomaszowie Maz. jako lokalne: w Głębokiem, Miechowie, Olkuszu, Opatowie, Ostrowcu, Pabianicach, Starachowicach, Tucholi i Wąchocku.

Sprawy ideowej i programowej pracy muzeów regionalnych w zakresie oświaty pozaszkolnej omówił inspektor muzeów P. T. K. p. Wiktor Ber w Nr. 4 „Ziemi” z r. 1936.

Według sprawozdań, nadesłanych z 13 muzeów P. T. K. liczba zwiedzających w roku 1936 wynosiła 33.430 (w roku 1935 jedenaste muzeów P. T. K. wykazywało frekwencję 22.659 osób). Wzrost za interesowania na polu muzealnictwa regionalnego P. T. K. zasługuje na szczególną uwagę.

(B) BIBLIOTEKI. Według sprawozdań tegorocznych biblioteki krajoznawcze istnieją przy 36 Oddziałach. Obok podanych w 33 sprawozdaniach zeszłorocznych — trzy Oddziały tam nie wymienione podają, że biblioteki posiadają: Bydgoszcz, Lwów i Radom. Biblioteki te łącznie posiadają 15.613 dzieł (według sprawozdań z roku 1935 miały one 15.145). Najlichniesz bibliotekę krajoznawczą posiada Oddział Warszawski (przeszło 5.000 dzieł), która obecnie podlega gruntownej i będącej na ukończeniu reorganizacji.

Dwadzieścia bibliotek podało 1.548 wypożyczeń. Sprawozdania z tego działu pracy P. T. K. nie są dokładne i nie pozwalają na ocenę roli, spełnianej przez biblioteki krajoznawcze.

(C) ZBIORY FOTOGRAFICZNE. Sprawozdania i w tym zakresie ważnym i cennym nie są dokładne. W roku sprawozdawczym 28 Oddziałów wraz z Warszawą, określają ilość posiadanych klisz i odbitek fotograficznych na 25.516 (w 1935 r. 30 Oddziałów miało ich 16.976). Najwięcej posiada Warszawa — około 20.000. Przerocza posiada 16 Oddziałów wraz z Warszawą w ilości 15.286. Przerocznia Warszawska liczy około 10.000 sztuk (W 1935 roku 13 Oddziałów wykazywało 17.678 sztuk posiadanych przeroczy).

WYDAWNICTWA P. T. K. Komisja Wydawnicza Zarządu Głównego P. T. K. w roku sprawozdawczym odbyła 6 posiedzeń. Przedmiotem obrad były sprawy następujące: 1. wydawnictwo „Słownika Geograficznego Państwa Polskiego”, 2. sprawy administracyjno - redakcyjne miesięcznika „Ziemia”, 3. wydawnictwo „Dziejów krajoznawstwa polskiego” dra Bolesława Olszewicza, 4. organizacja wystawy wydawnictw P. T. K. za ostatnie pięćdziesiąt lat.

1. Słownik Geograficzny Państwa Polskiego. Do Rady Redakcyjnej Słownika, zgodnie z obowiązującym regulaminem wchodzili z ramienia P. T. K. pp.: rektor dr. Włodzimierz Antoniewicz, dr. Regina Danysz-Fleszarowa, Michał Siwak, do Komitetu Redakcyjnego: prof. dr. Julian Krzyżanowski, Aleksander Patkowski i dr. Henryk Świdziński.

W kwietniu 1936 roku podczas Wystawy Świętokrzyskiej wydany został prospekt wydawnictwa, a w listopadzie 1936 r. ukazał się pierwszy zeszyt „Słownika Geograficznego Państwa Polskiego i ziem historycznych z Polską związanych”, obejmujący artykuły wstępne tomu pierwszego. Tom ten, inauguruje monumentalne wydawnictwo P. T. K. za-

wierać będzie w 14 czteroarkuszowych zeszytach: Pomorze Polskie, Pomorze Zachodnie i Prusy Wschodnie.

2. Ziemia. Redaktorem XXVI rocznika był i wiceprezes Zarządu Głównego p. Aleksander Patkowski, sekretarzem redakcji p. Janusz Miketta.

„Ziemia” w roku sprawozdawczym wydawana była w nakładzie 2700 egz., od VII 1936 nakład wynosił 3700 egz. Prenumeratorów miała „Ziemia” 1451, w tym prenumeratorów na podstawie umowy ze Związkiem Nauczycielstwa Polskiego 957, wymienionych egzemplarzy rozsyłane było 46, bezpłatnych 66. Zarząd Główny okólnikiem do Okręgów i Oddziałów z dn. 10 grudnia 1936, ustalił zasady interpretacji § 10 statutu, dotyczącego członków-korespondentów, prenumeratorów „Ziemi”. Członkowie-korespondenci są członkami Towarzystwa jako całości i przysługują im wszelkie uprawnienia w tym charakterze, przewidziane przez statut. Natomiast, gdy chcą zostać członkami określonego Oddziału podlegają odpowiednim przepisom statutu, przewidzianym dla członków Oddziałów P. T. K., nie płacąc jednak wpisowego. Okólnikiem do Okręgów i Oddziałów P. T. K. z 15 listopada 1936 wprowadził Zarząd Główny specjalną ulgą prenumeratę „Ziemi” dla członków P. T. K. na rok 1937, umożliwiającą korzystanie z ulg analogicznych, z jakich korzystają członkowie korespondenci na podstawie umowy zbiorowej. Na podstawie specjalnych umów z Sekcją Miłośników Żywiecczyzny przy Kole T. S. L. w Żywcu i władzami samorządowymi miasta Łowicza i powiatu Łowickiego zostały wydane N-ry specjalne: jeden, poświęcony żywiecczyźnie w powiększonym nakładzie do 3300 egz., drugi na 800-lecie Łowicza w ilości 3700 egz.

Wprowadzona została akcja, zmierzająca do wydawania N-ów „Ziemi” przy czynnej współpracy Oddziałów. W roku 1936 Oddział Pałucki P. T. K. w żninie współdziałał w wydaniu N. 9, poświęconego Pałukom, Oddział Łowicki przy wydaniu N. 7 - 9 Łowickiego. Podolskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze współdziałało przy redagowaniu N. 12, poświęconego Podolu, Rrzeżanom i okolicy, który został wydany ku czci Marszałka Edwarda Rydz-Śmigłego.

Redakcja wydała N-r „Ziemi” na Wystawę Świętokrzyską (N. 2 — 3) podczas jej trwania w Warszawie i Kielcach, opublikowała dwa N-ry specjalne (Tarnowski i Krośniński), związane z wynikami konkursu jubileuszowego na opis wycieczki krajoznawczej po Polsce, wreszcie trzydziestolecie Towarzystwa uczila N-em specjalnym. Wprowadzona również została zasada, że w „Ziemi” publikowane będą roczne sprawozdania z działalności Towarzystwa. Opublikowane sprawozdanie z działalności P. T. K. za rok 1935, drukowane w odbitce ilustrowanej w ilości 1000 egz. i zostało szeroko rozkolportowane.

3. Komisja Wydawnicza wraz z p. skarbnikiem Zarządu Głównego zajęła się sprawą rozpoczętej, a nieukończonej pracy dra Bolesława Olszewicza o „Dziejach krajoznawstwa polskiego”, egzekwując zob-

wiązania autora za pośrednictwem sądu polubownego w składzie p. Gustawa Wolffa (ze strony P. T. K.), p. Stanisława Arcta (ze strony autora) pod przewodnictwem superarbitra, dra Jana Muszkowskiego. Autor zobowiązał się w terminie do 1. I. 1938 dostarczyć rękopis, dając odpowiednie gwarancje materialne.

4. Wreszcie Komisja Wydawnicza zgłosiła wniosek o organizację wystawy wydawnictw P. T. K. za ostatnie pięcioletcie podczas Zjazdu Delegatów w roku 1937.

5. Wydawnictwa Oddziałów P. T. K. obejmują w roku sprawozdawczym publikacje gotowe lub przygotowane do druku:

Białystok: (1) J. Frankowski i S. Kromin: „Wycieczki wzdłuż Podlasia i w okolice m. Białegostoku“ broszura. str. 8 z mapką — w nakładzie 400 egz., (2) St. Szyroki: „Monografia parafii Janowskiej w dekanacie Sokólskim, pow. Białostockiego“. Str. 32 z mapką w nakładzie 400 egz. i (3) S. Dworakowski: „Zwyczaj ludowe na Podlasiu Nadnarwiańskim“ w 200 egz.

Brasław: (4) propagandowe afisze z fotografiami z Brasławszczyzny w ilości 500 egz. (5) pocztówki z widokami Brasławszczyzny (1500 egz.).

Chełmno: (6) afisz, ilustrujący zabytki Chełmna, przeznaczony na wystawę ruchomą.

Chojnice: (7) Cz. Wyczech: „Powiat Chojnicki“, monografia krajoznawcza, str. 296.

Głębokie: (8) O. Hedemann: „Szkoły Walerianowskie X. X. Pijarów świeckich“. Str. 180, nakł. 550 egz.

Kalisz: (9) Wł. Kwiatkowski: „Teatr szkolny w Kaliszu kolegium Jeznickiego“, (10) k. Stefański: „Teatr w Kaliszu“,

Kostopol: (11) pocztówki z widokami zamku w Hubkowie i pocztówki z widokami azalii.

Lida: (12) A. Grzymała-Przybytko: „Krótki przewodnik turystyczny po powiatach lidzkim i szczytyńskim“ z mapką. Nakład 670 egz.

Lwów: (13). Inż. Z. Łyszyk: „Informator samochodowy i turystyczny wraz z rozkładem jazdy na liniach komunikacji autobusowej. Wojew. Lwowski. z mapą drogową woj. Krakowskiego, Lwowskiego, Stanisławowskiego i Tarnopolskiego (1000 egz.).

Łomża: (14) „Bibliografia druków, zebranych na wystawie II. Zjazdu Wojewódzkiego P. T. K. w Łomży“. Str. 7. (Nakł. 150 egz.), (15) „Grodzisko przy wsi Szlir pod Łomżą“. Str. 3. (Nakł. 120 egz.).

Łuck: (16). „Rozkład jazdy autobusów w woj. Wołyńskim“ (Nakł. 2000 egz.). W opracowaniu znajduje się mapka szlaków turystycznych inż. J. Romanowskiego.

Miechów: (17). J. Fiwowarski. „Rejestr. zabytków przedhistorycznych pow. Miechowskiego“. Odbitka z „Wiadomości Archeologicznych“ (50 egz.).

Pińsk: (19) R. Horoszkiewicz: „Szlachta zuściankowa na Ziemiach Wschodnich“, (20) pocztówki z widokami Pińska i okolic.

Pionki: (18) Inż. J. Szmid: „Powiat Kozienicki“ (515 egz.).

Starachowice: W opracowaniu znajduje się inż. St. Wysockiego: „Przewodnik po Ity“.

Wilno: (21) J. Kłos: „Przewodnik krajomawczy po Wilnie“ (III wyd.).

Wolkowysk: (22) J. Żuliński: „Plan miasta Wolkowyska“ (800 egz.).

Akcje wydawniczą podjęło w roku sprawozdawczym 17 Oddziałów, co odpowiada ilości czynnych na tym polu Oddziałów w r. 1935.

PRACA BADAWCZA I WSPÓLPRACA NAUKOWA. Tę dziedzinę uprawia w roku 1936 Oddziałów 14 (w r. 1935 Oddziałów 11). Była ona dość różnorodna, jak świadczą dane, otrzymane z Oddziałów P. T. K.:

1. Białystok — współpracował w rozkopywaniu grodzisk. 2. Grudziądz — publikował artykuły w Słowniku Biologicznym, Orędowniku i Kalendarzu Wąbrzeskim. 3. Inowrocław — w porozumieniu z P. I. M. prowadzi miejską stację meteorologiczną II kl. i publikował artykuły w „Piaście“ i „Wiadomościach Zdrojowych“. 4. Lida — prowadziła pracownię p. n. „Ośrodek badań krajoznawczych“. 5. Lwów — 1) mgr. K. Matejski pracuje nad bibliografią publikacji, dotyczących Lwowa oraz nad materiałami archiwalnymi w związku z panoramą plastyczną dawnego Lwowa, 2. dr. Franc. Uhorczak pracuje nad monografią woj. lwowskiego i pow. lwowskiego, 5. Łódź współpracuje z redakcją Słownika Geograficznego. 6. Łuck — dr. A. Jaworzak prasuje nad gromadzeniem materiałów etnograficznych Wołynia, dr. St. Maćko nad florą i fauną Wołynia. 7. Poznań — współpracuje z Ligą Ochrony Przyrody, P. T. Tatrzańskim i Tow. Miłośników m. Poznania 8. Szamotyły prowadzą w dalszym ciągu odkrywcze badania archeologiczne w Kąsitolwie, na Swidlinie, w Wartosławiu i w Lipnicy, 9. Tarnów otrzymał Delegaturę Państw. Rady Ochrony Przyrody. 10. Tomaszów Lub. — prowadzi Stację Meteorologiczną II rz. 11. Tomaszów Maz. — publikował art. w pismach „Nasza Praca“ i „Czasopismo Przyrodnicze“ i współpracował z Państw. Muz. Archeologicznym, Muzeum Etnograficznym w Warszawie i Redakcją Słownika Geograficznego. 12. Tuchola — prowadzi pracownię geologiczną i historyczną i pomaga w pracy naukowej etnografom i historykom. 13. Wolkowysk — prowadzi pracownię kartograficzną i fotograficzną, oraz udziela pomocy w przeprowadzaniu badań naukowcom. 14. Żnin — współpracował w przygotowaniu Nr. 11 „Ziemi“, poświęconego Żninowi.

AKCJA KULTURALNO - OŚWIATOWA I PROPAGANDOWA. Odczyty. Odczyty ilustrowane przez 30 Oddziałów. Wszystkich odczytów razem zorganizowano 230 dla ogólnej liczby 16.632 osób. (W r. 1935 : 37 Oddziałów, 195 odczytów — 43.630 osób). W tej liczbie były organizowane odczyty nie tylko dla członków poszczególnych Oddziałów ale i dla pokrewnych organizacji. Największą ilość odczytów zorganizowały Oddziały: Tuchola — 38, Lwów — 36 dla 2.284 słuchaczy, Warszawa — 34

dla 2.335 słuchaczy, Łódź — 30 odczytów dla 707 słuchaczy, Kraków — 10 odczytów dla 647 słuchaczy i Wilno — 10 odczytów dla 527 słuchaczy. Pozostałe Oddziały nie przekroczyły liczby 10 odczytów.

Wystawy. Na szeroką skalę akcję wystawową podjął Zarząd Główny, organizując w Warszawie, a następnie w Kielcach Wystawę Świętokrzyską, z której szczegółowe sprawozdanie zamieszczono w Nr. 5 „Ziemi” z r. 1936. W organizowaniu tych wystaw bądź w dostarczaniu eksponatów brały udział Oddziały: Kielecki i Starachowski — Oddziały w Chełmnie, Bydgoszczy, Gdyni (20 eksponatów), Toruniu (model schroniska), Tucholi (50 eksponatów) brały udział w pierwszej obywatelskiej Pomorskiej Wystawie Turystycznej. Oddziały: w Kielcach i Lwowie brały udział w Wystawie «Nasze Lasy i Ochrona Przyrody» we Lwowie. Poza tym Brześć dostarczył 210 eksp. na wystawę do gimnazjów państwowych, Grodno zorganizowało wystawę zdjęć regionalnych dla 2.000 zwiedzających. Luck brał udział na Targach Wołyńskich w Równem, wystawiając domek campingowy. Ostrowiec zorganizował wystawę p. n. «Ostrowiec i ziemia Opatowska w walce o niepodległość» dla 4.500 zwiedzających. Radom zorganizował wystawę dawnej grafiki dla 1.569 zwiedzających. Szamotuły zorganizowały wystawę fotograficzną. Warszawa zorganizowała wystawę «Dzień kajakowca» (Wystawa Sekcji Tur. Wodnej). W lokalu Oddziału Wileńskiego odbyła się wystawa projektów na pomnik Marsz. J. Piłsudskiego. Wołkowysk zorganizował wystawę fotografii

dla 320 zwiedzających. Kielce brały udział w wystawie letniskowo-turystycznej w Krakowie i zorganizowały wystawę fotograficzną.

Konkursy. Sześć Oddziałów zorganizowało konkursy: 1. Białystak ogłosił konkurs na opis krajoznawczy-wycieczki lub miejscowości na terenie działalności Oddziału. 2. Chojnice. 3. Gdynia. 4. Pionki i 5. Wołkowysk ogłosiły konkursy fotograficzne.

W konkursach wzięło udział: w Chojnicach osób 19, w Gdyni i Pionkach po osób 9, w Wołkowysku zgłoszono prac 248. Wilno ogłosiło konkurs pamiątek Wilna.

Ochrona zabytków przyrody. 1. Oddział w Głębokiem opiekował się rezerwatem przyrodniczym maj. Zamorza i spowodował powołanie Komisji do ochrony bobra, bociana czarnego, orla bielika i t. p., 2. w Inowrocławiu ochronił od zniszczenia olbrzymią lipę w Modliczycach, 3. w Kielcach współpracował w ochronie parku w Końskich, 4. w Miechowie współdziałał w ochronie parku w Niedźwiedziu i lipy w Biskupicach, 5. w Szamotułach chronił przed zniszczeniem dwa wiąz na cmentarzu przy kolegiacie, 6. w Tucholi prowadził kontrolę zabytków w Wierchlesiu, Woziwodzie i Żomżenicy i 7. w Słonimie — wydobył w pow. Słonińskim część szkieletu mamuta.

Ochrona zabytków kultury prowadzona była przez Oddziały: 1. w Białymstoku, który interweniował w sprawie ochrony kopców i grodzisk w pow. bielskim, sokólskim i białostockim, 2. w Głębokiem — zarejestrował, opisał i odfotografował 80 kurhanów, 3. w Gnieźnie opiekował się ruinami zam-

Fragment z działu prehistorycznego Wystawy Świętokrzyskiej P. T. K. w Warszawie i w Kielcach 1936, urządzonego przez Państw. Muzeum Archeologiczne w Warszawie.

ku i kościoła na Lednicy, 4. w Grodnie — współdziałał w zakupie modelu kurnej chaty do Muzeum Grodzieńskiego, 5. w Grudziądzu — ofiarował Muzeum Miejskiemu «drzwi Dumonta» z XVII w., 6. w Kaliszu — współdziałał w opiece nad niektórymi zabytkami Kalisza, 7. w Kostopolu — współdziałał przy konserwacji ruin zamku w Hubkowie, 8. w Łęczycy — przeprowadzał konserwację ruin zamkowych, 9 w Ostrogu — zajął się konserwacją zamku ks. Ostrogskich, 10. w Pińsku — opiekował się grobami kajążęcymi w Dawidgródku, 11. w Piotrkowie — odnowił portrety opatów z Witowa, 12. w Sandomierzu — stale opiekuje się Bramą Opatowską, 13. w Starachowicach — sprawuje opiekę konserwatorską nad opactwem w Wąchocku, 14. w Szamotułach — zabezpieczył od zniszczenia krzyż pamiątkowy na Rynku, przeprowadził remont Baszty Halszki i opiekował się niektórymi zabytkami miejscowej Pary, 15. w Tucholi opiekował się murami średniowiecznymi — i cmentarzyskami, 16. w Wilnie — współpracował w konserwacji i badaniu kościołów Dominikanów i Góry Zamkowej i 17. w Żninie — podjął akcję, zmierzającą do przeprowadzenia konserwacji baszty ratusza miejskiego.

Tablice pamiątkowe i pomniki. Kult regionalny dla ludzi zasłużonych ujawnia się w Oddziałach następująco: 1. w Radomiu — Oddział zainicjował budowę pomnika D. Czachowskiego, partyzanta z 1863 r., 2 w Tucholi — zawiesił w Muzeum tablicę ku czci Nowodworskiego, Kujota i Derdowskiego, 3. we Włocławku — urządził specjalną salę muzealną ku czci St. Noakowskiego i 4. w Żninie — rozpoczął starania celem ochrony pomnika Klemensa Janickiego pod Żninem.

Propaganda rodzimego obyczaju. Tym niezmiernie dziś jeszcze trudnym, zagadnieniem w formie gromadzenia materiałów, bądź organizowaniu odpowiednich widowisk, zajmowały się Oddziały: w Grodnie, Łodzi, Szamotułach, Tomaszowie Lub, Tucholi i Żninie.

KOŁA KRAJOZNAWCZE MŁODZIEŻY SZKOLNEJ
P. T. K. Komisja Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej Zarządu Głównego P. T. K. w Krakowie posiadała Zarząd w składzie następującym pp.: Józefa Berggruen, dyr. gimn. X, dr. Maria Dobrowolska, dyr. gimn. VII. Piotr Galas, prof. gimn. w Bochni, Zofia Pawłowska, dyr. Sem. Ochr., dr. Tadeusz Seweryn, prof. gimn. I, Leopold Węgrzynowicz, prof. gimn. VII jako przewodniczący, Zofia Wiśniewska naucz. gimn. ss. urszulanek. W ciągu r. 1936 Zarząd Komisji: 1. przygotował prace młodzieży na wystawę w Dublinie, 2. zorganizował zjazd młodzieży i wystawę w Krakowie, 3. rozdzielił nagrody Kołom wybitnie pracującym, 4. zorganizował dwa obozy wakacyjne, 5. stworzył Ośrodek Krajoznawczy w Krakowie.

1. Wystawa w Dublinie. Wystawa prac krajoznawczych młodzieży, przygotowała we wrześniu 1935 r. dla międzynarodowej konferencji w sprawie schronisk wycieczkowych dla młodzieży, obu-

dziła wielkie zainteresowanie i podziw u zagranicznych delegatów. W związku z tą wystawą delegatka Irlandii p. Childers ogłosiła w Irish Press artykuł p. t. „Civic Education in Poland the example for Ireland“. Autorka omówiwszy w nim metody pracy krajoznawczej w Polsce, stawia Polskę jako przykład dla Irlandii. W wyniku akcji p. Childers zaproszono nas do udziału w wystawie międzynarodowej Unii Schronisk Wycieczkowych w Dublinie, na którą wysłaliśmy szereg prac młodzieży, wykonanych na obozach wakacyjnych. Wystawa otwarta została 2 marca. Z głosów prasy irlandzkiej dowiedzieliśmy się, że stoisko polskie stanowiło przedmiot największych zainteresowań zwiedzających.

2. Zjazd młodzieży i wystawa w Krakowie. Zjazd delegatów i opiekunów Kół młodzieży odbył się w dniach 21 — 24 maja w Krakowie. Zjazdowi przewodniczył Aleksander Janęski, prezes honorowy P. T. K., którego wszyscy serdecznie i gorąco przywitali.

Na zjeździe wygłosili referaty: prof. Tadeusz Seweryn p. t. «Ideologia Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej» i prof. dr. Władysław Szafer, rektor U. J. na temat «Krajoznawstwo a ochrona przyrody». Po plenarnym posiedzeniu delegacji obradowali w sekcjach: Etnograficznej (przew. p. magr. Jadwiga Klimaszewska), Przyrodniczej (przew. p. Maria Łańcucka), Geograficznej (przew. p. magr. Janina Klimaszewska), Historycznej (przew. dr. Tadeusz Czort), Organizacyjnej (przew. p. mgr. Kazimierz Guzik), Prehistorycznej (przew. p. dr. Rudolf Janka). Na plenarnym zebraniu uchwalono szereg uchwał poszczególnych sekcji. Za ważne ze względu na ideologię Kół młodzieży należy uważać uchwalenie praw krajoznawczych, które powinny obowiązywać każdego członka Koła Krajoznawczego a mianowicie:

1. Krajoznawca kocha swój kraj i pracę poświęca dla jego dobra.
2. Krajoznawca stara się poznać życie, pracę i przejawy kultury duchowej swych rodaków i umie je cenić.
3. Krajoznawca umie szanować zabytki sztuki, czci ich piękno i otacza opieką przyrodę.
4. Krajoznawca pracuje dla idei, wykonuje sumiennie każdą przyjętą pracę krajoznawczą.
5. Krajoznawca powinien ułatwić poznanie kraju innym.
6. Krajoznawca interesuje się najżywoźniejszymi sprawami państwa polskiego i szerzy zrozumienie ich ważności wśród swego otoczenia.

Równocześnie z sekcjami odbyło się Walne Zgromadzenie Komisji K. M. S., na którym uchwalono regulamin sekcji okręgowych Komisji K. K. M. S. i wybrano Zarząd w dotychczasowym składzie.

Dla uczestników zjazdu urządzono wystawę prac krajoznawczych młodzieży w użyczonym bezinteresownie przez p. Alfreda hr. Potockiego lokalu w pałacu pod Baranami. Wzięły w niej udział Koła z Bochni, Chełma, Chorzewa, Cieszyna, Częstochowy, Jasła, Krakowa, Lwowa, Piotrkowa, Wadowie, Wilna, Włocławka, Zamościa, Żywca. Dorobek Kół

przedstawiał się imponująco tak pod względem ilości tematów opracowanych jak i sumienności wykonania.

Wiele Kół na wezwanie Komisji złożyło dary dla Muzeum Etnograficznego na Wawelu, celem uczczenia zasług założyciela i dyrektora tego Muzeum p. Seweryna Udzieli.

Wielu uczestników wystąpiło w strojach ludowych między nimi odznaczyła się ilością i barwnością strojów grupa szamotulska, miłą dla oka grupę tworzyły wianki, poza tym reprezentowane były stroje mieszczan żywieckich, górali śląskich i krakowiaków. Wieczornica w auli gimnazjum X i przedstawienie „Wsi szamotulskiej w tańcu, pieśni i obyczajach” wniosły wiele radości i serdeczności między uczestników zjazdu. Podniosłym zakończeniem zjazdu było uczestnictwo w zjeździe jubileuszowym z okazji 30 lecia P. T. K. Podczas uroczystego posiedzenia jubileuszowego p. wojewoda krakowski Gnoiński zwrócił swą bardzo serdeczną przemowę przede wszystkim do młodzieży, czym ujął sobie wszystkich obecnych.

Organizacja zjazdu spoczywała głównie w rękach Koła Młodych przy Oddziale P. T. K. w Krakowie.

3. Nagrody. Zarząd Komisji K. K. M. S. rozdzielił 400 zł. przyznanych przez M. W. R. i O. P. — pomiędzy następujące, wybitnie pracujące Koła: po 50 zł. otrzymały Koła P. Gimnazjum w Bochni i P. Gimnazjum w Jasle, po 25 zł. otrzymały: P. Gimnazjum Klas. W Chorzowie, i Gimn. SS. Urszulanek w Kościerzynie, P. Gimn. X. ż. w Krakowie, P. Gimn. w Pińsku, P. Gimn. w Szamotulach, Szk. powsz. VI w Szopienicach, Gimn. SS. Urszulanek w Tarnowie, Gimn. ż. w Wadowicach, Gimn. SS. Nazaretanek w Wilnie, Szk. Powsz. III w Włocławku, P. Gimnazjum w Żywiecu.

4. Obozy wakacyjne. Celem przygotowania sił instruktorskich dla prowadzenia pracy w Kołach zorganizowała Komisja w lipcu dwa obozy: jeden w Kurozwękach dla uczennic, pod kierownictwem p. mgr. Jadwigi Klimaszewskiej, as. U. J., drugi w Podegrodziu dla uczniów pod kierownictwem p. Józefa Staśki, prof. gimn. w Jasle. Jako instruktorki obozu żeńskiego współdziałały pp. Anna Kutrzebianka w zakresie historii, Helena Konopczyńska w zakresie historii sztuki, Maria Łańcucka w zakresie nauk przyrodniczych. W obozie żeńskim wzięło udział 27 uczennic, w obozie męskim 35 uczniów. Na obozach zapoznali się uczestnicy z metodami pracy krajoznawczej i zebrali pokaźną ilość materiałów krajoznawczych.

5. Ośrodek Krajoznawczy. Ważnym krokiem naprzód jest stworzenie w Krakowie Ośrodka Krajoznawczego, który obejmuje stałą wystawę i zbiory prac krajoznawczych młodzieży (jako załączek Szkolnego Muzeum Krajoznawczego), połączone z pracownią i czytelnią. Powstało ono dzięki życzliwemu ustosunkowaniu się i pomocy M. W. R. i O. P. i Kuratorium Okr. Szk. Krakowskiego. Ośrodkiem opiekuje się grono młodych krajoznawców magistrów i słuchaczy U. J., którzy porządkują i inwentaryzują zbiory i prace młodzieży. P. mgr. Zofia Czupry-

nianka objęła opiekę nad biblioteką, p. mgr. Anna Kutrzebianka i p. Roman Kacmarek inwentaryzują prace młodzieży, p. mgr. Janina Mastalerz-Klimaszewska inwentaryzuje wycinki czasopism, p. Gut z ramienia Państw. Rady Ochrony Przyrody opiekuje się działem ochrony przyrody, prowadzi pogadanki dla zwiedzających wystawę.

Z Ośrodka korzystają słuchacze Uniwersytetu piszący prace, uczniowie szkół średnich przygotowujących się do wycieczek lub pogadań na posiedzeniach Kół, nauczycielstwo organizujące prace wśród młodzieży.

Obecnie jest urządzona wystawa prac wykonanych na obozach krajoznawczych w Sopotni Małej, Szafarach, Jurgowie, Kurozwękach i Podegrodziu, oraz wystawa ochrony przyrody, składająca się z fotografii ujętych przez Państwową Radę Ochrony Przyrody.

6. Współpraca Oddziałów z Kołami Krajoznawczymi Młodzieży P. T. K. Według sprawozdań nadesłanych za r. sprawozdawczy — 33 Oddziałów P. T. K. opiekowało się bądź było w bliskim kontakcie pozostawało z 109 Kołami Krajoznawczymi Młodzieży Szkolnej i Pozaszkolnej (w r. 1935 — 20 Oddziałów 120 Kołami). Są to Oddziały: 1. Bydgoszcz, 2. Chełmno, 3. Chojnice, 4. Gniezno, 5. Grodno, 6. Kobryń, 7. Kościerzyna, 8. Kraków, 9. Łódź, 10. Łowicz, 11. Łódź, 12. Ostrowiec n. K., 13. Ostrów n. H., 14. Ostrów, 15. Pabianice, 16. Pińsk, 17. Piotrków Tryb., 18. Płock, 19. Poznań, 20. Radom, 21. Sandomierz, 22. Skierniewice, 23. Starachowice, 24. Szamotuły, 25. Tomaszów Lub., 26. Tomaszów Maz., 27. Tuchola, 28. Warszawa, 29. Wilno, 30. Włocławek, 31. Zamość, 32. Żnin i 33. Stonim. Z największą liczbą Kół utrzymywały kontakt Oddziały: Bydgoszcz — 18 Kół, Wilno — 18 Kół, Kraków — 16 Kół, Warszawa — 14 Kół i Gniezno — 6 Kół, pozostałe Oddziały opiekowały się 1 — 3 Kołami. Oddział w Poznaniu nie dał bliższych danych. W liczbie Kół wymienionych, figurują nie tylko Koła młodzieży gimnazjalnej czy szkół powszechnych ale i inne, jak: Koło Krajoznawcze Młodzieży Uniwersytetu Robotniczego, którym opiekuje się Oddział Łódzki, Koło Krajoznawczo-turystyczne przy szkole rzemieślniczo - przemysłowej (czł. 40), którym opiekuje się Oddział w Ostrowcu nad Kamienną, Koło Krajoznawcze przy Państw. Szkole Techn. (czł. 30), którym opiekuje się Oddział w Radomiu i Sekcja Turystyczno - Naukowa Młodzieży (32 czł.) Oddziału w Tomaszowie Maz. Prace Kół Krajoznawczych były prowadzone w/g programu nakreślonego przez Komisję Kół Krajoznawczych i opierały się głównie na: 1. prowadzeniu wycieczek, które były organizowane w niektórych wypadkach nie tylko przez Koła, ale i przez Oddziały dla członków Kół Młodzieży jak np. Oddział w Głębokiem zorganizował trzy pociągi popularne do Wilna, w których wzięło udział 1.500 młodzieży, Oddział w Ostrowiu Wilkop. subwencjonował — dwie wycieczki młodzieży, Oddziały P. T. K. pomagały Kołom przy gromadzeniu i zbieraniu materiałów regionalnych, wygłaszaniu referatów i odczytów, oraz w czasie organizowania wy-

staw (Kościerzyna, Lida, Skierniewice, Wilno). Szereg Kół Młodzieży podjęło akcję wydawniczą. Jak np.: Koło Krajoznawcze Młodz. Szkolnej w Pińsku wydało (1) Słów kilka o Pińsku, (2) Z krainy Wiunów, (3) Polesie pod znakiem nastawki i dykty, (4) Polesie i turystyka, (5) Polesia czar, liczne Kola Młodzieży opiekowały się zabytkami sztuki i przyrody i t. p.

TURYSTYKA Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego opiera się przede wszystkim o schroniska, prowadzone przez Oddziały, przejawia się w organizacji grupowych wycieczek krajoznawczych, wyznaczaniu szlaków turystycznych oraz w szkoleniu przewodników w postaci organizowanych kursów.

Komisja Turystyczna Zarządu Głównego P. T. K. odbyła w okresie sprawozdawczym pięć posiedzeń. Komisja nawiązała kontakt ze Związkiem Harcerstwa Polskiego w sprawie wspólnego organizowania kursów dla przewodników wycieczek krajoznawczych z pośród młodzieży.

W dziedzinie schronisk Komisja podjęła inicjatywę w kierunku zorganizowania schroniska w leśniczówce w Krzywej Górze na terenie puszczy Kampinoskiej, wizytowała kilkakrotnie schronisko w Zakoponie, podjęła starania o ulepszenie administracji i gospodarki tego schroniska.

Wobec wygaśnięcia terminu dzierżawy terenu, na którym zbudowane jest schronisko w Wigrach, podjęto starania bądź o nabycie terenu na własność, bądź o dalszą dzierżawę na lat 35. Stwierdzono, że schronisko u stóp św. Katarzyny prowadzone jest w sposób niezadawalający.

W dziedzinie przewodnictwa dokonano inspekcji tych Oddziałów, na terenie których organizowano kursy dla przewodników.

W dziedzinie znakowania szlaków turystycznych dokonano inspekcji szlaku w puszczy Kozienickiej, szlak Błonie — Czerwińsk — Krzywa Góra, oraz najnowszy szlak w puszczy Kampinoskiej t. zw. „zielony”. Poza tym przepracowano materiał sprawozdawczy, otrzymany z 25 oddziałów P. T. K. o wyznakowanych przez nie szlakach.

W dziedzinie tablic propagandowych przygotowano 21 tablic do rozwieszenia na dworcach na terenie wojew. poznańskiego, a mianowicie: w Poznaniu, Śremie, Trzemesznie, Mogilnie, Nakle, Wągrowcu, Żninie, Międzychodzie, Lesznie, Kórniku, Pleszewie, Ludwikowie, Puszczykowie, Kruszwicy, Lesznie, Gnieźnie, Inowrocławiu, Strzelnie, Rydzynie, Sierakowie, Bydgoszczy i Koronowie.

W dziedzinie zniżek opracowano zasady nowego memoriału do Ministerstwa Komunikacji.

W dziedzinie stosunków i innymi stowarzyszeniami turystycznymi zawarto porozumienie z Podolskim Tow. Turystyczno - Krajoznawczym w sprawie korzystania ze zniżek w schroniskach na zasadzie wzajemności.

W dziedzinie turystyki narciarskiej wystosowano na początku sezonu zimowego okólnik do oddziałów, zachęcający do organizowania sekcji narciarskich i instrukcję w sprawie korzystania ze zniżek w sezonie

zimowym i przystępowania do Polskiego Związku Narciarskiego.

Schroniska prowadzi 14 Oddziałów i Zarząd Główny o liczbie 656 miejsc noclegowych (w roku 1935 schronisk 15 Oddziałów—624 miejsca), w tym 7 schronisk w domach własnych (Gniezno—nad jeziorem Lednickim—30 m., Nowogródek—nad świteznią—52 m., Sandomierz — 36 m., Suwałki — dwa nad Wigrami — 54 m., Toruń — 77 m., Zakopane — 52 m.) oraz 9 w lokalach wynajętych: w Baranowiczach, Bydgoszczy, Grudziądzu, św. Katarzynie pod Łysicą, Kostopolu (w 4 punktach), Ojcowie, Tucholi, Warszawie i Wąchocku. Ogólna liczba korzystających z wymienionych schronisk wynosiła 28.914 osób (w r. 1935 osób 16.000), w czym około 50% — to młodzież szkolna. Na poszczególne schroniska przypadały następująca liczba osób: Baranowice 65, Bydgoszcz — 1.240, Gniezno (nad jeziorem Lednickim) — 4.738, Grudziądz — 253, Kielce — św. Katarzyna — 4.100, Kraków (w Ojcowie) — 1.871, Nowogródek (nad świteznią) — 1.012, Sandomierz — 1.451, Starachowice — 357, Suwałki (nad Wigrami) — 4.673, Toruń — 2.283, Tuchola — 62, Warszawa — 1.809 i Zakopane — 5.000. Oddział Kostopolski w sprawozdaniu frekwencji nie podaje.

Wycieczki. Sprawozdania 32 Oddziałów wykazują 387 wycieczek zorganizowanych o liczbie 10.552 uczestników. Jest to spadek w porównaniu z rokiem 1935, w którym 49 Oddziałów zorganizowało 437 wycieczek o 21.146 uczestnikach.

Największą liczbę wycieczek zorganizował Oddział Lwowski — 57 wycieczek dla 570 uczestników. Największą liczbę natomiast osób na wycieczkach miał Oddział Gnieźnieński — 2.650. Wycieczki Oddziału Gnieźnieńskiego wiązały się niewątpliwie z uroczystością poświęcenia schroniska nad jeziorem Lednickim. Wycieczki o frekwencji nieprzekraczającej 100 osób zorganizowały Oddziały: 1. Białystok 25 wyc., 2. Brańsk — 1 wyc., 3. Gdynia — 3 wyc., 4. Kobryń — 1 wyc. (dla 3 osób), 5. Kostopol — 2 wyc., 6. Kościerzyna — 2 wyc., 7. Pabianice — 2 wyc., 8. Pionki — 5 wyc., 9. Piotrków — 1 wyc., 10. Radzyń Podl. — 1 wyc. (dla 3 osób), 11. Suwałki — 3 wyc., 12. Tomaszów Maz. — 4 wyc., 13. Włocławek — 4 wyc.; wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 160 osób (od 100 — 160) zorganizowały Oddziały: 1. Grodno — 3 wyc., 2. Końskie — 3 wyc., 3. Łuck — 7 wyc., 4. Ostrów Wlkp. — 4 wyc., 5. Radom — 8 wyc. i 6. Starachowice — 8 wyc.; wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 250 osób (od 160 — 250) zorganizowały Oddziały: 1. Kalisz — 4 wyc., 2. Płock — 9 wyc. i 3. Szamotuły — 9 wyc.; wycieczek — 27 o frekwencji 388 osób zorganizował Kraków. Wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 620 osób (od 388 — 620) zorganizowały Oddziały: 1. Inowrocław — 26 wyc., 2. Lwów — 57 wyc., 3. Łódź — 36 wyc., 4. Wilno — 12 wyc. i 5. Wołkowysk — 24 wyc. i wreszcie wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 950 osób (od 620 — 950) zorganizowały Oddziały: 1. Baranowice — nie podając liczby wycieczek, 2. Poznań — 34 wyc. i 3. Warszawa — 40 wyc. Pozostałe Oddziały w sprawozdaniach

danych, dotyczących organizacji wycieczek, nie wykazały.

Prócz organizacji wycieczek dla swych członków 21 Oddziałów zajmowało się wycieczkami przyjezdnymi, obsługując 765 wycieczek o frekwencji 20.283 osób. Kursy dla przewodników zorganizowały Oddziały: w Grodnie dla 100 uczestników, we Lwowie dla 37 uczestników, w Łucku dla 3 uczestników, we Włocławku dla 43 uczestników i w Zamościu dla 10 uczestników.

Poradnie Krajoznawcze, oraz opiekę nad szlakami wyznaczonymi w latach ubiegłych prowadziły Oddziały: 1. Baranowicze, 2. Brasław, 3. Brześć, 4. Bydgoszcz, 5. Chełmno, 6. Gdynia, 7. Gniezno, 8. Grodno, 9. Grudziądz, 10. Inowrocław, 11. Kielce, 12. Kostopol, 13. Kraków, 14. Lwów, 15. Łowicz, 16. Łódź, 17. Łuck, 18. Ostrowiec nad nK., 19. Ostróg n/H., 20. Pabianice, 21. Pionki, 22. Poznań, 23. Sandomierz, 24. Starachowice, 25. Suwałki, 26. Szamotuły, 27. Tarnów, 28. Toruń, 29. Tuchola, 30. Warszawa i 31. Wołkowysk.

Akcje turystyczną poszczególne Oddziały prowadziły bezpośrednio, bądź też za pośrednictwem Sekcji (Sekcje Turystyki Narciarskiej), prowadziły Oddziały w Baranowiczach, Bydgoszczy, Inowrocławiu, Kostopolu, Krakowie, Ostrowiu, Płocku i Warszawie. Sekcje Turystyki — Wodnej prowadziły Oddziały: w Brasławiu, Bydgoszczy, Kostopolu, Lwowie, Sandomierzu, Suwałkach i w Warszawie.

PROPAGANDA P. T. K. I ŻYCIE TOWARZYSKIE.

Propaganda P. T. K. rozwija się dzięki przywilejom, jakie członkowie T-wa otrzymują na kolejach parostatkach, w schroniskach, w postaci różnych imprez organizowanych przez poszczególne Oddziały P. T. K., dzięki propagandowym odczytom, wygłaszanym przez naszych członków w Rozgłośniach Polskiego Radia, oraz dzięki publikacjom w prasie prowincjonalnej o życiu niektórych Oddziałów i dzięki plakatom i mapom rozwieszonym na dworcach kolejowych, przystaniach i t. p. I tak Oddziały: 1. w Bydgoszczy — uzyskał ulgi w teatrze miejskim, kinach i w wielkim magazynie towarowym, 2. w Chełmnie — uzyskał zniżki dla członków przy przejazdach autobusem, na parostatkach i w niektórych magazynach, 3. w Gnieźnie — uzyskał zniżki na przejazdach autobusowych na linii: Gniezno — Żnin — Bydgoszcz, 4. w Kostopolu uzyskał bezpłatny przejazd na bocznicy Janowej Doliny, 5. w Krakowie — uzyskał zniż-

ki przy zwiedzaniu wystaw i muzeów, 6. w Łodzi uzyskał ulgowe bilety do teatru i 50% zniżki do Instytutu Propagandy Sztuki, 7. w Ostrowiu W. — uzyskał ulgi w niektórych hotelach i księgarniach oraz 8. w Warszawie uzyskał zniżki na przejazdach parostatkami „Vistuli”. Artykuły i większe wzmianki były publikowane w następującej prasie prowincjonalnej: Miesięcznik Samorządowy w Brasławiu, Gazeta Kielecka, Wiadomości Rolnicze, Ziemia Lidzka, Wiek Nowy we Lwowie, Turysta w Polsce, Głos Tucholski oraz niemal wszystkie periodyczne dzienniki stołeczne i prowincjonalne.

Życie towarzyskie. W życiu towarzyskim, które rozwijane jest niemal we wszystkich Oddziałach P. T. K. w formie towarzyskich zebrań zwyczajnych przodują wycieczki, które mają wybitny podkład i charakter współżycia towarzyskiego i propagandy T-wa i na tę stronę naszej działalności należy zwrócić szczególną uwagę.

SPRAWY FINANSOWE P. T. K. Sprawozdanie finansowe za rok 1936 wraz z protokołami Komisji Rewizyjnej i preliminarzem budżetowym na r. 1937 zostały rozesłane do Oddziałów w osobnej broszurze. Ogólne zestawienie całego Towarzystwa przedstawia się następująco:

Obroty kasowe za r. 1936 wyniosły 184.870.74 w tym między innymi otrzymano wpisowych 4.500.— składek 43.000.— subwencji 29.000.— z odczytów uzyskano 1.500.— z wycieczek 5.500.— ze sprzedaży wydawnictw 9.000.— z fotografii i prezencji 2.500.— dochodu ze schronisk 16.000.— z muzeów lub bibliotek 1.500.— z imprez specjalnych 18.000.— Otrzymano od dłużników 10.000.— zł. sumy przechodnie określono na 3.000.— zł., wpływów różnych 13.000.—. Po stronie rozchodu figurują następujące pozycje: odczyty — 500.— zł. wycieczki 5.500.— wydawnictwa 8.500 zł., biblioteki 1.500.— zł., fotografie i prezencja 12.000.— zł., zbiory muzealne 3.000.— zł., utrzymanie Schronisk 7.000.—, utrzymanie Muzeów i Bibliotek 1.200.—, nabycie nieruchomości 17.000.— zł., nieruchomości 6.500.— zł., na restaurację zabytków i t. p. 10.500.— zł., składki członkowskie dla Zarządu Głównego ponad 10.000.— zł., koszty administracyjne wyniosły 47.000.— zł.

Powyższe dane obliczone na podstawie nadesłanych 54 sprawozdań kasowych Oddziałów za 1936 r.

XXX. SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI W ROKU 1936 POLSKIEGO TOWARZYSTWA KRAJOZNAWCZEGO

III - 2.626

XXX Zjazd Jubileuszowy P. T. K. 24.V.1936 w Krakowie.
Grupa uczestników Zjazdu z prezesem hon. Al. Janowskim i wiceprezesem
Al. Patkowskim pod krużgankami Wawelu.

TRZYDZIESTOLECIE P. T. K. Rok sprawozdawczy — jest trzydziestym rokiem działalności Towarzystwa.

Trzydziątą rocznicę jego powstania (3.XII.1906) uczczono uroczystym posiedzeniem jubileuszowym w gościnnej siedzibie zakładu Geograficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w dn. 24 maja 1936 roku. Wobec licznie zgromadzonych członków P. T. K., przedstawicieli władz państwowych, instytucji oświatowych i kulturalnych, posiedzenie otworzył prof. dr. Jerzy Smoleński, witając jako gospodarz przybyłych gości.

Obejmując przewodnictwo zebrania wśród żyjących owacji, prezes honorowy P. T. K., p. Aleksander Janowski wyraził holdu złożył stolicy naszej kultury — Krakowowi, z którego „wyszło wszystko, co nosi na sobie znamię wielkich czynów” i dał wyraz radości, że podjęta przed trzydziestu laty idea krajoznawcza może rozwijać się w blasku rosnącej wielkości i chwały Rzeczypospolitej.

W szeregu przemówień, które wygłoszono w imieniu Panów Ministrów: W. R. i O. P., Spraw Wojskowych, Polskiej Akademii Umiejętności, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Polskiego Towarzystwa Tatrzań-

skiego i wielu innych — dano wyraz uznaniu dla pracy i roli, jaką spełnia Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, a P. Wojewoda Krakowski, płk. Michał Gnoiński w słowach pięknych i prostych zwrócił się do zebranej licznie młodzieży z naszych Kół Krajoznawstwa polskiego. Prof. Uniw. Jagiellońskiego, dr. Roman Dyboski wygłosił z kolei odczyt na temat: „Krajoznawstwo a wychowanie państwowe“, przedrukowany następnie w czerwcowym N-rze 6 „Ziemi“ z r. 1936. Po odczycie viceprezes P. T. K. p. Al. Patkowski oznajmił gorąco przyjętą uchwałę Zjazdu Delegatów P. T. K. o nadaniu godności członka honorowego Towarzystwa p. Sewerynowi Udzieli oraz o postanowieniu Zarządu Głównego, przyznającym w roku jubileuszowym P. T. K. dyplomy uznania pp.:

Reginie Danysz-Fleszarowej — za wybitną pracę badawczą na polu krajoznawstwa, Adamowi Chętnikowi — za wybitną krajoznawczą pracę badawczą na Kurpiach, Dymitrowi Georgiewskiemu — za wzorową pracę organizacyjną i badawczą w Muzeum Poleskim P. T. K. w Pińsku, Ottonowi Hedemannowi — za wybitną pracę badawczą na polu krajoznawstwa w Wileńskiem, Józefowi Kłodawskiemu — za wybitną pracę nad rozszerzeniem i pogłębieniem znawstwa regionalnej kultury Kujaw, Aleksandrowi Macieszy — za wybitną pracę badawczą na Mazowszu Płockim, Józefowi Pietraszewskiemu — za wzorową pracę organizacyjną, uwieńczoną zbudowaniem dwóch domów P. T. K. w Sandomierzu, Franciszkowi Rękosiewiczowi — za wzorową pracę organizacyjną, uwieńczoną budową Domu Wycieczkowego P. T. K. w Toruniu, Tadeuszowi Sewerynowi — za wybitną pracę na polu krzewienia ruchu krajoznawczego wśród młodzieży, ks. Janowi Wiśniewskiemu — za wybitną pracę na polu krzewienia znawstwa Sandomierskiego i przy organizacji Muzeum P. T. K. w Radomiu oraz Józefowi Żmigrodzkiemu — za pełną zasług pracę krajoznawczą w Nowogródzkim.

W podniosłym nastroju zakończono to uroczyste posiedzenie, następnie udano się na Wawel, gdzie hold złożono prochem Marszałka Józefa Piłsudskiego, a w godzinach popołudniowych wzięto zbiorowo udział w sypaniu kopca na Sowińcu.

CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA. Podział działalności w Zarządzie Głównym. Rok sprawozdawczy był rokiem wzmoczonej pracy organizacyjnej, skupieniem wysiłków w kierunku uporządkowania i uregulowania spraw, tamujących normalny rozwój Towarzystwa zarówno pod względem organizacyjnym, jak i finansowym. Szereg rzeczy trudnych i kłopotliwych udało się rozwiązać częściowo lub całkowicie pomyślnie, a osiągnięte wyniki w postaci wzrostu liczebnego członków (o 31% więcej niż w roku ubiegłym), płatności składek

członkowskich, wzmoczenia pracy na wszystkich polach z wyjątkiem ruchu wycieczkowego, jakkolwiek ilość wycieczek przyjętych w schroniskach P. T. K. wzrosła o 12.914 osób w porównaniu z rokiem 1935, w zakresie sprawozdawczości, którą w r. b. niemal w stu procentach Oddziały wypełniły, co pozwala sprawozdanie drukowane przedstawić Zjazdowi Delegatów, — to wszystko świadczy, że Towarzystwo nasze rozwija się normalnie mimo zwykłych w warunkach życia stowarzyszeniowego wewnętrznych i zewnętrznych przeszkód i trudności.

Wybrani na Zjeździe Delegatów 23 maja 1936 roku w Ojcowie Zarząd Główny stanowili pp.: prezes Władysław Rączkiewicz, I. viceprezes Aleksander Patkowski, II. viceprezes Zygmunt Beczkowicz, III. viceprezes Jerzy Remer, I. sekretarz — Józef Kołodziejczyk, II. sekretarz — Kazimierz Staszewski, skarbnik — Edmund Mieroszewicz, zastępca skarbnika — dr. Maria Romanowska, przewodniczący Komisji Regulaminowo-Organizacyjnej — dr. Mieczysław Orłowicz, przewodniczący Komisji Muzealnej — dr. Stanisław Lorentz, przewodniczący Komisji Wydawniczej — dr. Julian Krzyżanowski, przewodniczący Komisji Kół Krajoznawczych Młodzieży, ~~zakoniecz-~~ Leopold Węgrzynowicz i jako członkowie bez przydziału funkcji: Wiktor Ambroziewicz, Józef Błoński, dr. Ludwik Grodzicki, Jan Kilarski, Franciszek Księżopolski, Mieczysław Radwan.

Zastępcami członków Zarządu Głównego byli pp.: Jan Kloska, dr. Henryk Świdziński, Adam Wisłocki, Alfred Wielopolski i Adam Wolff. Funkcje prezesów Okręgów sprawowali pp.: Białostockiego — Jan Frankowski, Kieleckiego — Witold Eichler, Poleskiego — Piotr Olewiński, Pomorskiego — Kazimierz Kulwieć, Poznańskiego — Stanisław Moskałewski, Warszawskiego stołecznego — Antoni Bogucki, Wołyńskiego — Wacław Gordziałkowski.

W ciągu roku zaszły następujące zmiany: ze stanowiska III viceprezesa i członka prezydium zrezygnował p. Jerzy Remer, z pośród zastępców członków Zarządu Głównego ustąpili pp.: Alfred Wielopolski i Adam Wolff, z prezesów Okręgów zrezygnował p. Jan Frankowski i zarząd Okręgu Białostockiego zawiesił swoje czynności, w drugiej połowie roku prezesem Okręgu Kieleckiego — był p. Mieczysław Radwan, po śmierci ś. p. Stanisława Moskałewskiego (6.IX.36) funkcje prezesa Okręgu Poznańskiego sprawował I. viceprezes — p. Bolesław Kasproicz, po rezygnacji prezesa Okręgu stołecznego funkcje te pełnił I. viceprezes — p. Józef Kołodziejczyk.

Komisję Rewizyjną Zarządu Głównego P. T. K. stanowili pp.: Franciszek Bednarczyk, Henryk Gąsiorowski, Paweł Mystkowski, Michał Siwak, Mikołaj Wisznicki.

W okresie między ostatnim Zjazdem Delegatów a obecnym Zarząd Główny w pełnym składzie odbył 5 posiedzeń w dniach 5.VI, 18.X, 6 i 7.III.1936, 11.IV i 22.V.1937. — Prezydium P. T. K. odbyło 12 posie-

Młodzież na Zjeździe Jubileuszowym P. T. K. 24.V.1936 w Krakowie z przewodniczącym Kół Kraj. Młodz. Szk. P. T. K., prof. L. Węgrzynowiczem na czele.

dzeń, parokrotnie z udziałem przewodniczących Komisji Zarządu Głównego.

Do Biura Zarządu Głównego w ciągu roku sprawozdawczego wpłynęło 1617 korespondencji, wysłano 1452. Dyrektorem biura Zarządu Głównego P.T.K. był p. Janusz Miketta.

UCHWAŁY OSTATNIEGO ZJAZDU DELEGATÓW. ŁĄCZNOŚĆ Z TERENEM. Zarząd Główny po ukonstytuowaniu w dn. 5.VI.36 przystąpił do realizacji uchwał Zjazdu Delegatów, odbytego w Ojcowie w dniu 23.V.1936.

Przede wszystkim zajęto się przeredagowaniem — w myśl uwag Zjazdu Delegatów — sprawozdania z działalności P. T. K. za rok 1935, uwzględniając szereg sprawozdań Oddziałów, które nadchodziły po Zjeździe Delegatów. Opracowane sprawozdanie zostało wydrukowane w N-rze 10 — 11 „Ziemi” z r. 1936, następnie zaś w postaci odbitki ilustrowanej z protokołem Zjazdu Delegatów w Ojcowie w dn. 15.XI 1936 rozesłane zostało do Oddziałów i szeroko rozkolportowane. Sprawozdanie to, ujęte syntetycznie, ma być wzorem dla sprawozdań rocznych Zarządu Głównego i o ile Oddziały nadsyłać będą sprawozdania w czasie właściwym, Zjazd Delegatów będzie mógł je otrzymywać wydrukowane podobnie jak sprawozdania rachunkowe.

Realizując uchwałę o przywróceniu Towarzystwu dawnej nazwy: Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Za-

rząd Główny zwrócił się do Komisariatu Rządu z odpowiednim pismem. Komisariat Rządu niezależnie od uchwalonej przez Zjazd poprawki do statutu ze swej strony przeprowadził szereg poprawek o charakterze stylistycznym, opierając się na ustawie o stowarzyszeniach. O zamiarze przeprowadzenia tych poprawek, Komisariat Rządu zawiadomił Zarząd Główny. Ponieważ poprawki te w niezym nie zmieniły zasad statutu, Zarząd Główny zastrzeżeń ze swej strony nie zgłosił.

Uchwała, upoważniająca na wniosek Okręgu Poznańskiego do sprzedaży schroniska w Pucku i na wniosek Zarządu Głównego do sprzedaży schroniska w Zakopanem, nie została wykonana. Zarząd Główny uważał bowiem, że sprawy te wymagają bardzo ostrożnego postępowania i takiego, aby majątek Towarzystwa nie doznał uszczuplenia, a likwidacja rzeczy niecelowych była zastąpiona przez inne, odpowiadające potrzebom dzisiejszym ruchu krajoznawczego i turystycznego.

Uchwały Zjazdu Delegatów o przekazaniu Zarządom Okręgowym opracowania szczegółowego programu wprowadzenia zasad racjonalnej decentralizacji w ustroju P. T. K. oraz zbadania przez Zarządy Okręgowe na miejscu przyczyn osłabienia działalności placówek krajoznawczych Zarząd Główny, po za protokołem Zjazdu Delegatów, pozostał w specjalnym piśmie, wyznaczając termin do nadsyłania sprawozdania z wykonania powyższych uchwał. Zarządy Okręgowe nie nadesłały jednak żadnej w tych sprawach odpowiedzi, jedynie Zarządy Okrę-

gowe Pomorski i Poznański w listach tej samej treści podniosły kwestię konieczności rewizji statutu w kierunku decentralistycznym oraz podtrzymywały projekt swego dawnego regulaminu.

Wobec powyższego Zarząd Główny, a zwłaszcza Prezydium we własnym zakresie zbadało i omówiło powyższe zagadnienia, stwierdzając w konkluzji, że: 1. organizacja Okręgów, przewidziana w statucie i regulaminie Okręgów, ujęta jest celowo i nie budzi zastrzeżeń wśród większości Okręgów, że 2. zasada decentralizacji ma uzasadnione racje w postulatcie Oddziałów, domagającym się przyznania osobowości prawnej Oddziałom i w tym kierunku rewizję statutu przeprowadzić należy, posuwając się w tym względzie najdalej, jak tego tylko prawo o stowarzyszeniach dozwala, że 3. specjalnego osłabienia działalności komórek P. T. K. na terenie całej Polski nie można zauważyć, czego najlepszym dowodem jest tegoroczne sprawozdanie; sprawa ta może być aktualna jedynie w niektórych ośrodkach lub miejscowościach, co jest jednak zjawiskiem w dzisiejszych warunkach pospolitym we wszystkich organizacjach społecznych.

Przekazany Zarządowi Głównemu wniosek Zjazdu Delegatów w sprawie ulgowej prenumeraty „Ziemi” został szczegółowo przepracowany i warunki specjalne zakomunikowane Oddziałom w okólnikach z 15 listopada i 10 grudnia 1936.

Po za wyżej wymienionymi sprawami Zarząd Główny opracowywał sprawy bieżące, wprowadzając zwyczaj kontrolowania wykonania uchwał posiedzeń poprzednich bądź Prezydium bądź Zarządu Głównego.

Kontakt bezpośredni z Okręgami lub Oddziałami utrzymywał Zarząd Główny w granicach czasu rozporządzanego i środków finansowych. Obok wizytacji, przeprowadzanych przez Zarządy Okręgowe, z ramienia Zarządu Głównego wyjeżdżali pp.: Aleksander Patkowski do Kielc, Zygmunt Beczkowicz do Gniezna, Jerzy Remer do Gniezna, Grodna, Poznań, Tomaszowa Mazowieckiego, Józef Kołodziejczyk do Pińska i Zakopanego, Edmund Mieroszewicz do Nowogrodu Łomżyńskiego, Stanisław Lenartowicz do Gdyni i Lwowa, dyrektor biura P. T. K. — Janusz Miketta do Białegostoku, Grodna, Kazimierza n. Wisłą, Krakowa, Lublina, Łowicza, Pińska, Sandomierza i Siedlec, inspektor muzeów P. T. K. — Wiktor Ber do Białegostoku, Jędrzejowa, Kielc, Krakowa, Łomży, Łowicza, Ostrowca, Pińska, Radomia, Sandomierza, Słonimia i Włocławka.

OGÓLNE SPRAWY ORGANIZACYJNE. Wygłoszony na Zjeździe Delegatów 12. V. 1935 roku i rozesłany następnie Oddziałom referat dra M. Orłowicza p. t. „projekt organizacji terytorialnej P. T. K., dostosowanej do nowego statutu Towarzystwa z 1935 roku”, dotyczący wykonania §§ 34 i 35 statutu w cią-

gu roku 1935/36 nie został należycie przedyskutowany w Oddziałach, gdyż bardzo słabe wywołał tylko gdzie nie gdzie reakcje. Ponieważ sprawa ta ze stanowiska racjonalnej pracy organizacyjnej jest kwestią bardzo ważną, Zarząd Główny zgodnie z referatem dra M. Orłowicza przydzielił poszczególnym Oddziałom obszary administracyjne, zawiadamiając o tym Oddziały specjalnym okólnikiem. Zastrzeżenia wpłynęły jedynie z Oddziałów w Tomaszowie Mazowieckim i Krakowie, z Okręgów Poleskiego i Pomorskiego, co zostało w myśl zgłaszanych wniosków skorygowane i uwzględnione.

W łączności z tą sprawą, a w drodze przysługującego Zarządowi Głównemu prawa interpretacji statutu, został ustalony charakter statutowo-prawny członków-korespondentów, o czym Oddziały zostały powiadomione okólnikiem z dn. 10. XII. 1936 r.

Wobec kończącego się w grudniu 1936 okresu tymczasowego regulaminu ramowego Okręgów P. T. K., uchwalonego przez Zarząd Główny na posiedzeniu w dn. 17. V. 1936, rozesłany został okólnik do wszystkich Okręgów do zgłaszania w określonym terminie projektów zmian z tym, że brak odpowiedzi będzie uważany za aprobatę dotychczas tymczasowo obowiązującego. Żaden z Okręgów zastrzeżeń i uwag nie nadesłał, tylko Zarząd Okręgu Pomorskiego w imieniu własnym i Okręgu Poznańskiego podtrzymywał brzmienie dawniej projektowanego regulaminu dla tych dwóch okręgów. Sprawa ta została załatwiona już w roku 1937 — na posiedzeniu odbytym pod orzewodnictwem prezesa P. T. K., p. Władysława Raczkiewicza w dn. 6 i 7 marca w Toruniu, gdzie Zarząd Główny zapoznał się z całokształtem prac, potrzeb i zamierzeń Okręgu Pomorskiego, mającego pod swą opieką szczególnie ważny teren dla naszego ruchu krajoznawczego. Regulamin przeto uchwalony dla Okręgów 17 maja 1936 stał się obowiązujący, a dla Okręgów Pomorskiego i Poznańskiego zatwierdzony na kwietniowym posiedzeniu prezydium w r. b., na podstawie upoważnienia Zarządu Głównego z dn. 6. III. 1937.

DZIAŁALNOŚĆ ZARZĄDÓW OKRĘGOWYCH.

Okręg Białostocki podjął — wstrzymaną następnie wskutek zawieszenia czynności — akcję, zmierzającą do zorganizowania delegatów we wszystkich punktach ruchu turystycznego na obszarze całego województwa, które następnie przeobraziłyby się bądź w Koła bądź w Oddziały. Przygotował organizację obozu instruktorskiego na lato 1937 dla członków Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej. Zajął się koordynacją pracy Oddziałów w dziedzinie wydawniczej, kształcenia przewodników oraz opracowania najważniejszych szlaków turystycznych na terenie województwa.

Okręg Kielecki zorganizował dwa zjazdy: w kwietniu w Radomiu i w grudniu — w Kielcach.

Tematem i wynikiem prac zjazdowych była koordynacja zamierzeń wydawniczych, wystawowych i muzealnych.

Podczas trwania Wystawy Świętokrzyskiej zorganizowano I ogólny zjazd krajoznawczy w Kielcach z referatami pp.: Aleksandra Patkowskiego i Mieczysława Radwana i współdziałano w organizacji wystawy, a następnie zajęto się przejęciem i wcieleniem wszystkich jej eksponatów do Muzeum Świętokrzyskiego P. T. K. w Kielcach.

Szereg spraw bieżących załatwiono na licznych posiedzeniach prezydium Zarządu, które poza tym występowało w roli reprezentacji miejscowego ruchu krajoznawczego wobec władz państwowych i samorządowych oraz na terenie społecznym.

Okręg Łódzki zorganizował się na nowo w dniu 15 marca 1936 r. na zebraniu organizacyjnym przy udziale delegatów pięciu Oddziałów na sześć czynnych na terenie województwa.

W roku sprawozdawczym odbyły się 3 zebrania Zarządu Okręgu w dniach 5.V, 17.VII, 20.IX.36.

Okręg rozwijał ożywioną działalność koordynującą pracę Oddziałów, opracował program pracy krajoznawczej na rok najbliższy i rozesłał go Oddziałom w celu przystosowania do programu przyjętego na Zjeździe Delegatów Okręgu.

Viceprezes Okręgu, p. Jerzy Kamiński przeprowadził wizytację Oddziałów w Tomaszowie Mazowieckim, Piotrkowie, Łęczycy i Kaliszu.

Zarząd Okręgu interweniował w Urzędzie Wojewódzkim w Łodzi i u konserwatora województwa łódzkiego w sprawie uzyskania subwencji na remont zamku w Piotrkowie oraz w Zarządzie m. Tomaszowa Mazowieckiego i w Związku Muzeów w Polsce w sprawie subsydium na opłatę za lokal Muzeum P. T. K. w Tomaszowie Mazowieckim.

Przeprowadzono wstępne prace przy organizacji Oddziałów w Sieradzu i Wieluniu. W Sieradzu z inicjatywy Zarządu Okręgu starosta miejscowy p. Łapiński przystępuje do tworzenia Sieradzkiego Muzeum Regionalnego.

Wysłano w roku sprawozdawczym z Łodzi do obozu w Podęgorzniu na kolonie młodzieżowe P. T. K. trzech chłopców — uczniów gimnazjum im. J. Piłsudskiego.

P. Jerzy Kamiński z ramienia Okręgu wygłosił w Piotrkowie na zaproszenie miejscowego Oddziału odczyt o Wilnie, a w Sieradzu o zabytkach, historii i etnografii Sieradza.

W dniu 26.IV.36 delegat Okręgu, dr. Jan Dylik wziął udział w Zjeździe Opiekunów Kół Krajoznawczych Młodzieży w Warszawie, a 21 maja p. Jerzy Kamiński był obecny na VII-ym Ogólnopolskim Zjeździe Młodzieży P. T. K. w Krakowie.

Przeprowadzono drogą korespondencyjną i ustnych porozumień propagandę w sprawie prenumeraty „Słownika Geograficznego”.

Wzięto udział w organizowaniu wystawy w Liskowie, która odbędzie się w czerwcu b. r.

Zebrano dane ewidencyjne z zakresu prac Oddziałów oraz ich stanu finansowego, liczby członków i dotyczące zaopatrzenia w pomoce niezbędne w pracy krajoznawczej.

Okręg reprezentowany był przez prezesa d-ra Witolda Eichlera na posiedzeniach Zarządu Głównego w Warszawie 3 razy, a jeden raz (6 i 7.III.37) przez viceprezesa p. Jerzego Kamińskiego.

Wszystkie wydatki Okręgu na korespondencję, wizytacje i zjazdy pokryte były z kasy Oddziału Łódzkiego P. T. K.

Okręg Poleski na podstawie upoważnienia Zarządu Głównego z 20.IV.36 zorganizował i prowadzi Oddział P. T. K. w Pińsku. Według ułożonego planu organizacyjnego Zarząd postawił sobie do wykonania zadania następujące: 1. założenie Oddziałów P. T. K. w większych ośrodkach województwa poleskiego, 2. założenie kół i delegatur w mniejszych ośrodkach lub punktach, mających większe znaczenie dla turystyki krajoznawczej, 3. wciągnięcie do współpracy krajoznawczej jak największej ilości osób z pośród mieszkańców Polesia, 4. koordynowanie działalności wszystkich placówek krajoznawczych na terenie województwa, 5. kierowanie ruchem turystyczno-krajoznawczym na Polesiu oraz 6. roztoczenie opieki nad turystami.

Sprawę organizacji Okręgu — Zarząd poruczył członkowi Zarządu — p. St. Miketle.

Na podstawie porozumienia z pp. starostami województwa poleskiego i przy ich pomocy przystąpiono do zakładania delegatur, kół względnie Oddziałów P. T. K.

W dniu 29.V.36 odbyło się zebranie organizacyjne Oddziału P. T. K. w Kobryniu. Oddział ten został zarejestrowany w Urzędzie Powiatowym w Kobryniu i wyraził zgodę na współpracę z Zarządem Okręgu Poleskiego w Pińsku.

Liczące 15 członków Koło P. T. K. w Kosowie

Poleskim wyraziło zgodę na współpracę z Zarządem Okręgu Poleskiego.

W Stolinie powołano delegaturę P. T. K. w osobie p. inż. Henryka Heincela.

W Prużanie powierzono 10.VII.1936 organizację Oddziału p. Franciszkowi Lachockiemu, przesyłając mu instrukcję oraz wzór protokołu zebrania organizacyjnego.

W Kamieniu Koszyrskim nawiązano kontakt w sprawach organizacyjnych z p. inż. J. Mikulą, na razie bez poważniejszych rezultatów.

W Drohiczynie Poleskim powstał Oddział P. T. K. po za akcją podjętą przez Zarząd Okręgu. Okólnik Zarządu Głównego P. T. K. z dn.

18.X.1936 w sprawie przydziału obszarów administracyjnych pozostawał w sprzeczności z nieznaną zresztą Zarządowi Głównemu akcją organizacyjną, podjętą przez Zarząd Okręgu Poleskiego, co się odbiło na dalszym toku pracy organizacyjnej. Zarząd Okręgu przedstawił obiekcje swoje Zarządowi Głównemu w piśmie z dn. 28.XII.36 i po otrzymaniu wyjaśnień, Prezydium Zarządu Głównego z 9.I.1937 przystąpił do dalszej pracy organizacyjnej, a mianowicie: powołał dalsze delegatury: w Łunińcu — delegatem został p. Edward Skorupa, w Dawidgródku — p. Aleksy Szulgicz, w Lubieszowie — ks. rektor Czesław Naumowicz. Przystąpiono do organizacji delegatur — w Horodyszczy, Telechanach, Hancewiczach i innych punktach.

Wydatki Okręgu wynosiły w roku sprawozdawczym zł. 71 gr. 35.

Okręg Pomorski odbył 6 posiedzeń Zarządu, 3 posiedzenia Komisji Porozumiewawczej Okręgów Pomorskiego i Poznańskiego i zorganizował 2 zjazdy okręgowe: 23.II.36. w Gnieźnie i 25.X.36. w Toruniu, przeprowadził 7 wizytacji Oddziałów. Wzięto udział w dorocznym zgromadzeniu walnym w Bydgoszczy, Chełmnie i Gdyni.

Na posiedzeniach Zarządu i Komisji Porozumiewawczej rozważano sprawy następujące: 1. drogi ożywienia życia towarzyskiego na zebraniach Oddziałów, 2. umieszczenia w miastach pomorskich odpowiednich tablic orientacyjnych dla turystów, 3. udoskonalenie rozkładu pociągów wiążących Szwajcarię Kaszubską z Wybrzeżem Morskim, 4. dezyderaty w zakresie koniecznej nowelizacji statutu P.T.K., 5. możliwości wydawania specjalnego organu krajoznawczego dla dzielnic zachodnich, 6. reorganizację Kół Krajoznawczych Młodzieży, 7. przygotowanie referatu na Zjazd Starostów Pomorskich „o letniskach dworskich na Pomorzu”, 8. przygotowanie przyjęcia przez Pomorze wycieczek szkolnych z całej Polski, 9. współdziałanie z organizacją ruchomej „Pierwszej Pomorskiej Wystawy Turystycznej” i jej zareklamowanie na kresach Wschodnich oraz na Śląsku, 10. przeprowadzenie lustracji zabytków przyrody w prawobrzeżnych powiatach Pomorza (18 wyjazdów), 11. skoordynowanie opieki nad przyrodą Pomorza z Pomorskim Oddziałem Ligi Ochrony Przyrody, 12. opracowanie 5 audycji dla Rozgłośni Pomorskiej, 13. współdziałania z Toruńską Radą Zrzeszeń Kulturalnych w zakresie zogniskowania prac kulturalnych w miastach pomorskich, 14. skoordynowanie poczynań z Toruńskim Zarządem Miejskim w zakresie obsługi turystów przybywających do Torunia, 15. opracowanie nowej sieci Oddziałów i Kół P. T. K. na Pomorzu (28), 16. uzyskanie ulg dla członków Oddziałów w zakładach handlowych i przemysłowych, 17. memoriał dla p. Wojewody Pomorskiego w sprawie poparcia prac krajoznawczych na Pomorzu przez miejscowe władze

administracyjne i kolejowe. Korespondencji otrzymano 31, wysłano 66. Wpływy z opodatkowania się Oddziałów: 305 zł. 75 gr., wydatki: 371 zł. 18 gr.

Okręg Poznański współdziałał w organizacji Zjazdu Okręgów Pomorskiego i Poznańskiego w Gnieźnie w dn. 23.II.1936, urządził wakacyjną kolonię krajoznawczą dla członków w lipcu i sierpniu, dwie wycieczki jarem Dniestru i po Beskidach Wschodnich, wziął udział w Zjeździe Okręgów w dn. 25.X.36. w Toruniu, przeprowadził likwidację nieczynnego Oddziału P. T. K. w Lesznie. Wpływy Okręgu wynosiły 207 zł. 85 gr. i tyleż wydatki.

Okręg Wołyński. W okresie sprawozdawczym odbyto 18 posiedzeń: Zarządu—3 (18.II, 1.V i 1.XII), Prezydium 9, Sekcyj 7.

Przyjęto udział w 7 różnego rodzaju Zjazdach i Zebraniach.

Dla ułatwienia prac Okręgu były powołane następujące sekcje: (1) Turystyczno-propagandowa przew. mgr. T. Gumiński; (2) Kół Krajozn. Młodzieży Szkolnej przew. dr. A. Jaworzak; (3) Ochrony Swojszczyzny przew. mgr. Z. Rewski; (4) Ochrony Przyrody przew. dr. St. Macko; (5) Narciarska przew. Wł. Stieber.

Wzorem roku ubiegłego zorganizowano na szlakach wodnych Wołynia 29 schronisk żeglarskich dla kajakowców: 3 na rzece Turii (Kowel, Nesuchoże i Mielce), 4 na Ikwie (Krzemień, Werba, Dubno i Młynów), 10 na Styrze (Beresteczko, Boremel, Targowica, Luck I, Luck II, Rożyszcze, Sokół, Kolki, Czyrtorysk i Stara Rafałówka), 7 na Horyniu (Aleksandria, Orzew, Dereżno, Janowa Dolina, Stepań. W. Cepcewicz i Dąbrowica), 5 na Stuczy (Bielczarki, Mokwiń, Tynne, Dorotyce i Bereżki). Ogólna frekwencja turystów wodnych w sezonie letnim wyniosła 807 osób w roku ubiegłym 479 osób, a więc daje się zauważyć wzrost frekwencji.

Przyjęto udział w organizacji stoiska turystyczno-krajoznawczego na XII Targach Wołyńskich w Równem, (wrzesień 1936 r.). W dalszym ciągu jest zbierany i gromadzony materiał z działu etnograficznego dla pracy naukowej w tej dziedzinie d-ra A. Jaworzaka i z działu ochrony przyrody (zieleni i zbiory entomologiczne) dla muzeum przyrodniczego, które organizuje prof. dr. Macko. Ponadto są czynione starania w kierunku zorganizowania kilku rezerwatów przyrodniczych na Wołyniu. Ukończono znakowanie szlaków na terenie pobojski legionowych koło Kościuchówki, w Krzemieńcu i okolicach, w Ostrogu i okolicach i szlaków wodnych na Ikwie w obrębie pow. dubieńskiego.

Sporadycznie umieszczano artykuły propagandowe w prasie, opracowywane przez poszczególnych członków Okręgu. Wydano rozkład jazdy autobusów

Delegacja Koła Krajoznawczego Młodzieży Szkolnej z Żywca na jubileuszu
P. T. K. 24.V.1936 w Krakowie.

w woj. wołyńskim o nakładzie 2000 egz. i opracowano dla użytku turystów mapkę szlaków turystycznych w skali 1:1.000.000.

Ułatwiono podróż p. Janowi Bułhakowi po Wołyniu. Podczas swej półtoramiesięcznej podróży w roku ubiegłym i w roku poza przeszłym dekonal 728 zdjęć fotograficznych, które będą przez T-wo wykorzystane dla celów propagandowych. W końcu sierpnia i początkach września odwiedziła Wołyni znana literatka francuska i przyjaciółka Polski p. Róża Bailly. T-wo poczyniło wszelkie kroki w kierunku udostępnienia jej poznania Wołynia, co niewątpliwie dodatnio wpłynie na należyte i właściwe ujęcie przez nią opisu Wołynia w projektowanej do wydania przez nią pracy propagandowej o Polsce. Dla upamiętnienia pobytu p. Bailly na Wołyniu, T-wo ofiarowało jej egzemplarz ilustrowany przewodnika d-ra Orłowicza, oprawny w skórę i album w regionalnej oprawie z fotografiami. Poczyniono kroki w kierunku zebrania dla p. Bailly materiałów na ruchome wystawy o Polsce we Francji, które zamierza organizować i zebrania danych o J. Korzeniowskim (Conradzie), któremu T-wo zamierza ufundować tablicę pamiątkową w Diatkiewiczach, gdzie Conrad spędził znaczną część swego dzieciństwa i dokąd przyjeżdżał również, będąc dorosłym mężczyzną.

Opracowano i przesłano szereg informacji Lidze Pop. Tur., T-wu Rozwoju Ziemi Wschodnich, innym organizacjom i osobom prywatnym.

Prócz restytuowania schronisk żeglarskich, organizowanych przy głównych arteriach komunikacyjnych

wodnych w okresie ubiegłych 2-ech lat, zamierzona jest organizacja sieci prowizorycznych schronisk turystycznych w miejscowościach posiadających godne zwiedzenia obiekty.

Będą poczynione kroki w kierunku należytego zorganizowania działu turystyczno-krajoznawczego na VIII Targach Wołyńskich i postanowiono przyjąć czynny udział w organizowanej przez p. R. Bailly ruchomej wystawie propagandowej o Polsce po Francji. Została już wykonana plastyczna barwna mapa Wołynia, ilustrująca jego walory turystyczne w postaci osobliwości architektoniczno-zabytkowych, etnograficznych i przyrodniczych.

Zamierzone jest wydanie do 20 odmian widokówek propagandowych z fotografii p. J. Bułhaka, popularnej schematycznej mapki turystycznej i reportażu o Wołyniu p. M. Wańkowicza.

STAN ORGANIZACYJNY P. T. K. Oddziały
Stan organizacyjny P. T. K. Oddziały i członkowie. W roku sprawozdawczym Zarząd Główny przeprowadził rygorystyczną ewidencję Oddziałów, skreślając z wykazów te, które sprawozdań nie nadesłały i nie odpowiedziały na parokrotne wezwania.

Według sprawozdania ogłoszonego w N-rze 10 — 11 «Ziemi» z r. 1936. P. T. K. posiadało 58 Oddziałów, które sprawozdania z działalności za rok 1935 nadesłały, wykazując 4.997 członków, nadto miało

P. T. K. 923 członków - korespondentów (nauczycieli).

W ciągu roku sprawozdawczego przybyły, względnie wznowiły działalność Oddziały następujące: 1. Drohiczyn Poleski (nowy), 2. Kazimierz nad Wisłą (grudzień 1936 — wznowiony), 3. Kobryń (maj 1936 — nowy), 4. Łomża (maj 1936 — wznowiony). Z Oddziałów, które w roku ubiegłym sprawozdań nie nadesłały, w roku bieżącym obowiązek organizacyjny wypełniły: Nowogródek i Święciany.

Z pośród Oddziałów czynnych w r. ub nie nadesłały sprawozdań Oddziały: w Lublinie i Równem. Figurujące w rejestrze dwa Oddziały na Śląsku: w Pszczynie i Świętochłowicach wykazują działalność nader nikłą i nie rokującą należytego rozwoju. Zlikwidowany Oddział w Sochaczewie wznowiony prawdopodobnie będzie jako Koło.

Sprawozdawczość, wykazująca czynną pracę Oddziałów P. T. K., osiągnęła za rok 1936 — od szeregu lat nie notowaną sprawność organizacyjną. Do dnia 10.V.1937 nadeszło sprawozdania z działalności 60 Oddziałów, podając liczbę 6566 członków (w 1935 roku 58 Oddziałów liczyło członków 4.997). Przyrost przeto członków w ramach sprawozdań nadesłanych w stosunku do roku ubiegłego wynosi 31%.

Oddziały wyzyskały do pewnego stopnia ważny, a przewidziany przez statut czynnik organizacyjny, jakim jest tworzenie Kół i Delegatur Oddziałów P. T. K.; w tym względzie poważne wyniki wykazuje planowa akcja Okręgu Poleskiego, jak świadczy podane wyżej sprawozdanie z działalności tegoż Okręgu za rok 1936. Z pośród Oddziałów zorganizowały Kola i Delegatury P. T. K.: Baranowice — 7 kół: w Horodzieju, Horodyszczach, Klecku, Lachowiczach, Mirze, Mołczadzi i Stołpcach, i 1 delegaturę, Radom — koło w Szydłowcu (15 czł.), Tomaszów Mazowiecki — koło w Opocznie (18 czł.). Członków - korespondentów (nauczycieli) liczy P.T.K. w roku sprawozdawczym: 957 (w roku 1935 było ich 923).

Ogólna przeto ilość członków P. T. K. wynosi z członkami - korespondentami: 7523.

Według podziału zawodowego, nadesłanego przez 46 Oddziałów P. T. K. grupuje: (1) wolne zawody (inżynierowie, lekarze, adwokaci, sędziowie, handlowcy, rolnicy — większa własność) — w 40%, (2) nauczycielstwo — 12% (w tym 19 profesorów wyższych uczelni), (3) urzędnicy — w 25%, (4) robotnicy i rolnicy — mniejsza własność — 2%, (5) różni 20%, w tym 111 księży i w połowie (10%) rodzina członków.

Oddziałów liczących od 20 do 50 członków było 28, od 50 do 100 członków było 12, od 100 do 200 członków było 13, od 200 do 427 było 6 i powyżej 1000 członków (Warszawa) — 1 Oddział.

Według sprawozdań nadesłanych w województwach poszczególnych czynne były Oddziały następujące:

(I) w woj. Białostockim: (1) Białystok (131 czł.), (2) Grodno (91 czł.), (3) Łomża (37 czł.), (4) Suwałki (98 czł.), (5) Wołkowysk (55 czł.). Wszystkie Oddziały na terenie województwa Białostockiego wykazują przyrost niekiedy znaczny (np. Grodno w r. 1935 czł. 20, w 1936 r. czł. 91 i t. d.),

(II) w woj. Kieleckim: (1) Kielce (131 czł.), (2) Końskie (37 czł.), (3) Miechów (43 czł.), (4) Ostrowiec (182 czł.), (5) Pionki (194 czł.), (6) Radom (138 czł.), (7) Sandomierz (72 czł.), (8) Starachowice (152 czł.). Na terenie województwa Kieleckiego Oddziały wykazują przyrost członków, niekiedy znaczny, np. Kielce w r. 1935 czł. 76, w r. 1936 czł. 131, tylko Miechów i Sandomierz utrzymują się mniej więcej w tej samej mierze,

(III) w woj. Krakowskim: (1) Kraków (210 czł.), (2) Tarnów (29 czł.). Obydwa Oddziały w porównaniu z rokiem zeszłym powiększyły ilość członków, Kraków znacznie, gdyż w r. 1935 liczył członków 92, a w r. 1936 posiada czł. 210,

(IV) w woj. Lubelskim: (1) Kazimierz Dolny (22 czł.), (2) Radzyń Podl. (40 czł.), (3) Tomaszów Lub. (20 czł.), (4) Zamość (63 czł.). I tutaj liczba członków się podniosła np. w Zamościu Oddział liczył czł. 36, w roku 1935, w 1936 zaś 63; wznowił działalność Oddział w Kazimierzu Dolnym, natomiast nowy Zarząd Oddziału w Lublinie w ciągu roku 1936 reorganizacji nie przeprowadził i sprawozdania nie nadesłał.

(V) w woj. Lwowskim (1) Lwów posiada w roku 1936 członków 353, gdy w 1935 miał ich 326,

(VI) w woj. Łódzkiej (1) Kalisz (74 czł.), (2) Łęczyca (50 czł.), (3) Łódź (373 czł.), (4) Pabianice (38 czł.), (5) Piotrków Tryb. (73 czł.), (6) Tomaszów Maz. (43 czł.). Oddziały na terenie województwa Łódzkiego naogół trzymają się w mierze, z pewnym osłabieniem na terenie Pabianic i Piotrkowa, który w r. 1935 liczył członków 110, obecnie ich ma 73, natomiast znacznie wzrósł Oddział w Łodzi z 236 czł. w r. 1935 do 373 w r. 1936.

(VII) w woj. Nowogródzkiej: (1) Baranowice (427 czł.), (2) Lida (38 czł.), (3) Nowogródek (52 czł.), (4) Stonim (54 czł.). Wszędzie, z wyjątkiem Nowogródka zaznacza się przyrost członków, rekordowe rezultaty osiągnął Oddział w Baranowiczach — z 30 czł. w roku 1935, dochodząc do 427, co jest niewątpliwie następstwem doskonałego wyzyskania akcji organizacyjnej Kół, należących do Oddziału. Jedno z kół w Nieświeżu — w r. b. przekształciła się na Oddział, osiągnąwszy odpowiednią ilość członków.

(VIII) w woj. Poleskim: (1) Drohiczyn Poleski (w stadium organizacyjnym), (2) Brześć

Fragment z działu prehistorycznego Wystawy Świętokrzyskiej P. T. K. w Warszawie i w Kielcach 1936, urządzonego przez Państw. Muzeum Archeologiczne w Warszawie.

n. Bugiem (40 czł.), (3) Kobryń (10 czł. Oddział w stadium organizacyjnym), (4) Pińsk (122 czł.) — z Kołem w Kosowie Poleskim, Delegaturami: w Dawidgródku, Lubieszowie, Lunińcu, Prużanie i Stolinie. Akcja organizacyjna Oddziału Pińskiego, działającego jednocześnie w roli zarządu Okręgu Poleskiego wpłynęła na wzrost członków. Oddział w Pińsku w r. 1935 liczył członków 41, w 1936 ma ich 122.

(IX). w woj. Pomorskim: (1) Chełmno (101 czł.), (2) Chojnice (37 czł.), (3) Gdynia (231 czł.), (6) Toruń (116 czł.), (7) Tuchola (42 czł.). Wzrosły liczebnie wszystkie Oddziały z wyjątkiem Grudziądza i Torunia, niektóre znacznie np. Chełmno z 65 czł. w r. ub. do 101 w 1936 r., Gdynia miała 137 członków w 1935 r., 231 ma w r. 1936, Kościerzyna poprzednio 20 czł., obecnie 72,

(X) w wojew. Poznańskim: (1) Bydgoszcz (292 czł.), (2) Gniezno (46 czł.), (3) Inowrocław (56 czł.), (4) Ostrów Wlkp. (30 czł.), (5) Poznań (140 czł.), (6) Szamotuły (31 czł.), (7) Żnin (20 czł.). Z wyjątkiem Żnina wszędzie podniosła się liczba członków, najpoważniej w Bydgoszczy — z 132 czł. w r. 1935 na 292 w 1936, w Inowrocławiu z 17 czł. na 56,

(XI) w wojew. Warszawskim: (1) Łowicz (31 czł.), (2) Płock (60 czł.), (3) Skierniewice (18 czł.), (4) Włocławek (154 czł.). Zlikwidowane

zostały Oddziały — w Błoniu i Mszczonowie. Stan organizacyjny na terenie województwa Warszawskiego na ogół utrzymał się w mierze poprzedniego roku sprawozdawczego, z pewnym przyrostem członków w Płocku i we Włocławku w r. 1936.

(XII) M. st. Warszawa liczy w roku sprawozdawczym 1.145 członków, gdy w roku 1935 miało ich 1283.

(XIII) w wojew. Wileńskim: (1) Brasław (22 czł.), (2) Głębokie (43 czł.), (3) Święciany (19 czł.), (4) Wilno (123 czł.). Oddziały utrzymują się w normie roku ubiegłego, jedynie Wilno z 63 członków w roku 1935 wzrasta do 123 w roku sprawozdawczym.

(XIV). w wojew. Wołyńskim: (1) Dubno (23 czł.), (2) Kostopol (50 czł.), (3) Łuck (142 czł.), (4) Ostróg n. Horyniem (7 czł.), (5) Oddział w Równem nie podał ilości członków. Naogół na obszarze woj. Wołyńskiego zaznaczyło się osłabienie działalności, Łuck jedynie nieco podniósł liczebność członków.

Po za województwem Tarnopolskim, gdzie działa Podolskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, organizacja nasza nie ogarnia województw Stanisławowskiego i Śląskiego, gdzie sporadycznie powstają w mniejszych ośrodkach Oddziały P. T. K.

większej jednak żywotności i ekspansji organizacyjnej nie wykazują.

P. T. K. posiada 15 członków - korespondentów wśród Polaków za granicą (w Argentynie, Austrii, Belgii, Brazylii, Estonii, Finlandii, Francji, Łotwie, Mandżurii, Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Szwajcarii i Węgrzech), powołanych w październiku 1933 roku.

STAN POSIADANIA P. T. K. (I) Domy własne. Stan nieruchomości Towarzystwa w stosunku do roku ubiegłego nie uległ większym zmianom. Ukończono całkowicie i oddano do użytku schronisko nad jeziorem Lednickim, zbudowanego staraniem Oddziału Gnieźnieńskiego, środkami Urzędu Powiatowego, na ukończeniu znajduje się drugie schronisko nad jeziorem Wigierskim, budowane staraniem Oddziału Suwalskiego, zlikwidowano schronisko w domu własnym w Pucku i rozbudowano przystań Sekcji Turystyki Wodnej przy Oddziale Warszawskim.

Stan posiadania nieruchomości P. T. K. wyraża się przeto w liczbie 12 domów własnych, z których 8 zajętych jest pod schroniska, 4 pod muzea i 1 wdzierżawiony (Puck). Nadto Oddział Piotrkowski dzierżawi zamek w Piotrkowie, gdzie mieści się muzeum P. T. K.

Wiele wysiłków Zarządu Głównego w roku sprawozdawczym pochłonęła sprawa zabezpieczenia prawa własności domu P. T. K. we Włocławku, zadłużonego w różnych instytucjach finansowych. Liczne interwencje, delegacje, zabiegi oraz niezwykle przychylny stanowisko przedstawicieli władz państwowych doprowadziło w rezultacie do skierowania sprawy domu P. T. K. we Włocławku na dobre drogi.

Sprawa likwidacji długów została w znacznym stopniu wyjaśniona i prawo własności P. T. K. utrwalone.

(II). MUZEA, BIBLIOTEKI I ZBIORY FOTOGRAFICZNE P. T. K. (A) MUZEA. Komisja Muzealna Zarządu Głównego P. T. K. w roku sprawozdawczym zbierała się 6 razy. Łączność Komisji z terenem utrzymywał, realizując program jej działalności — inspektor muzeów P. T. K. p. mgr. Wiktor Ber. — jednak tylko do dn. 30.VI.36. z powodu wyczerpania zasilków, jakie Zarząd Główny na ten cel otrzymał. Po za sprawami muzealnymi Komisja zajmowała się kwestią zbiorów bibliotecznych i fotograficznych.

Regionalnych muzeów krajoznawczych posiada P. T. K. 23. W roku sprawozdawczym przybyły trzy muzea: w Końskich, Ojcowie i Zamościu; w trzech wypadkach przeprowadzono bądź łączność organizacyjną zbiorów (Ostrowiec i Opatów oraz Starachowice i Wąchock) bądź komasację (Jędrzejów do Kielc), w jednym (w Chojnicach) Muzeum zostało przekazane innemu stowarzyszeniu. Muzea rozmieszco-

ne są na obszarze województw następujących: Białostockiego, Kieleckiego, Lubelskiego, Łódzkiego, Nowogródzkiego, Poleskiego, Pomorskiego, Warszawskiego, Wileńskiego i Wołyńskiego. Największe skupienie muzealnictwa krajoznawczego wykazuje województwo Kieleckie, gdzie jest ich dziewięć.

(a). W woj. Białostockim: (1) Regionalne Muzeum Kurpiowsko-Nadnarwiańskie P. T. K. w Nowogrodzie nad Narwią obejmuje obszar etnograficzny kurpiowski. Opieka naukowo-organizacyjna nad Muzeum spoczywa w rękach p. Adama Chętnika, kustoszka zbiorów jest p. Zofia Chętnikowa.

(b). W woj. Kieleckim: (1) Muzeum Świętokrzyskie P. T. K. im. St. Żeromskiego w Kielcach (ul. Leonarda 4) obejmuje obszar Gór Świętokrzyskich. Kustoszem zbiorów jest p. Sylwester Kowalczyński (ul. Słowackiego 7 m. 12). Muzeum zostało w roku sprawozdawczym gruntownie zreorganizowane dzięki temu, że całokształt zbiorów, urządzonej pod kierunkiem szeregu fachowców zorganizowanej w marcu w Warszawie, a w maju i czerwcu 1936 w Kielcach — Wystawy Świętokrzyskiej — w ilości około tysiąca eksponatów — został całkowicie wcielony i zainwentaryzowany jako własność Muzeum P. T. K. w Kielcach. Muzeum otrzymało niejako program pracy regionalno-krajoznawczej na swoim terenie.

W ciągu roku ubiegłego przy współudziale fachowców zostały uporządkowane dwa działy: archeologiczny, którym zajął się p. Wiktor Ber, sporządzając naukowy katalog kartkowy — i geologiczny — już po wcieleniu zbiorów Wystawy Świętokrzyskiej, czym się zajął — geolog Państwowego Instytutu Geologicznego, p. Jan Czarnocki.

(2) Muzeum P. T. K. w Końskich (ul. Pocztowa) znajduje się w stadium organizacyjnym.

(3) Muzeum P. T. K. w Miechowie (pl. T. Kościuszki 1) obejmuje powiat miechowski. Kustoszem zbiorów jest p. Julian Piwowarski (Strzeżów, pow. miechowski).

(4) Muzeum P. T. K. w Ojcowie (Baszta Zamkowa) objąć ma obszar doliny Prądnika. Kustoszem jest p. Feliks Przyjemski (ul. Piotra Michałowskiego).

(5) Muzeum P. T. K. w Olkuszu obejmuje powiat olkuski. Kustoszem zbiorów jest p. Kijowska.

(6) Muzeum ziemi Opatowskiej P. T. K. w Ostrowcu nad Kamienną (ul. Górzysta 3) obejmuje i Muzeum P. T. K. w Opatowie. Kustoszem Muzeum w roku sprawozdawczym był p. inż. Mieczysław Radwan. Obecnie (1937) p. Maryla Żakowska. W r. ub. został fachowo opracowany przez p. Wiktora Bera dział archeologiczny, który otrzymał naukowy katalog kartkowy; znajduje się on w druku w tomie XVII „Światowita” za rok 1936-7.

Muzeum dokonało znakomitego odkrycia doskonale zachowanych historycznych i artystycznych doku-

mentów, dotyczących dziejów dawnego garncarstwa w Łagowie, świętokrzyskiej kasztelanii biskupów kujawskich. Zbiorami tymi, stanowiącymi własność spadkobierców starych rodów garncarzy łagowskich, Muzeum się zaopiekowało, zapewniając im ochronę, konserwację i fachową inwentaryzację.

Muzeum ziemi Opatowskiej obchodziło w roku sprawozdawczym dziesięciolecie swej działalności, o czym pisał p. inż. Mieczysław Radwan w Nrze 2 — 3 „Ziemi” z r. 1936, wydanym w związku z tą uroczystością i Wystawą Świętokrzyską, której dział historyczny w kwietniu 1936 gościł na wystawie, zorganizowanej przez Oddział P. T. K. w Ostrowcu. (7) Muzeum P. T. K. w Radomiu (ul. Grodzka 8) obejmuje powiaty: radomski i kozienicki. Kustoszem zbiorów jest p. inż. Wiktor Paszkowski (ul. Ogrodowa 14).

(8) Muzeum Ziemi Sandomierskiej P. T. K. w Sandomierzu (ul. Żeromskiego 6) obejmuje powiat sandomierski. W roku sprawozdawczym ukończono wciągnięcie wszystkich zbiorów do inwentarza książkowego. P. W. Ber opracował dział archeologiczny i sporządził naukowy inwentarz kartkowy. Kustoszem zbiorów jest p. Leon Wilkoński (ul. Reformacka 2).

(9) Muzeum P. T. K. w Starachowicach (Sztolnia 112) rozciąga swą działalność i opiekę na zbiory muzealne w Wąchocku, ilustrujące przeszłość dawnego opactwa cysterskiego. Kustoszami zbiorów są: w Starachowicach — p. dyr. Stanisław Holewiński, w Wąchocku — inż. Stanisław Wysocki (Starachowice, Sztolnia 112).

(c) W woj. Lubelskim: (1) Muzeum P.T.K. w Zamościu (Rynek Gł.) znajduje się w stadium organizacyjnym. Kustoszem zbiorów jest p. Michał Piezko (Pań. Ginn. Męskie).

(d) W wojew. Łódzkim: (1) Zbiory muzealne w Pabianicach (ul. Ś-go Jana 1) dotyczą pow. łaskiego. Kustoszem zbiorów jest p. Helena Salska (ul. Legionów).

(2) Muzeum P. T. K. w Piotrkowie (pl. Zamkowy) obejmuje obszar regionalny sieradzko-łęczycki. Kustoszem Zbiorów jest p. Michał Rawita-Witanowski (pl. Czarnieckiego).

(3) Muzeum P. T. K. w Tomaszowie Mazowieckim (ul. Prez. Mościckiego 6) obejmuje swą działalnością powiat opoczyński. Kustoszem zbiorów jest p. Piotr Dekowski (ul. Ś-go Antoniego 89).

(e) W wojew. Nowogrodzkim: (1) Muzeum P. T. K. w Słonimie (ul. Bernardyńska) obejmuje obszar pow. słonimskiego. Kustoszem zbiorów jest p. Józef Stabrowski (ul. Tatarska).

(f) W wojew. Poleskim: (1) Zbiory muzealne P. T. K. w Brześciu n. Bugiem są w stadium organizacyjnym, (2) Muzeum Poleskie P. T. K. w Pińsku (ul. Kościuszki 31) obejmuje swą działalnością obszar regionalny poleski. W roku sprawozdawczym Muzeum Poleskie P.T.K. osiągnęło wielkie wyniki swej pracy: pozyskało dzięki pomocy magi-

stratu doskonały lokal wraz z dużą salą wykładową i urządziło się w nim jako wzorowe muzeum regionalne. Dział archeologiczny Muzeum został opracowany przez p. W. Bera i posiada sporządzony przez niego naukowy katalog kartkowy. Znajduje się on w druku — w tomie XVII „Światowita”. Kustoszem Muzeum jest p. Dymitr Georgiewski (ul. Kościuszki 31).

(g) W wojew. Pomorskim: Oddział P.T.K. w Chojnicach rzekł się swych praw do posiadania zbiorów, przekazując je pod opiekę Towarzystwa Miłośników Chojnic.

(1) Muzeum P. T. K. w Tucholi (ul. Nowodworskiego 7) obejmuje obszar Borów Tucholskich. Kustoszem zbiorów jest p. Jan Szykiewicz.

(h) W wojew. Warszawskim: (1) Muzeum Etnograficzne ziemi Łowickiej P. T. K. w Łowiczu (ul. Kościuszki 17) obejmuje obszar regionalny łowicki. Muzeum i Towarzystwo nasze poniosło dotkliwą stratę wobec śmierci członka honor. P.T.K. i twórczyni Muzeum P. T. K. w dn. 5.IV.1936. ś. p. Anieli Chmieleńskiej. Muzeum w okresie sprawozdawczym przejęło zbiory etnograficzne po zlikwidowanym Ognisku Księżackim Kultury, Sztuki i Przemysłu ludowego w Żłakowie Kościelnym w ilości 283 eksponatów. Kustoszką Muzeum jest obecnie p. Helena Dietrichowa (ul. Maja 7).

(2) Muzeum Kujawskie P. T. K. we Włocławku (ul. Słowackiego 1a) obejmuje swą działalnością obszar Kujaw. Kustoszem jest p. Józef Kłodawski (ul. Szczepińska 2).

(i) W wojew. Wileńskim: (1) Zbiory muzealne P. T. K. w Głębokiem (Sejmik Powiatowy, pl. 3 Maja) są zaczątkiem muzeum regionalnego. Kustoszem zbiorów jest p. Leonard Piekarski (Starostwo).

(j) W woj. Wołyńskim: (1) Zbiory muzealne P. T. K. w Dubnie (ul. Słowackiego 14) są zaczątkiem muzeum regionalnego; opiekuje się nim p. Jerzy Perchorowicz (ul. Cerkiewna).

Po za wymienionymi istnieją zbiory muzealne przy Oddziale P. T. K. w Szamotułach (Rynek 9), pod opieką Zarządu Oddziału.

W dyskutowanych projektach sieci muzeów regionalnych, wysuwane są w charakterze okręgowych — muzea P. T. K.: w Kielcach, Pińsku, Radomiu, Włocławku, jako pomocnicze (regionalne) muzea P. T. K.: w Łowiczu, Nowogrodzie Łomż., Piotrkowie, Sandomierzu, Słonimie i Tomaszowie Maz. jako lokalne: w Głębokiem, Miechowie, Olkuszu, Opatowie, Ostrowcu, Pabianicach, Starachowicach, Tucholi i Wąchocku.

Sprawy ideowej i programowej pracy muzeów regionalnych w zakresie oświaty pozaszkolnej omówił inspektor muzeów P. T. K. p. Wiktor Ber w Nr. 4 „Ziemi” z r. 1936.

Według sprawozdań, nadesłanych z 13 muzeów P. T. K. liczba zwiedzających w roku 1936 wynosiła 33.430 (w roku 1935 jednaście muzeów P. T. K.

wykazywało frekwencję 22.659 osób). Wzrost zainteresowania na polu muzealnictwa regionalnego P. T. K. zasługuje na szczególną uwagę.

(B) BIBLIOTEKI. Według sprawozdań tegorocznych biblioteki krajoznawcze istnieją przy 36 Oddziałach. Obok podanych w 33 sprawozdaniach zeszłorocznych — trzy Oddziały tam nie wymienione podają, że biblioteki posiadają: Bydgoszcz, Lwów i Radom. Biblioteki te łącznie posiadają 15.613 dzieł (według sprawozdań z roku 1935 miały one 15.145). Najliczniejszą bibliotekę krajoznawczą posiada Oddział Warszawski (przeszło 5.000 dzieł), która obecnie podlega gruntownej i będącej na ukończeniu reorganizacji.

Dwadzieścia bibliotek podało 1.548 wypożyczeń. Sprawozdania z tego działu pracy P. T. K. nie są dokładne i nie pozwalają na ocenę roli, spełnianej przez biblioteki krajoznawcze.

(C) ZBIORY FOTOGRAFICZNE. Sprawozdania i w tym zakresie ważnym i cennym nie są dokładne. W roku sprawozdawczym 28 Oddziałów wraz z Warszawą, określają ilość posiadanych klisz i odbitek fotograficznych na 25.516 (w 1935 r. 30 Oddziałów miało ich 16.976). Największą ilość posiada Warszawa — około 20.000. Przezrocza posiada 16 Oddziałów wraz z Warszawą w ilości 15.286. Przezroczarnia Warszawska liczy około 10.000 sztuk (W 1935 roku 13 Oddziałów wykazywało 17.678 sztuk posiadanych przezroczy).

WYDAWNICTWA P. T. K. Komisja Wydawnicza Zarządu Głównego P. T. K. w roku sprawozdawczym odbyła 6 posiedzeń. Przedmiotem obrad były sprawy następujące: 1. wydawnictwo «Słownika Geograficznego Państwa Polskiego», 2. sprawy administracyjno - redakcyjne miesięcznika «Ziemia», 3. wydawnictwo «Dziejów krajoznawstwa polskiego» dra Bolesława Olszewicza, 4. organizacja wystawy wydawnictw P. T. K. za ostatnie pięćdziesiąt lat.

1. Słownik Geograficzny Państwa Polskiego. Do Rady Redakcyjnej Słownika, zgodnie z obowiązującym regulaminem wchodzili z ramienia P. T. K. pp.: rektor dr. Włodzimierz Antoniewicz, dr. Regina Danysz-Fleszarowa, Michał Siwak, do Komitetu Redakcyjnego: prof. dr. Julian Krzyżanowski, Aleksander Patkowski i dr. Henryk Świdziński.

W kwietniu 1936 roku podczas Wystawy Świętokrzyskiej wydany został prospekt wydawnictwa, a w listopadzie 1936 r. ukazał się pierwszy zeszyt «Słownika Geograficznego Państwa Polskiego i ziem historycznych z Polską związanych», obejmujący artykuły wstępne tomu pierwszego. Tom ten, inaugurujący monumentalne wydawnictwo P. T. K. zawierając będzie w 14 czteroarkuszowych zeszytach: Pomorze Polskie, Pomorze Zachodnie i Prusy Wschodnie.

2. Ziemia. Redaktorem XXVI rocznika był i wiceprezes Zarządu Głównego p. Aleksander Patkowski, sekretarzem redakcji p. Janusz Miketta.

„Ziemia” w roku sprawozdawczym wydawana była w nakładzie 2700 egz., od VII 1936 nakład wynosił 3700 egz. Prenumeratorów miała „Ziemia” 1451, w tym prenumeratorów na podstawie umowy ze Związkiem Nauczycielstwa Polskiego 957, wymienionych egzemplarzy rozsyłane było 46, bezpłatnych 66. Zarząd Główny okólnikiem do Okręgów i Oddziałów z dn. 10 grudnia 1936, ustalił zasady interpretacji § 10 statutu, dotyczącego członków-korespondentów, prenumeratorów „Ziemi”. Członkowie-korespondenci są członkami Towarzystwa jako całości i przysługują im wszelkie uprawnienia w tym charakterze, przewidziane przez statut. Natomiast, gdy chcą zostać członkami określonego Oddziału podlegają odpowiednim przepisom statutu, przewidzianym dla członków Oddziałów P. T. K., nie płacąc jednak wpisowego. Okólnikiem do Okręgów i Oddziałów P. T. K. z 15 listopada 1936 wprowadził Zarząd Główny specjalną ulgową prenumeratę „Ziemi” dla członków P. T. K. na rok 1937, umożliwiającą korzystanie z ulg analogicznych, z jakich korzystają członkowie korespondenci na podstawie umowy zbiorowej.

Na podstawie specjalnych umów z Sekcją Miłośników Żywieccyzny przy Kole T. S. L. w Żywcu i władzami samorządowymi miasta Łowicza i powiatu Łowickiego zostały wydane N-ry specjalne: jeden, poświęcony Żywieccyznie w powiększonym nakładzie do 3300 egz., drugi na 800-lecie Łowicza w ilości 3700 egz.

Wprowadzona została akcja, zmierzająca do wydawania N-ów „Ziemi” przy czynnej współpracy Oddziałów. W roku 1936 Oddział Pałucki P. T. K. w Żninie współdziałał w wydaniu N. 9, poświęconego Pałukom, Oddział Łowicki przy wydaniu N. 7 - 9 Łowickiego. Podolskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze współdziałało przy redagowaniu N. 12, poświęconego Podolu, Rrzeżanom i okolicy, który został wydany ku czci Marszałka Edwarda Rydz-Śmigłego.

Redakcja wydała N-r „Ziemi” na Wystawę Świętokrzyską (N. 2 — 3) podczas jej trwania w Warszawie i Kielcach, opublikowała dwa N-ry specjalne (Tarnowski i Krośniński), związane z wynikami konkursu jubileuszowego na opis wycieczki krajoznawczej po Polsce, wreszcie trzydziestolecie Towarzystwa uczła N-em specjalnym. Wprowadzona również została zasada, że w „Ziemi” publikowane będą roczne sprawozdania z działalności Towarzystwa. Opublikowane sprawozdanie z działalności P. T. K. za rok 1935, drukowane w odtłoczonej formie w ilości 1000 egz. i zostało szeroko rozkolportowane.

3. Komisja Wydawnicza wraz z p. skarbnikiem Zarządu Głównego zajęła się sprawą rozpoczętej, a nieukończonej pracy dra Bolesława Olszewicza o „Dzie-

Na wystawie prac Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej P. T. K. w „Palacu pod Baranami” w Krakowie w r. 1936: prezes hon. P. T. K. Al. Janowski, prof. L. Węgrzynowicz i dr. T. Seweryn.

jach krajoznawstwa polskiego”, egzekwując zobowiązania autora za pośrednictwem sądu polubownego w składzie p. Gustawa Wolffa (ze strony P. T. K.), p. Stanisława Arcta (ze strony autora) pod przewodnictwem superarbitra, dra Jana Muszkowskiego. Autor zobowiązał się w terminie do 1. I. 1938 dostarczyć rękopis, dając odpowiednie gwarancje materialne.

4. Wreszcie Komisja Wydawnicza zgłosiła wniosek o organizację wystawy wydawnictw P. T. K. za ostatnie pięciolecie podczas Zjazdu Delegatów w roku 1937.

5. Wydawnictwa Oddziałów P. T. K. obejmują w roku sprawozdawczym publikacje gotowe lub przygotowane do druku:

Białystok: (1) J. Frankowski i S. Kromin: „Wycieczki wzdłuż Podlasia i w okolice m. Białegostoku” broszura. str. 8 z mapką — w nakładzie 400 egz., (2) St. Szyroki: „Monografia parafii Janowskiej w dekanacie Sokólskim, pow. Białostockiego”. Str. 32 z mapką w nakładzie 400 egz. i (3) S. Dworakowski: „Zwyczaje ludowe na Podlasiu Nadnarwiańskim” w 200 egz.

Brasław: (4) propagandowe afisze z fotografiami z Brasławszczyzny w ilości 500 egz. (5) pocztówki z widokami Brasławszczyzny (1500 egz.).

Chełmno: (6) afisz, ilustrujący zabytki Chełmna, przeznaczony na wystawę ruchomą,

Chojnice: (7) Cz. Wycech: „Powiat chojnicki”, monografia krajoznawcza, str. 296.

Głębokie: (8) O. Hedemann: „Szkoły walerianowskie x. x. pijarów lużeckich”. Str. 180, nakł. 550 egz.

Kalisz: (9) Wł. Kwiatkowski: „Teatr szkolny w Kaliszu Kolegium Jezuitskiego”, (10) k. Stefański: „Teatr w Kaliszu”,

Kostopol: (11) pocztówki z widokami zamku w Hubkowie i pocztówki z widokami azalii.

Lida: (12) A. Grzymała-Przybyłko: „Krótki przewodnik turystyczny po powiatach lidzkim i szczuczynskim” z mapką. Nakład 670 egz.

Lwów: (13) Inż. Z. Łyszyk: „Informator samochodowy i turystyczny wraz z rozkładem jazdy na liniach komunikacji autobusowej. Wojew. lwowskie. z mapą drogową woj. krakowskiego, lwowskiego Stanisławowskiego i Tarnopolskiego (1000 egz.).

Łomża: (14) „Bibliografia druków, zebranych na wystawie II. Zjazdu Wojewódzkiego P. T. K. w Łomży”, Str. 7. (Nakł. 150 egz.), (15) „Grodzisko przy wsi Szlir pod Łomżą”. Str. 3. (Nakł. 120 egz.).

Łuck: (16). „Rozkład jazdy autobusów w woj. wołyńskim” (Nakł. 2000 egz.). W opracowaniu znajduje się mapka szlaków turystycznych inż. J. Romanowskiego.

Miechów: (17) J. Fiwowski. „Rejestr zabytków przedhistorycznych pow. miechowskiego”. Odbitka z „Wiadomości Archeologicznych” (50 egz.).

Pińsk: (19) R. Horoszkiewicz: „Szlachta zaściankowa na Ziemiach Wschodnich“, (20) pocztówki z widokami Pińska i okolic.

Pionki: (18) Inż. J. Szmíd: „Powiat kozienicki“ (515 egz.).

Starachowice: W opracowaniu znajduje się inż. St. Wysockiego: „Przewodnik po Rży“.

Wilno: (21) J. Kłos: „Przewodnik krajoznawczy po Wilnie“ (III wyd.).

Wołkowysk: (22) J. Żuliński: „Plan miasta Wołkowyska“ (800 egz.).

Akcję wydawniczą podjęło w roku sprawozdawczym 17 Oddziałów, co odpowiada ilości czynnych na tym polu Oddziałów w r. 1935.

PRACA BADAWCZA I WSPÓLPRACA NAUKOWA. Tę dziedzinę uprawia w roku 1936 Oddziałów 14 (w r. 1935 Oddziałów 11). Była ona dość różnorodna, jak świadczą dane, otrzymane z Oddziałów P. T. K.:

1. Białystok — współpracował w rozkopywaniu grodzisk. 2. Grudziądz — publikował artykuły w Słowniku Biologicznym, Orędowniku i Kalendarzu Wąbrzeskim. 3. Inowrocław — w porozumieniu z P. I. M. prowadzi miejską stację meteorologiczną II kl. i publikował artykuły w „Piaście“ i „Wiadomościach Zdrojowych“. 4. Lida — prowadziła pracownię p. n. „Ośrodek badań krajoznawczych“. 5. Lwów — 1) mgr. K. Matejski pracuje nad bibliografią publikacji, dotyczących Lwowa oraz nad materiałami archiwalnymi w związku z panoramą plastyczną dawnego Lwowa, 2. dr. Franc. Uhoreczak pracuje nad monografią woj. lwowskiego i pow. lwowskiego, 5. Łódź współpracuje z redakcją Słownika Geograficznego. 6. Łuck — dr. A. Jaworeczak prasuje nad gromadzeniem materiałów etnograficznych Wołynia, dr. St. Maćko nad florą i fauną Wołynia. 7. Poznań — współpracuje z Ligą Ochrony Przyrody, P. T. Tatrzzańskim i Tow. Miłośników m. Poznania. 8. Szamotuły prowadzą w dalszym ciągu odkrywcze badania archeologiczne w Kąsitolwie, na Swidlinie, w Wartosławiu i w Lipnicy. 9. Tarnów otrzymał Delegaturę Państw. Rady Ochrony Przyrody. 10. Tomaszów Lub. — prowadzi Stację Meteorologiczną II rz. 11. Tomaszów Maz. — publikował art. w pismach „Nasza Praca“ i „Czasopismo Przyrodnicze“ i współpracował z Państw. Muz. Archeologicznym, Muzeum Etnograficznym w Warszawie i Redakcją Słownika Geograficznego. 12. Tuchola — prowadzi pracownię geologiczną i historyczną i pomaga w pracy naukowej etnografom i historykom. 13. Wołkowysk — prowadzi pracownię kartograficzną i fotograficzną, oraz udziela pomocy w przeprowadzaniu badań naukowcom. 14. Żnin — współpracował w przygotowaniu Nr. 11 „Ziemi“, poświęconego Żninowi.

AKCJA KULTURALNO - OŚWIATOWA I PROPAGANDOWA. Odczyty. Odczyty ilustrowane przezroczami a nawet i filmami były organizowane przez 30 Oddziałów. Wszystkich odczytów razem zorganizowano 230 dla ogólnej liczby 16.032 osób. (W r. 1935 : 37 Oddziałów, 195 odczytów — 13.630 osób). W tej liczbie były organizowane odczyty nie tylko dla członków poszczególnych Oddziałów ale i dla pokrewnych organizacji. Największą ilość odczytów zorganizowały Oddziały: Tuchola — 38, Lwów — 36 dla 2.284 słuchaczy, Warszawa — 34 dla 2.335 słuchaczy, Łódź — 30 odczytów dla 707 słuchaczy, Kraków — 10 odczytów dla 647 słuchaczy i Wilno — 10 odczytów dla 527 słuchaczy. Pozostałe Oddziały nie przekroczyły liczby 10 odczytów.

Wystawy. Na szeroką skalę akcję wystawową podjął Zarząd Główny, organizując w Warszawie, a następnie w Kielcach Wystawę Świętokrzyską, z której szczegółowe sprawozdanie zamieszczono w Nr. 5 „Ziemi“ z r. 1936. W organizowaniu tych wystaw bądź w dostarczaniu eksponatów brały udział Oddziały: Kielecki i Starachowicki. — Oddziały w Chełmnie, Bydgoszczy, Gdyni (20 eksponatów), Toruniu (model schroniska), Tucholi (50 eksponatów) brały udział w pierwszej obłazdowej Pomorskiej Wystawie Turystycznej. Oddziały: w Kielcach i Lwowie brały udział w Wystawie „Nasze Lasy i Ochrona Przyrody“ we Lwowie. Poza tym Brześć dostarczył 210 eksp. na wystawę do gimnazjów państwowych, Grodno zorganizowało wystawę zdjęć regionalnych dla 2.000 zwiedzających. Łuck brał udział na Targach Wołyńskich w Równem, wystawiając domek campingowy. Ostrowiec zorganizował wystawę p. n. „Ostrowiec i ziemia Opatowska w walce o niepodległość“ dla 4.500 zwiedzających. Radom zorganizował wystawę dawnej grafiki dla 1.569 zwiedzających. Szamotuły zorganizowały wystawę fotograficzną. Warszawa zorganizowała wystawę „Dzień kajakowca“ (Wystawa Sekcji Tur. Wodnej). W lokalu Oddziału Wileńskiego odbyła się wystawa projektów na pomnik Marsz. J. Piłsudskiego. Wołkowysk zorganizował wystawę fotografii dla 320 zwiedzających. Kielce brały udział w wystawie lotniskowo - turystycznej w Krakowie i zorganizowały wystawę fotograficzną.

Konkursy. Sześć Oddziałów zorganizowało konkursy: 1. Białystok ogłosił konkurs na opis krajoznawczy wycieczki lub miejscowości na terenie działalności Oddziału. 2. Chojnice. 3. Gdynia. 4. Pionki i 5. Wołkowysk ogłosiły konkursy fotograficzne. W konkursach wzięło udział: w Chojnicach osób 19, w Gdyni i Pionkach po osób 9, w Wołkowysku zgłoszono prac 248. Wilno ogłosiło konkurs pamiątek Wilna.

Ochrona zabytków przyrody. 1. Oddział w Głębokiem opiekował się rezerwatem przy-

rodniczym maj. Zamorza i spowodował powołanie Komisji do ochrony bobra, bociana czarnego, orla bielika i t. p., 2. w Inowrocławiu ochronił od zniszczenia olbrzymią lipę w Modliczycach, 3. w Kielcach współpracował w ochronie parku w Końskich, 4. w Miechowie współdziałał w ochronie parku w Niedźwiedziu i lipy w Biskupicach, 5. w Szamotulach chronił przed zniszczeniem dwa włązy na cmentarzu przy kolegiacie, 6. w Tucholi prowadził kontrolę zabytków w Wierzchlesiu, Woźniwodzie i Żomżenicy i 7. w Słonimie — wydobyl w pow. Słonimskim część szkieletu mamuta.

Ochrona zabytków kultury prowadzona była przez Oddziały: 1. w Białymstoku, który interweniował w sprawie ochrony kopców i grodzisk w pow. bielskim, sokólskim i białostockim, 2. w Głębokiem — zarejestrował, opisał i odfotografował 80 kurhanów, 3. w Gnieźnie opiekował się ruinami zamku i kościoła na Lednicy, 4. w Grodnie — współdziałał w zakupie modelu kurnej chaty do Muzeum Grodzieńskiego, 5. w Grudziądzu — ofiarował Muzeum Miejskiemu drzwi Dumontaa z XVII w., 6. w Kaliszu — współdziałał w opiece nad niektórymi zabytkami Kalisza, 7. w Kostopolu — współdziałał przy konserwacji ruin zamku w Hubkowie, 8. w Łęczycy — przeprowadzał konserwację ruin zamkowych, 9 w Ostrogu — zajął się konserwacją zamku ks. Ostrogskich, 10. w Pińsku — opiekował się grobami książęcymi w Dawidgródku, 11. w Piotrkowie — odnowił portrety opatów z Witowa, 12. w Sandomierzu — stale opiekuje się Bramą Opatowską, 13. w Starachowicach — sprawuje opiekę konserwatorską nad opactwem w Wąchocku, 14. w Szamotulach — zabezpieczył od zniszczenia krzyż pamiątkowy na Rynku, przeprowadził remont Baszty Halszki i opiekował się niektórymi zabytkami miejscowej Fary, 15. w Tucholi opiekował się murami średniowiecznymi — i cmentarzyskami, 16. w Wilnie — współpracował w konserwacji i badaniu kościołów Dominikanów i Góry Zamkowej i 17. w Żninie — podjął akcję, zmierzającą do przeprowadzenia konserwacji baszty ratusza miejskiego.

Tablice pamiątkowe i pomniki. Kult regionalny dla ludzi zasłużonych ujawnia się w Oddziałach następująco: 1. w Radomiu — Oddział zainicjował budowę pomnika D. Czachowskiego, partyzanta z 1863 r., 2 w Tucholi — zawiesił w Muzeum tablicę ku czci Nowodworskiego, Kujota i Derdowskiego, 3. we Włocławku — urządził specjalną salę muzealną ku czci St. Noskowskiego i 4. w Żninie — rozpoczął starania celem ochrony pomnika Klemensa Janickiego pod Żninem.

Propaganda rodzimego obyczaju. Tym niezmiernie dziś jeszcze trudnym, zagadnieniem w formie gromadzenia materiałów, bądź organizowaniu odpowiednich widowisk, zajmowały się

Oddziały: w Grodnie, Łodzi, Szamotulach, Tomaszowie Lub, Tucholi i Żninie.

KOŁA KRAJOZNAWCZE MŁODZIEŻY SZKOLNEJ
P. T. K. Komisja Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej Zarządu Głównego P. T. K. w Krakowie posiadała Zarząd w składzie następującym pp.: Józefa Berggruen, dyr. gimn. X, dr. Maria Dobrowolska, dyr. gimn. VII. Piotr Galas, prof. gimn. w Bochni, Zofia Pawłowska, dyr. Sem. Ochr., dr. Tadeusz Seweryn, prof. gimn. I, Leopold Węgrzynowicz, prof. gimn. VII jako przewodniczący, Zofia Wiśniowska naucz. gimn. ss. urszulanek. W ciągu r. 1936 Zarząd Komisji: 1. przygotował prace młodzieży na wystawę w Dublinie, 2. zorganizował zjazd młodzieży i wystawę w Krakowie, 3. rozdzielił nagrody Kołom wybitnie pracującym, 4. zorganizował dwa obozy wakacyjne, 5. stworzył Ośrodek Krajoznawczy w Krakowie.

1. Wystawa w Dublinie. Wystawa prac krajoznawczych młodzieży, przygotowała we wrześniu 1935 r. dla międzynarodowej konferencji w sprawie schronisk wycieczkowych dla młodzieży, obudziła wielkie zainteresowanie i podziw u zagranicznych delegatów. W związku z tą wystawą delegatka Irlandii p. Childers ogłosiła w Irish Press artykuł p. t. „Civic Education in Poland the exemple for Irland”. Autorka omówiwszy w nim metody pracy krajoznawczej w Polsce, stawia Polskę jako przykład dla Irlandii. W wyniku akcji p. Childers zaproszono nas do udziału w wystawie międzynarodowej Unii Schronisk Wycieczkowych w Dublinie, na którą wystaliśmy szereg prac młodzieży, wykonanych na obozach wakacyjnych. Wystawa otwarta została 2 marca. Z głosów prasy irlandzkiej dowiedzieliśmy się, że stoisko polskie stanowiło przedmiot największych zainteresowań zwiedzających.

2. Zjazd młodzieży i wystawa w Krakowie. Zjazd delegatów i opiekunów Kół młodzieży odbył się w dniach 21 — 24 maja w Krakowie. Zjazdowi przewodniczył p. Aleksander Janowski, prezes honorowy P. T. K., którego wszyscy serdecznie i gorąco przywitani.

Na zjeździe wygłosili referaty: prof. Tadeusz Seweryn p. t. „Ideologia Kół Krajoznawczych Młodzieży Szkolnej” i prof. dr. Władysław Szafer, rektor U. J. na temat „Krajoznawstwo a ochrona przyrody”. Po plenarnym posiedzeniu delegaci obradowali w sekcjach: Etnograficznej (przew. p. magr. Jadwiga Klimaszewska), Przyrodniczej (przew. p. Maria Łańcucka), Geograficznej (przew. p. magr. Janina Klimaszewska), Historycznej (przew. dr. Tadeusz Czort), Organizacyjnej (przew. p. mgr. Kazimierz Guzik), Prehistorycznej (przew. p. dr. Rudolf Jamka). Na plenarnym zebraniu uchwalono szereg

wniosków poszczególnych sekcji. Za ważne ze względu na ideologię Kół młodzieży należy uważać uchwalenie praw krajoznawczych, które powinny obowiązywać każdego członka Koła Krajoznawczego a mianowicie:

1. Krajoznawca kocha swój kraj i pracę poświęca dla jego dobra.
2. Krajoznawca stara się poznać życie, pracę i przejawy kultury duchowej swych rodaków i umie je cenić.
3. Krajoznawca umie szanować zabytki sztuki, ceni ich piękno i otacza opieką przyrodę.
4. Krajoznawca pracuje dla idei, wykonuje sumiennie każdą przyjętą pracę krajoznawczą.
5. Krajoznawca powinien ułatwić poznanie kraju innym.
6. Krajoznawca interesuje się najżywością sprawami państwa polskiego i szerzy zrozumienie ich ważności wśród swego otoczenia.

Równocześnie z sekcjami odbyło się Walne Zgromadzenie Komisji K. M. S., na którym uchwalono regulamin sekcji okręgowych Komisji K. K. M. S. i wybrano Zarząd w dotychczasowym składzie.

Dla uczestników zjazdu urządzone wystawę prac krajoznawczych młodzieży w użyczonym bezinteresownie przez p. Alfreda hr. Potockiego lokalu w pałacu pod Baranami. Wzięły w niej udział Koła z Bochni, Chelma, Chorzowa, Cieszyna, Częstochowy, Jasła, Krakowa, Lwowa, Piotrkowa, Wadowic, Wilna, Włocławka, Zamościa, Żywca. Dorobek Kół przedstawiał się imponująco tak pod względem ilości tematów opracowanych jak i sumienności wykonania.

Wiele Kół na wezwanie Komisji złożyło dary dla Muzeum Etnograficznego na Wawelu, celem uczczenia zasług założyciela i dyrektora tego Muzeum p. Seweryna Udzieli.

Wielu uczestników wystąpiło w strojach ludowych między nimi odznaczyła się ilością i barwnością strojów grupa szamotulska, miłą dla oka grupę tworzyły wilnianki, poza tym reprezentowane były stroje mieszczan żywieckich, górali śląskich i krakowiaków. Wieczornica w auli gimnazjum X i przedstawienie „Wsi szamotulskiej w tańcu, pieśni i obyczajach” wniosły wiele radości i serdeczności między uczestników zjazdu. Podniosłym zakończeniem zjazdu było uczestnictwo w zjeździe jubileuszowym z okazji 30 lecia P. T. K. Podczas uroczystego posiedzenia jubileuszowego p. wojewoda krakowski Gnoński zwrócił swą bardzo serdeczną przemowę przede wszystkim do młodzieży, czym ujął sobie wszystkich obecnych.

Organizacja zjazdu spoczywała głównie w rękach Koła Młodych przy Oddziale P. T. K. w Krakowie.

3. Nagrody. Zarząd Komisji K. K. M. S. rozdzielił 400 zł. przyznanych przez M. W. R. i O. P. —

między następujące, wybitnie pracujące Koła: po 50 zł. otrzymały Koła P. Gimnazjum w Bochni i P. Gimnazjum w Jasle, po 25 zł. otrzymały: P. Gimnazjum Klas. W Chorzowie, i Gimn. SS. Urszulanek w Kościerzynie, P. Gimn. X. ż. w Krakowie, P. Gimn. w Pińsku, P. Gimn. w Szamotulach, Szk. powsz. VI w Szopienicach, Gimn. SS. Urszulanek w Tarnowie, Gimn. ż. w Wadowicach, Gimn. SS. Nazaretanek w Wilnie, Szk. Powsz. III w Włocławku, P. Gimnazjum w Żywcu.

4. Obozy wakacyjne. Celem przygotowania sił instruktorskich dla prowadzenia pracy w Kołach zorganizowała Komisja w lipcu dwa obozy: jeden w Kurozwękach dla uczennic, pod kierownictwem p. mgr. Jadwigi Klimaszewskiej, as. U. J., drugi w Podegrodziu dla uczniów pod kierownictwem p. Józefa Staśki, prof. gimn. w Jasle. Jako instruktorki obozu żeńskiego współdziałały pp. Anna Kutrzebianka w zakresie historii, Helena Konopczyńska w zakresie historii sztuki, Maria Łańcucka w zakresie nauk przyrodniczych. W obozie żeńskim wzięło udział 27 uczennic, w obozie męskim 35 uczniów. Na obozach zapoznali się uczestnicy z metodami pracy krajoznawczej i zebrali pokaźną ilość materiałów krajoznawczych.

5. Ośrodek Krajoznawczy. Ważnym krokiem naprzód jest stworzenie w Krakowie Ośrodka Krajoznawczego, który obejmuje stałą wystawę i zbiory prac krajoznawczych młodzieży (jako zaczątek Szkolnego Muzeum Krajoznawczego), połączone z pracownią i czytelnią. Powstało ono dzięki życzliwemu ustosunkowaniu się i pomocy M. W. R. i O. P. i Kuratorium Okr. Szk. Krakowskiego. Ośrodkiem opiekuje się grono młodych krajoznawców magistrów i słuchaczy U. J., którzy porządkują i inwentaryzują zbiory i prace młodzieży. P. mgr. Zofia Czuprynińska objęła opiekę nad biblioteką, p. mgr. Anna Kutrzebianka i p. Roman Kaczmarek inwentaryzują prace młodzieży, p. mgr. Janina Mastalerz-Klimaszewska inwentaryzuje wycinki czasopism, p. Gut z ramienia Państw. Rady Ochrony Przyrody opiekuje się działem ochrony przyrody, prowadzi pogadanki dla zwiedzających wystawę.

Z Ośrodka korzystają słuchacze Uniwersytetu piążący prace, uczniowie szkół średnich przygotowujących się do wycieczek lub pogadanek na posiedzeniach Kół, nauczycielstwo organizujące prace wśród młodzieży.

Obecnie jest urządzona wystawa prac wykonanych na obozach krajoznawczych w Sopotni Małej, Szafarach, Jurgowie, Kurozwękach i Podegrodziu, oraz wystawa ochrony przyrody, składająca się z fotografii użyczonych przez Państwową Radę Ochrony Przyrody.

6. Współpraca Oddziałów z Kołami Krajoznawczymi Młodzieży P. T. K.

Według sprawozdań nadesłanych za r. sprawozdawczy — 33 Oddziałów P. T. K. opiekowało się bądź było w bliskim kontakcie pozostawało z 109 Kołami Krajoznawczymi Młodzieży Szkolnej i Pozaszkolnej (w r. 1935 — 20 Oddziałów 120 Kołami). Są to Oddziały: 1. Bydgoszcz, 2. Chełmno, 3. Chojnice, 4. Gniezno, 5. Grodno, 6. Kobryń, 7. Kościerzyna, 8. Kraków, 9. Lida, 10. Łowicz, 11. Łódź, 12. Ostrowiec n. K., 13. Ostróg n. H., 14. Ostrów, 15. Pabianice, 16. Pińsk, 17. Piotrków Tryb., 18. Płock, 19. Poznań, 20. Radom, 21. Sandomierz, 22. Skierniewice, 23. Starachowice, 24. Szamotuły, 25. Tomaszów Lub., 26. Tomaszów Maz., 27. Tuchola, 28. Warszawa, 29. Wilno, 30. Włocławek, 31. Zamość, 32. Żnin i 33. Ślonim. Z największą liczbą Kół utrzymywały kontakt Oddziały: Bydgoszcz — 18 Kół, Wilno — 18 Kół, Kraków — 16 Kół, Warszawa — 14 Kół i Gniezno — 6 Kół, pozostałe Oddziały opiekowały się 1 — 3 Kołami. Oddział w Poznaniu nie dał bliższych danych. W liczbie Kół wymienionych, figurują nie tylko Koła młodzieży gimnazjalnej czy szkół powszechnych ale i inne, jak. Koło Krajoznawcze Młodzieży Uniwersytetu Robotniczego, którym opiekuje się Oddział Łódzki, Koło Krajoznawczo-turystyczne przy szkole rzemieślniczo - przemysłowej (czł. 40), którym opiekuje się Oddział w Ostrowcu nad Kamienną, Koło Krajoznawcze przy Państw. Szkole Techn. (czł. 30), którym opiekuje się Oddział w Radomiu i Sekcja Turystyczno - Naukowa Młodzieży (32 czł.) Oddziału w Tomaszowie Maz. Prace Kół Krajoznawczych były prowadzone w/g programu nakreślonego przez Komisję Kół Krajoznawczych i opierały się głównie na: I. prowadzeniu wycieczek, które były organizowane w niektórych wypadkach nie tylko przez Koła, ale i przez Oddziały dla członków Kół Młodzieży jak np. Oddział w Głębokim zorganizował trzy pociągi popularne do Wilna, w których wzięło udział 1.500 młodzieży, Oddział w Ostrowiu Wlkop. subwencjonował — dwie wycieczki młodzieży. Oddziały P. T. K. pomagały Kołom przy gromadzeniu i zbieraniu materiałów regionalnych, wygłaszaniu referatów i odczytów, oraz w czasie organizowania wystaw (Kościerzyna, Lida, Skierniewice, Wilno). Szereg Kół Młodzieży podjęło akcję wydawniczą jak np.: Koło Krajoznawcze Młodz. Szkolnej w Pińsku wydało (1) Słów kilka o Pińsku, (2) Z krainy Wiunów, (3) Polesie pod znakiem nastawki i dykty, (4) Polesie i turystyka, (5) Polesia czar, liczne Koła Młodzieży opiekowały się zabytkami sztuki i przyrody i t. p.

TURYSTYKA Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego opiera się przede wszystkim o schroniska, prowadzone przez Oddziały, przejawia się w organizacji grupowych wycieczek krajoznawczych, wyznaczaniu szlaków turystycznych oraz w szkoleniu przewodników w postaci organizowanych kursów.

Komisja Turystyczna Zarządu Głównego P. T. K. odbyła w okresie sprawozdawczym pięć posiedzeń. Komisja nawiązała kontakt ze Związkiem Harcerstwa Polskiego w sprawie wspólnego organizowania kursów dla przewodników wycieczek krajoznawczych z pośród młodzieży.

W dziedzinie schronisk Komisja podjęła inicjatywę w kierunku zorganizowania schroniska w leśniczówce w Krzywej Górze na terenie puszczy Kampinoskiej, wizytowała kilkakrotnie schronisko w Zakoponem, podjęła starania o ulepszenie administracji i gospodarki tego schroniska.

Wobec wygaśnięcia terminu dzierżawy terenu, na którym zbudowane jest schronisko w Wigrach, podjęto starania bądź o nabycie terenu na własność, bądź o dalszą dzierżawę na lat 35. Stwierdzono, że schronisko u stóp św. Katarzyny prowadzone jest w sposób niezadawalający.

W dziedzinie przewodnictwa dokonano inspekcji tych Oddziałów, na terenie których organizowano kursy dla przewodników.

W dziedzinie znakowania szlaków turystycznych dokonano inspekcji szlaku w puszczy Kozienickiej, szlak Błonie — Czerwińsk — Krzywa Góra, oraz najnowszy szlak w puszczy Kampinoskiej t. zw. „zielony”. Poza tym przepracowano materiał sprawozdawczy, otrzymany z 25 oddziałów P. T. K. o wyznakowanych przez nie szlakach.

W dziedzinie tablic propagandowych przygotowano 21 tablic do rozwieszenia na dworcach na terenie wojew. poznańskiego, a mianowicie: w Poznaniu, Śremie, Trzemesznie, Mogilnie, Nakle, Wągrowcu, Żninie, Międzychodzie, Lesznie, Kórniku, Pleszewie, Ludwikowie, Puszczykowie, Kruszwicy, Lesznie, Gnieźnie, Inowrocławiu, Strzelnie, Rydzynie, Sierakowie, Bydgoszczy i Koronowie.

W dziedzinie zniżek opracowano zasady nowego memoriału do Ministerstwa Komunikacji.

W dziedzinie stosunków i innymi stowarzyszeniami turystycznymi zawarto porozumienie z Podołskim Tow. Turystyczno - Krajoznawczym w sprawie korzystania ze zniżek w schroniskach na zasadzie wzajemności.

W dziedzinie turystyki narciarskiej wystosowano na początku sezonu zimowego okólnik do oddziałów, zachęcający do organizowania sekcji narciarskich i instrukcję w sprawie korzystania ze zniżek w sezonie zimowym i przystępowania do Polskiego Związku Narciarskiego.

Schroniska prowadzi 14 Oddziałów i Zarząd Główny o liczbie 656 miejsc noclegowych (w roku 1935 schronisk 15 Oddziałów—624 miejsca), w tym 7 schronisk w domach własnych (Gniezno—nad jeziorem Lednickim—30 m., Nowogródek—nad Świteznią—52 m., Sandomierz — 36 m., Suwałki — dwa nad Wigrami — 54 m., Toruń — 77 m., Zakopane — 52 m.) oraz

9 w lokalach wynajętych: w Baranowiczach, Bydgoszczy, Grudziądzu, św. Katarzynie pod Łysicą, Kostopolu (w 4 punktach), Ojcowie, Tucholi, Warszawie i Wąchocku. Ogólna liczba korzystających z wymienionych schronisk wynosiła 28.914 osób (w r. 1935 osób 16.000), w czym około 50% — to młodzież szkolna. Na poszczególne schroniska przypadłaby następująca liczba osób: Baranowice 65, Bydgoszcz — 1.240, Gniezno (nad jeziorem Lednickim) — 4.738, Grudziądz — 253, Kielce — św. Katarzyna — 4.100, Kraków (w Ojcowie) — 1.871, Nowogródek (nad Świtezją) — 1.012, Sandomierz — 1.451, Starachowice — 357, Suwałki (nad Wigrami) — 4.673, Toruń — 2.283, Tuchola — 62, Warszawa — 1.809 i Zakopane — 5.000. Oddział Kostopolski w sprawozdaniu frekwencji nie podaje.

Wycieczki. Sprawozdania 32 Oddziałów wykazują 387 wycieczek zorganizowanych o liczbie 10.552 uczestników. Jest to spadek w porównaniu z rokiem 1935, w którym 49 Oddziałów zorganizowało 437 wycieczek o 21.146 uczestnikach.

Największą liczbę wycieczek zorganizował Oddział Lwowski — 57 wycieczek dla 570 uczestników. Największą liczbę natomiast osób na wycieczkach miał Oddział Gnieźnieński — 2.650. Wycieczki Oddziału Gnieźnieńskiego wiązały się niewątpliwie z uroczystością poświęcenia schroniska nad jeziorem Lednickim. Wycieczki o frekwencji nieprzekraczającej 100 osób zorganizowały Oddziały: 1. Białystok 25 wyc., 2. Braśław — 1 wyc., 3. Gdynia — 3 wyc., 4. Kobryń — 1 wyc. (dla 3 osób), 5. Kostopol — 2 wyc., 6. Kościerzyna — 2 wyc., 7. Pabianice — 2 wyc., 8. Pionki — 5 wyc., 9. Piotrków — 1 wyc., 10. Radzyń Podl. — 1 wyc. (dla 3 osób), 11. Suwałki — 3 wyc., 12. Tomaszów Maz. — 4 wyc., 13. Włocławek — 4 wyc.; wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 160 osób (od 100 — 160) zorganizowały Oddziały: 1. Grodno — 3 wyc., 2. Końskie — 3 wyc., 3. Łuck — 7 wyc., 4. Ostrów Wlkp. — 4 wyc., 5. Radom — 8 wyc. i 6. Starachowice — 8 wyc.; wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 250 osób (od 160 — 250) zorganizowały Oddziały: 1. Kalisz — 4 wyc., 2. Płock — 9 wyc. i 3. Szamotuły — 9 wyc.; wycieczek — 27 o frekwencji 388 osób zorganizował Kraków. Wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 620 osób (od 388 — 620) zorganizowały Oddziały: 1. Inowrocław — 26 wyc., 2. Lwów — 57 wyc., 3. Łódź — 36 wyc., 4. Wilno — 12 wyc. i 5. Wołkowysk — 24 wyc. i wreszcie wycieczek o frekwencji nieprzekraczającej 950 osób (od 620 — 950) zorganizowały Oddziały: 1. Baranowice — nie podając liczby wycieczek, 2. Poznań — 34 wyc. i 3. Warszawa — 40 wyc. Pozostałe Oddziały w sprawozdaniach danych, dotyczących organizacji wycieczek, nie wykazały.

Prócz organizacji wycieczek dla swych członków 21 Oddziałów zajmowało się wycieczkami przyjezdźnymi,

obsługując 765 wycieczek o frekwencji 20.283 osób. Kursy dla przewodników zorganizowały Oddziały: w Grodnie dla 100 uczestników, we Lwowie dla 37 uczestników, w Łucku dla 3 uczestników, we Włocławku dla 43 uczestników i w Zamościu dla 10 uczestników.

Poradnie Krajoznawcze, oraz opiekę nad złakami wyznaczonymi w latach ubiegłych prowadziły Oddziały: 1. Baranowice, 2. Braśław, 3. Brześć, 4. Bydgoszcz, 5. Chełmno, 6. Gdynia, 7. Gniezno, 8. Grodno, 9. Grudziądz, 10. Inowrocław, 11. Kielce, 12. Kostopol, 13. Kraków, 14. Lwów, 15. Łowicz, 16. Łódź, 17. Łuck, 18. Ostrowiec nad nK., 19. Ostróg n/H., 20. Pabianice, 21. Pionki, 22. Poznań, 23. Sandomierz, 24. Starachowice, 25. Suwałki, 26. Szamotuły, 27. Tarnów, 28. Toruń, 29. Tuchola, 30. Warszawa i 31. Wołkowysk.

Akcję turystyczną poszczególne Oddziały prowadziły bezpośrednio, bądź też za pośrednictwem Sekcji. Sekcje Turystyki Narciarskiej prowadziły Oddziały: w Baranowiczach, Bydgoszczy, Inowrocławiu, Kostopolu, Krakowie, Ostrowiu, Płocku i Warszawie. Sekcje Turystyki Wodnej prowadziły Oddziały: w Braśławiu, Bydgoszczy, Kostopolu, Lwowie, Sandomierzu, Suwałkach i w Warszawie.

PROPAGANDA P. T. K. I ŻYCIE TOWARZYSKIE. Propaganda P. T. K. rozwija się dzięki przywilejom, jakie członkowie T-wa otrzymują na kolejach parostatkach, w schroniskach, w postaci różnych imprez organizowanych przez poszczególne Oddziały P. T.K., dzięki propagandowym odczytom, wygłaszanym przez naszych członków w Rozgłośniach Polskiego Radia, oraz dzięki publikacjom w prasie prowincjonalnej o życiu niektórych Oddziałów i dzięki plakatom i mapom rozwieszonym na dworcach kolejowych, przystaniach i t. p. I tak Oddziały: 1. w Bydgoszczy — uzyskał ulgi w teatrze miejskim, kinach i w wielkim magazynie towarowym, 2. w Chełmnie — uzyskał zniżki dla członków przy przejazdach autobusem, na parostatkach i w niektórych magazynach, 3. w Gnieźnie — uzyskał zniżki na przejazdach autobusowych na linii: Gniezno — Żnin — Bydgoszcz, 4. w Kostopolu uzyskał bezpłatny przejazd na bocznicę Janowej Doliny, 5. w Krakowie — uzyskał zniżki przy zwiedzaniu wystaw i muzeów, 6. w Łodzi uzyskał ulgowe bilety do teatru i 50% zniżki do Instytutu Propagandy Sztuki, 7. w Ostrowiu W. — uzyskał ulgi w niektórych hotelach i księgarniach oraz 8. w Warszawie uzyskał zniżki na przejazdach parostatkami „Vistuli”. Artykuły i większe wzmianki były publikowane w następującej prasie prowincjonalnej: Miesięcznik Samorządowy w Braśławiu, Gazeta Kielecka, Wiadomości Rolnicze, Ziemia Lidzka, Wiek Nowy we Lwowie, Turysta w Polsce, Głos Tucholski oraz niemal wszystkie periodyczne dzienniki stołeczne i prowincjonalne.

Życie towarzyskie. W życiu towarzyskim, które rozwijane jest niemal we wszystkich Oddziałach P. T. K. w formie towarzyskich zebrań zwyczajnych przodują wycieczki, które mają wybitny podkład i charakter współżycia towarzyskiego i propagandy T-wa i na tę stronę naszej działalności należy zwrócić szczególną uwagę.

SPRAWY FINANSOWE P. T. K. Sprawozdanie finansowe za rok 1936 wraz z protokołami Komisji Rewizyjnej i preliminarzem budżetowym na r. 1937 zostały rozesłane do Oddziałów w osobnej broszurze. Ogólne zestawienie całego Towarzystwa przedstawia się następująco:

Obroty kasowe za r. 1936 wyniosły 184.870.74 w tym między innymi otrzymano wpisowych 4.500.— składek 43.000.— subwencji 29.000.—

z odczytów uzyskano 1.500.— z wycieczek 5.500.— ze sprzedaży wydawnictw 9.000.— z fotografii i przezroczy 2.500.— dochodu ze schronisk 16.000.— z muzeów lub bibliotek 1.500.— z imprez specjalnych 18.000.— Otrzymano od dłużników 10.000.— zł. sumy przechodnie określono na 3.000.— zł., wpływów różnych 13.000.—. Po stronie rozchodu figurują następujące pozycje: odczyty — 500.— zł., wycieczki 5.500.— wydawnictwa 8.500 zł., biblioteki 1.500.— zł., fotografie i przezrocza 12.000.— zł., zbiory muzealne 3.000.— zł., utrzymanie Schronisk 7.000.—, utrzymanie Muzeów i Bibliotek 1.200.—, nabycie nieruchomości 17.000.— zł., nieruchomości 6.500.— zł., na restaurację zabytków i t. p. 10.500.— zł., składki członkowskie dla Zarządu Głównego ponad 10.000.— zł., koszty administracyjne wyniosły 47.000.— zł.

Powyższe dane obliczone na podstawie nadesłanych 54 sprawozdań kasowych Oddziałów za 1936 r.

POLSKIE TOWARZYSTWO KRAJOZNAWCZE

ZARZĄD GŁÓWNY

TELEFON 6-44 42

WARSZAWA I, UL. NOWY ŚWIAT 19 m. 4.

P. K. O. 4646.

ZIEMIA

Organ Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego
Ilustrowany Miesięcznik Krajoznawczy
Redaktor: Aleksander Patkowski.
Redakcja i Administracja: Warszawa, Nowy Świat 19 m. 4
Telefon 6-44-42 P. K. O. 17441

N-RY SPECJALNE: Warszawa (Na Międzynarodowy Zjazd Geografów — 1934) — Piękno Polski (Na Zjazd Światowy Polaków z zagranicy — 1934) — Żywieccyzna (1936) — Łowickie (1936) — Zabory i bory tucholskie (1937) — Sandomierski Centralny Okręg Przemysłowy (1937).

SŁOWNIK GEOGRAFICZNY PAŃSTWA POLSKIEGO I ZIEM HISTORYCZNIE Z POLSKĄ ZWIĄZANYCH

Redaktor naczelny: Prof. Dr. Stanisław Arnold
Redakcja i Administracja: Warszawa I, ul. N.-Świat 19 m. 4
Telefon 2-26-72 P. K. O. 25195

TOM I. Pomorze Polskie. — Pomorze Zachodnie. — Prusy Wschodnie. ZESZ. 1.: Wstęp. — Położenie geograficzne Pomorza i Prus Wschodnich. — Budowa geologiczna i krajobrazy morfologiczne Pomorza. — Geologia i morfologia Prus Wschodnich. — Klimat Pomorza i Prus Wschodnich. — Hydrografia Pomorza i Prus. — ZESZ. 2.: Roślinność Pomorza. — Fauna. — Antropologia Pomorza i Prus Wschodnich. — Ludność Pomorza i Prus Wschodnich. — Język polski Pomorza i Prus Wschodnich. — ZESZ. 3.: Toponomastyka Pomorza i Prus Wschodnich. — Osadnictwo wiejskie i miejskie. — Stosunki gospodarcze. — ZESZ. 4.: (w druku) Sztuka Pomorska. — Prehistoria Pomorza Polskiego. — Prehistoria Pomorza Zachodniego. — Prehistoria Prus Wschodnich. — Część szczegółowa: Lit. A i B (częściowo). ZESZ. 5 (w przygotowaniu): Historia Pomorza i Prus Wschodnich. — D. C. Części szczegółowej (Lit B. i nast.).

ORLI LOT

Miesięcznik Krajoznawczy
Organ Kół Krajoznawczych Młodzieży P. T. K.
Redaktor: Leopold Węgrzynowicz
Administracja: Kraków—Dębniaki, Księgarnia „Orbis”.
ul. Barska 41, P. K. O. 409870

POLSKIE TOWARZYSTWO KRAJOZNAWCZE

ODDZIAŁ WARSZAWSKI

TELEFON 6-42-50

WARSZAWA I, UL. NOWY ŚWIAT 19 m. 3

P. K. O. 2222.

Druk. p. f. „LECH”, Warszawa, ul. Koszykowa 33, tel. 8.90-66.